Grote Atlas van de Verenigde Oost-Indische Compagnie
Comprehensive Atlas of the Dutch United East India Company

34 . .III Voor-Indië, Perzië, Arabisch Schiereiland: kaarten, plattegronden en topografische tekeningen, 1590-1825 / III India, Persia, Arabian Peninsula: maps, plans and topographical drawings, 1590-1825

34 . . .Overzichtskaarten / General maps

34-35 . . [Johannes Vingboons, 1665-1670] :
[Kaart van de zeeën, eilanden en kusten tussen Kaap de Goede Hoop, het Zuidland en Japan].
[Chart of the seas, islands and coasts between the Cape of Good Hope, the South Land and Japan].

36 . . . . [Johannes Vingboons, 1665-1670] :
Noorder Deel / van de Indische Zee.
Northern Part / of the Indian Ocean.

36 . . .Arabisch Schiereiland en Perzische Golf / Arabian Peninsula and Persian Gulf [1]

37 . . . . [Bartolomeu Lasso, 1590] :
[Kaart van de kusten van Noordoost-Afrika, Arabië en Perzië].
[Chart of the coasts of North-East Africa, Arabia and Persia].

37 . . . . [Johannes Vingboons, ca. / c. 1665] :
[Kaart van het Arabisch Schiereiland en de Levant].
[Map of the Arabian Peninsula and the Levant].

38 . . . . [Anoniem / Anonymous, ca. / c. 1695] :
[Kaart van de Rode Zee].
[Chart of the Red Sea].

39 . . . . [Johannes Vingboons, ca. / c. 1660] :
[Kaart van het noordelijke gedeelte van de Rode Zee en het Arabisch Schiereiland].
[Chart of the northern part of the Red Sea and the Arabian Peninsula].

39 . . . . [Johannes Vingboons, ca. / c. 1660] :
[Kaart van het zuidelijke gedeelte van de Rode Zee, de Hoorn van Afrika en een deel van het Arabisch Schiereiland].
[Chart of the southern part of the Red Sea, the Horn of Africa and part of the Arabian Peninsula].

40 . . . . [Gerrit de Haan, 1761] :
[Mogha tot Jedda].
[Mocha to Jeddah].

41 . . . . [Gerrit de Haan, 1761] :
[Straat Babelmande].
[The Strait of Bab al-Mandab].

42 . . . . J.L. Menrad, [1725-1750] :
De straat Babel Mandel.
The Strait of Bab al-Mandab.

43 . . . . [Gerrit de Haan, 1761] :
Judda.
Jeddah.

43 . . . . [Gerrit de Haan, 1761] :
De Stadt Mocha.
The City of Mocha.

44 . . . . [Johannes Vingboons, ca. / c. 1665] :
Mocha.

44 . . . . [Bonaventura Peeters II, 1660-1670] :
De Stat Mocha in Arabia.
The City of Mocha in Arabia.

44 . . . . A. Matham, [ca. / c. 1634] :
Mocha.

45 . . . . [João Teixeira I Albernaz, ca. / c. 1640] :
Fortaleza de Mascate.
Het Fort van Muscat.
The Fort at Muscat.

45 . . . . [Anoniem / Anonymous, ca. / c. 1680] :
Maskate in de Persische Golff.
Muscat in the Persian Gulf.

Deel 2.1 / Part 2.1

46 . . . . Dirk van der Velden, 1682 / 1696 :
[Gezicht op de baaij van Muskette].
[View of the bay of Muscat].

47 . . . . [Gerrit de Haan, 1761] :
[Golf van Persien].
[Persian Gulf].

48-49 . . [Hendrick Martsen Bloem], 1646 :
Caerte vande Golf van Parsia. [...].
Chart of the Persian Gulf. [...].

50 . . . . [Anoniem / Anonymous, ca. / c. 1650] :
[Kaart van de Perzisch Golf].
[Chart of the Persian Gulf].

51 . . . . [Anoniem / Anonymous, 1674-1685] :
[Kaart van de Perzische Golf].
[Chart of the Persian Gulf].

51 . . . . [Anoniem / Anonymous, 1650-1700] :
De Perziaensche Golf.
The Persian Gulf.

52-53 . . [Anoniem / Anonymous, ca. / c. 1680] :
[Kaart van de entree en de noordelijke kust van de Perzische Golf].
[Chart of the entrance and the northern shore of the Persian Gulf].

53 . . . . [Anoniem / Anonymous, 1680-1700] :
[Kaart van de Perzische Golf].
[Chart of the Persian Gulf].

54 . . . . Thomas Bowrey, 1685 :
Gulfe of Persia.
De Perzische Golf.

54 . . . . John Thornton, 1699 :
[Kaart van de Perzische Golf].
[Chart of the Persian Gulf].

55 . . . . [Anoniem / Anonymous], 1721 :
A Draught of the Gulf. / of Persia from Cape Rosu- / lgatt to Busero River.
Kaart van de Perzische Golf / van Kaap Ra's osh / Shatt tot de Rivier van Basra.

56 . . . . [Anoniem / Anonymous], 1688 :
Carte du / Golphe de Perse.
Kaart van de / Perzische Golf.
Chart of the / Persian Gulf.

56 . . . . [Anoniem / Anonymous], 1721 :
Plan du golphe de Perse [...].
Kaart van de Perzische Golf [...].
Chart of the Persian Gulf [...].

57 . . . . [Gerrit de Haan, 1761] :
[Golf van Persien].
[The Persian Gulf].

58 . . . . [Johannes Vingboons, naar / after Hendrick Martsen Bloem, 1646/1665-1670] :
Pascaart van de Parsiaense kust [...].
Chart of the coast of Persia [...].

58 . . . . [Johannes Vingboons, ca. / c. 1660] :
De Golf van persien N:o 1.
The Persian Gulf N:o 1.

59 . . . . Dircq Sarcerius ende Nicolaes vander Cappen, 1645 :
Fortresse de Kismi.
The Fort of Qeshm.

VI Voor-Indië, Perzië, Arabisch Schiereiland / India, Persia, Arabian Peninsula

nationaal archief
Universiteit Utrecht Faculteit Geowetenschappen
KNAG

III Voor-Indië, Perzië, Arabisch Schiereiland: kaarten, plattegronden en topografische tekeningen, 1590-1825

III India, Persia, Arabian Peninsula: maps, plans and topographical drawings, 1590-1825

Overzichtskaarten / General maps

(Deel/Vol. I: *Atlas Isaak de Graaf/Atlas Amsterdam*, I-1, I-2a, I-2b).

bladen / sheets 34-35:

Österreichische Nationalbibliothek, Atlas Blaeu-Van der Hem 39:02.

[Johannes Vingboons, 1665-1670] :

[Kaart van de zeeën, eilanden en kusten tussen Kaap de Goede Hoop, het Zuidland en Japan].

[Chart of the seas, islands and coasts between the Cape of Good Hope, the South Land and Japan].

Schaalstok van 100 [Duitse mijlen] = [ca. 1 : 13.228.000].
Scale-bar of *100* [*Duitse mijlen*] =
[approximately 1 : 13,228,000].

1 kaart : ms op perkament, gekleurd, 64 x 109 cm.
1 map : ms on vellum, coloured, 64 x 109 cm.

Oriëntatie: het noorden is boven.
Orientation: north is up.

De Westerkwartieren van de VOC. Het voorliggende zesde deel van de *Grote Atlas van de Verenigde Oost-Indische Compagnie* bestrijkt de gebieden in Zuid- en West-Azië die indertijd door het compagniesbestuur, vanuit het perspectief van het Aziatische hoofdkwartier in Batavia, gezamenlijk werden beschouwd als de Westerkwartieren. Op de standaardkaart uit de VOC-cartografie op de bladen 34-35, de grote overzichtskaart van de 'Indische Zee', zien we inleidend een overzicht van deze regio als geheel, in samenhang met de overige delen van het octrooigebied tussen Kaap de Goede Hoop en Japan. Dit exemplaar op perkament komt uit het atelier van Johannes Vingboons en werd kort voor 1670 gemaakt voor de grote particuliere atlas van de Amsterdamse advocaat Laurens van der Hem (1621-1678), nu in de Nationale Bibliotheek van Oostenrijk. Op blad 36 wordt dit grote overzicht aangevuld door een kaart uit dezelfde bron van alleen de Westerkwartieren, waarna op de bladen 37-83 van west naar oost de kaarten, plattegronden en topografische afbeeldingen uit de compagniestijd van de afzonderlijke gebieden en locaties in de meest westelijke deelregio volgen, die van het Arabisch Schiereiland en de Perzische Golf. De Westerkwartieren zijn op de grote overzichtskaart aangegeven met de Latijnse of Neolatijnse termen 'Arabia Foelix', 'Persia', 'Gouzarata', 'India intra Gangem' en 'India extra Gangem'. Arabia Felix, het Gelukkige Arabië, werd in de klassieke geografie onderscheiden van de noordelijker gelegen gebieden Arabia Deserta en Arabia Petraea, respectievelijk het Woestijnachtige en het Rotsachtige Arabië. De laatste benaming, die eigenlijk verwijst naar de Romeinse provincie met de hoofdplaats Petra in het huidige Jordanië, is op deze kaart verworden tot 'Arabia Patria'; de kaarttekenaar was wellicht beter bekend met de term *patria* (vaderland) dan met het on-Nederlandse *petraea* (steenachtig). In Nederlandse reisverslagen en beschrijvingen van verre streken uit de tijd van deze kaart wordt dit onderscheid algemeen aangehouden. Wouter Schouten noemt de onderscheiden delen van Arabië in zijn bekende *Oost-Indische Voyagie* (Amsterdam, 1676) en Olfert Dapper vermeldt deze zelfs in de ondertitel, 'beneffens eene volkome beschrijving van gansch gelukkigh, woest, en Petreesch of Steenigh Arabië', van zijn *Asia, of naukeurige beschryving van het ryk des grooten Mogols, enz.* (Amsterdam, 1680). Terwijl in Arabia Felix rijke handel te drijven viel, had de VOC in de overige twee delen van Arabië niets te zoeken. Het 'Persia' op de kaart is het rijk der Safavieden, dat in de inleiding reeds uitvoerig is besproken. 'Gouzarata' is een van de gangbare zeventiende-eeuwse benamingen van de regio Gujarat met de stad Surat, de belangrijkste havenplaats van het Mughalrijk. 'India intra Gangem', dat wil zeggen India binnen (hier: ten zuiden of westen van) de Ganges, omvatte onder andere de voor de VOC belangrijke kuststreken Malabar en Coromandel, die ook op deze kaart zijn aangegeven. 'Extra Gangem', aan gene zijde van de Ganges, zijn verder de streken Bengalen ('Bengala'), Arakan ('Aracam') en Pegu aangegeven.

The Western Quarters of the VOC. The present, sixth volume of the *Comprehensive Atlas of the Dutch United East India Company* covers the regions in South and West Asia which at that time, from the perspective of its Asian headquarters in Batavia, the Company considered collectively as the so-called *Westerkwartieren*, the Western Quarters. By way of introduction, on the large general map of the *Indische Zee* (the Indies' Seas) on sheets 34-35, one of the prototypes from VOC cartography, we see an overview of this region as a whole, in connection with the other parts of the charter area between the Cape of Good Hope and Japan. This copy on vellum comes from the studio of Johannes Vingboons and was made shortly before 1670 for the great atlas of the Amsterdam lawyer Laurens van der Hem (1621-1678), now in the National Library of Austria. On sheet 36 this large survey is supplemented by a map from the same source showing only the Western Quarters, after which there follow on sheets 37-83 from west to east the maps, plans and topographical depictions dating from the time of the Company showing the separate areas and locations in the westernmost sub-region, namely those of the Arabian Peninsula and the Persian Gulf.

On the large general map the Western Quarters are indicated with the Latin or Neo-Latin terms *Arabia Foelix*, *Persia*, *Gouzarata*, *India intra Gangem*, and *India extra Gangem*. In classical geography *Arabia Felix*, 'Happy Arabia', was distinguished from the more northerly regions of *Arabia Deserta* and *Arabia Petraea*, 'Desert Arabia' and 'Rocky Arabia' respectively. The latter name, which originally was only used for the Roman Province ruled from the city of Petra in present-day Jordan, has somehow become *Arabia Patria* on this map; the draughtsman may have been more familiar with the term *patria* (fatherland) than with the rather un-Dutch *petraea* (rocky). In Dutch accounts and descriptions of far climes from the time of this map this distinction was generally maintained. For example, Wouter Schouten mentions the distinct parts of Arabia in his well-known *Oost-Indische Voyagie* (Amsterdam, 1676), and Olfert Dapper even refers to them in the subtitle, (in translation) 'together with a complete description of the whole of Happy, Desert and Rocky Arabia' in his *Asia, of naukeurige beschryving van het ryk des grooten Mogols, enz.* (Amsterdam, 1680). While there was much trade to be done in Arabia Felix, in the other two parts of Arabia the VOC had no business. The term *Persia* on the map refers to the realm of the Safavids, which has already been discussed at length in the Introduction. *Gouzarata* is one of the common seventeenth-century names for the region of Gujarat with the town of Surat, the most important port of the Mughal empire. *India intra Gangem*, that is, India within (in this case meaning to the west and south of) the Ganges, included the Malabar and Coromandel Coasts which were important for the VOC and are also shown on this map. *Extra Gangem*, beyond the Ganges, refers to the regions of Bengal (*Bangala*), Arakan (*Aracam*) and Pegu.

blad / sheet 36:

Österreichische Nationalbibliothek, Atlas Blaeu-Van der Hem 38:08.

[Johannes Vingboons, 1665-1670] :

Noorder Deel / van de Indische Zee.

Northern Part / of the Indian Ocean.

Schaal: niet aangegeven.
Scale: not indicated.

1 kaart : ms op papier, gekleurd, 52 x 81 cm.
1 map : ms on paper, coloured, 52 x 81 cm.

Oriëntatie: het noorden is boven.
Orientation: north is up.

De kaart op blad 36, evenals de voorgaande gemaakt in het atelier van Vingboons voor Van der Hem, geeft precies het gebied weer dat in de compagniestijd werden verstaan onder de Westerkwartieren. In de loop van de zeventiende eeuw ontstonden in dit gebied zes belangrijke regiokantoren, elk met diverse nevenvestigingen en naar gelang hun betekenis voor het compagniesbedrijf geleid door een gouverneur, commandeur of directeur. Van west naar oost waren dit Perzië, Gujarat of Surat, Malabar, Ceylon, Coromandel en Bengalen, welke streeknamen overigens beter aangegeven staan op de voorgaande kaart. Alle posten in de Westerkwartieren vielen onder een van deze zes grotere kantoren, inclusief een aantal perifeer gelegen kleine vestigingen. Zo ressorteerde Mocha op de zuidwestpunt van het Arabisch Schiereiland tot 1707 onder Surat en vielen Arakan en Pegu (geheel rechts op de kaart) onder Coromandel.

Wat de VOC-kantoren in de Westerkwartieren onderscheidde van de overige in Azië (die men Oosterkwartieren zou kunnen noemen, al werd deze term nooit gebruikt), was onder meer het feit dat ze niet altijd via Batavia communiceerden met het vaderland. In de zeventiende eeuw gebruikten deze kantoren vaak de landroute voor het versturen van post. Een brief uit Masulipatam op de Coromandelkust ging dan bijvoorbeeld over land via Hyderabad naar Surat en van daar per schip naar Bandar-e Abbas, voor verdere verzending met de karavaan via de Levant naar de Middellandse Zee en Europa. Via de landroute verstuurde brieven in het VOC-archief kenmerken zich door hun priegelschrift, omdat ze door lastdieren moesten worden gedragen en het papiergewicht dus van belang was. In de achttiende eeuw verstuurden de kantoren in de Westerkwartieren naast post ook goederen naar de Republiek buiten Batavia om, via de zogenoemde directe vaart.

(vervolg op pag. 36 / continued on p. 36)

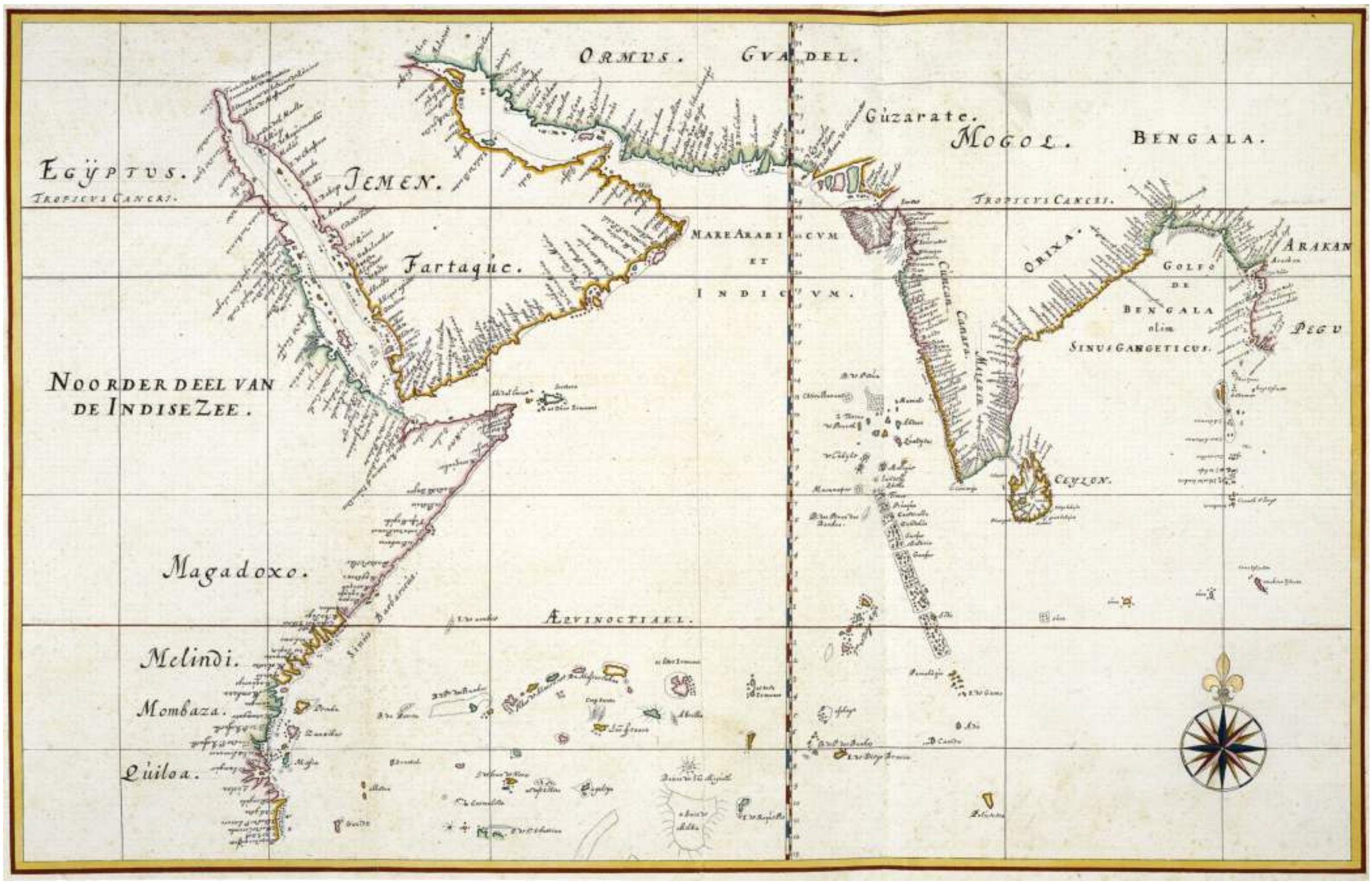

(vervolg van pag. 35 / continued from p. 35)

The map on sheet 36, just as the preceding one made in Vingboons's studio for Van der Hem, indicates exactly the area that was understood with the term 'Western Quarters' in the time of the Company. In the course of the seventeenth century there arose six important regional offices in this area, each with various subsidiary establishments, and depending on their significance for Company business led by a governor, commander or director. From west to east these were Persia, Gujarat or Surat, Malabar, Ceylon, Coromandel and Bengal, although these names are shown more clearly on the preceding map. All the posts in the Western Quarters came under one of these larger offices, including a number of smaller settlements located on the periphery. In this way Mocha at the southwestern tip of the Arabian Peninsula came under Surat up to 1707, and Arakan and Pegu (on the far right on the map) came under Coromandel.

Something that distinguished the VOC offices in the Western Quarters from the other ones in Asia (which could have been named the Eastern Quarters, although this term was never used) was the fact that they did not always communicate with the homeland via Batavia. In the seventeenth century these offices often used the land route for sending correspondence. A letter from Masulipatam on the Coromandel Coast then went, for example, over land via Hyderabad to Surat, and from there by ship to Bandar-e Abbas, to be sent further with the caravan via the Levant to the Mediterranean and Europe. Letters in the VOC archive that were sent by the land route are characterized by their fine-script, because they had to be carried by pack animals, and the weight of the paper mattered. As well as mail, in the eighteenth century the offices in the Western Quarters also sent goods to the Republic without calling at Batavia, via what was called the 'direct trade'.

Arabisch Schiereiland en Perzische Golf / Arabian Peninsula and Persian Gulf

(Deel/Vol. I: *Atlas Isaak de Graaf/Atlas Amsterdam*, I-12a, I-12b, I-13a, I-13b, I-13c, I-13d, I-14).

blad 37 boven / sheet 37 above:

Maritiem Museum Rotterdam, WAE 898-C.

[Bartolomeu Lasso, 1590] :

[Kaart van de kusten van Noordoost-Afrika, Arabië en Perzië].

[Chart of the coasts of North-East Africa, Arabia and Persia].

Schaalstok van 100 [geografische mijlen] =
[ca. 1 : 17.227.000].
Scale-bar of *100* [geographical miles] =
[approximately 1 : 17,227,000].

1 kaart : ms op perkament, gekleurd, 33 x 51,5 cm.
1 map : ms on vellum, coloured, 33 x 51.5 cm.

Oriëntatie: het noorden is boven.
Orientation: north is up.

De Rode Zee en Arabië. Zoals beschreven door Bea Brommer in Deel V: *Afrika* (blad 33), vervulden de navigatiekaarten van de aan het Spaanse hof verbonden Portugese cartograaf Bartolomeu Lasso (actief ca. 1564-1610), waarvan omstreeks 1590 een aantal gebonden in een wereldatlas verworven werd door de Vlaams-Nederlandse cartograaf Petrus Plancius, een grote rol bij het ontstaan van een nieuw beeld van de route naar Indië in de noordelijke Nederlanden in het laatste decennium van de zestiende eeuw. Van 1592 tot zijn overlijden in 1609, dus in de cruciale jaren waarin de eerste Nederlandse vaarten naar de Oost plaatsvonden en de grondslag werd gelegd voor het overzeese imperium van de VOC, beheerste de uitgever Cornelis Claesz de Nederlandse markt voor navigatiekaarten met zijn gedrukte versies en diverse afgeleiden van de kaarten van Lasso. Bartolomeu Lasso's originele manuscriptkaart van het Arabisch Schiereiland en omringende regio's op blad 37 boven maakt deel uit van een kleine serie in een navigatieatlas van zijn hand uit 1590 in de collectie van het Maritiem Museum Rotterdam; het betreft echter niet dezelfde atlas die door Plancius werd aangekocht. De nautische en geografische informatie die in de eerste helft van de zestiende eeuw door de Portugezen werd vergaard bleef met betrekking tot het Rode-Zeegebied bijna twee eeuwen maatgevend, doordat de Ottomanen vanaf het midden van de zestiende eeuw de Europeanen voor lange tijd uit deze wateren wisten te weren. Niet-moslims waren in dit deel van de wereld zeer ongewenst vanwege de aanwezigheid van de islamitische heilige plaatsen Mekka en Medina, waarvan de Ottomaanse sultan zich als de beschermheer opwierp. Ook de Nederlanders, die een veel betere relatie met de Ottomanen hadden dan de Portugezen, mochten slechts tot Mocha de Rode Zee op (zie blad 44).

The Red Sea and Arabia. As Bea Brommer has described in Volume V: *Africa* (sheet 33), the navigation charts made by the Portuguese cartographer attached to the Spanish court, Bartolomeu Lasso (active 1564-1610), of which a number bound in an atlas of the world were acquired by the Flemish-Dutch cartographer Petrus Plancius around 1590, played a great part in the rise of a new image of the route to the Indies current in the northern Netherlands in the last decade of the sixteenth century. From 1592 till he died in 1609, that is, in the crucial years in which the first Dutch voyages to the East were taking place and the foundations were being laid for the overseas empire of the VOC, the publisher Cornelis Claesz dominated the Dutch market for navigation charts with his printed versions and various derivatives of Lasso's charts. Bartolomeu Lasso's original manuscript map of the Arabian Peninsula and surrounding regions on sheet 37 above is part of a small series in a navigation atlas by him from 1590 in the collection of the Maritime Museum in Rotterdam; however, this is not the same atlas that Plancius acquired. The nautical and geographical information that the Portuguese gathered in the first half of the sixteenth century remained normative with regard to the area of the Red Sea for almost two centuries, because of the fact that from the middle of the sixteenth century the Ottomans managed to keep the Europeans out of these waters for a long time. Non-Muslims were most unwelcome in this part of the world on account of the presence of the holy cities of Mecca and Medina, of which the Ottoman sultan set himself up as protector. The Dutch too, who had much better relations with the Ottomans than the Portuguese, were only allowed up the Red Sea as far as Mocha (see sheet 44).

blad 37 onder / sheet 37 below:

Nationaal Archief, 4.VELH 619.10.

[Johannes Vingboons, ca. / c. 1665] :

[Kaart van het Arabisch Schiereiland en de Levant].

[Map of the Arabian Peninsula and the Levant].

Schaalstok van 10 [100] Duijtsche Mijlen 15 voor een graad = [ca. 1 : 673.000] [1 : 6.730.000].
Scale-bar of *10* [*100*] *Duijtsche Mijlen 15 voor een graad* =
[approximately 1 : 673,000] [1 : 6,730,000].

1 kaart : ms op papier, gekleurd, 47 x 69 cm.
1 map : ms on paper, coloured, 47 x 69 cm.

Oriëntatie: het noorden is boven.
Orientation: north is up.

De kaart uit het atelier van Johannes Vingboons op blad 37 onder toont een groot deel van hetzelfde gebied als Lasso's weergave van bijna 70 jaar eerder, maar met aanzienlijk meer detail. De regio was voor de VOC mede van belang, in dit verband vooral indirect, vanwege de karavaanroutes die een alternatief voor de route rond Kaap de Goede Hoop boden. De Compagnie maakte zelf alleen gebruik van karavaantransport vanuit de Perzische Golf naar de Levant voor het verzenden van de post van de Westerkwartieren, maar de karavaanhandel als zodanig was een belangrijke concurrent. Zowel de prijs die de VOC kreeg voor haar specerijen als de prijs die zij moest betalen voor zijde daalden in Perzië wanneer de landroute geblokkeerd was. Dit was vooral in de eerste helft van de zeventiende eeuw vaak het geval, tijdens de lange oorlogen tussen het Ottomaanse rijk en Perzië. De Ottomaanse controle over de Levantroute is op deze kaart aangegeven met de aanduiding in verhaspeld Latijn 'Turcicii Impreii Pars' bij het eindpunt van de karavaanroutes aan de oostelijke Middellandse Zee. Het is opvallend dat ondanks het geringe verkeer van VOC-medewerkers in dit gebied, de Nederlandse cartografen klaarblijkelijk geen moeite hadden om de binnenlanden op te vullen met topografische details; vergelijk de kaart van Lasso, die nog een vrijwel leeg binnenland heeft. De kunsthistorica Martine Gosselink (*Land in zicht*, 105) meent dat Vingboons' kaart is gebaseerd op de kaart *Arabia* uit de gedrukte *Atlas Maior* van Joan Blaeu I, die van 1638 tot 1673 ook de officiële kaartenmaker van de VOC was. Volgens Dejanirah Couto en de overige auteurs van de *Atlas historique du golfe Persique* (182) daarentegen zou deze kaart direct teruggaan op originelen die al in het derde kwart van de zestiende eeuw geproduceerd werden in Goa, de hoofdstad van de Portugese *Estado da India*. In ieder geval steunt de kaart zwaar op oudere voorbeelden, evenals veel ander werk uit het atelier van Vingboons. Bij de schaalaanduiding heeft de kaarttekenaar overigens een ernstige rekenfout gemaakt; de werkelijke schaal is een factor tien kleiner dan de aangegeven maat, ca. 1: 6.730.000 in plaats van 1: 673.000!

The map from the studio of Johannes Vingboons on sheet 37 below shows a large part of the same region as in Lasso's depiction from almost 70 years earlier, but with considerably more detail. The region was partly of importance for the VOC, in this connection mainly indirectly, because of the caravan routes that presented an alternative to the route around the Cape of Good Hope. The Company itself only used the caravan route from the Persian Gulf to the Levant for sending mail from the Western Quarters, but the caravan trade as such was a significant competitor. Both the price that the VOC received for its spices and the price it had to pay for silk went down in Persia whenever the land route was blocked. In particular in the first half of the seventeenth century this was often the case, during the long wars between the Ottoman realm and Persia. Ottoman control over the Levant route is indicated on this map with the note in broken Latin *Turcicii Impreii Pars* (Part of the Turkish Empire) at the end-point of the caravan routes on the eastern Mediterranean Sea. It is remarkable that, despite the fact that VOC staff did not pass this way much, the Dutch map-makers apparently had no difficulty filling the interior with topographical details; compare Lasso's map, which still has a practically empty interior. The art historian Martine Gosselink (*Land in zich*t, 105) is of the opinion that Vingboons's map is based on the map *Arabia* from the printed *Atlas Maior* by Joan Blaeu I, who was the official map-maker of the VOC from 1638 to 1673. But according to Dejanirah Couto and the other authors of the *Atlas historique du golfe Persique* (182), this map is derived directly from originals that were already produced in the third quarter of the sixteenth century in Goa, the headquarters of the Portuguese Estado da India. In any case it is heavily dependent on older models, just as much of the other work from Vingboons's studio. For the rest the person who drew the map has made a serious miscalculation with the scale – the true scale is a factor of ten smaller than the one given, namely about 1 : 6,730,000 instead of 1 : 673,000!

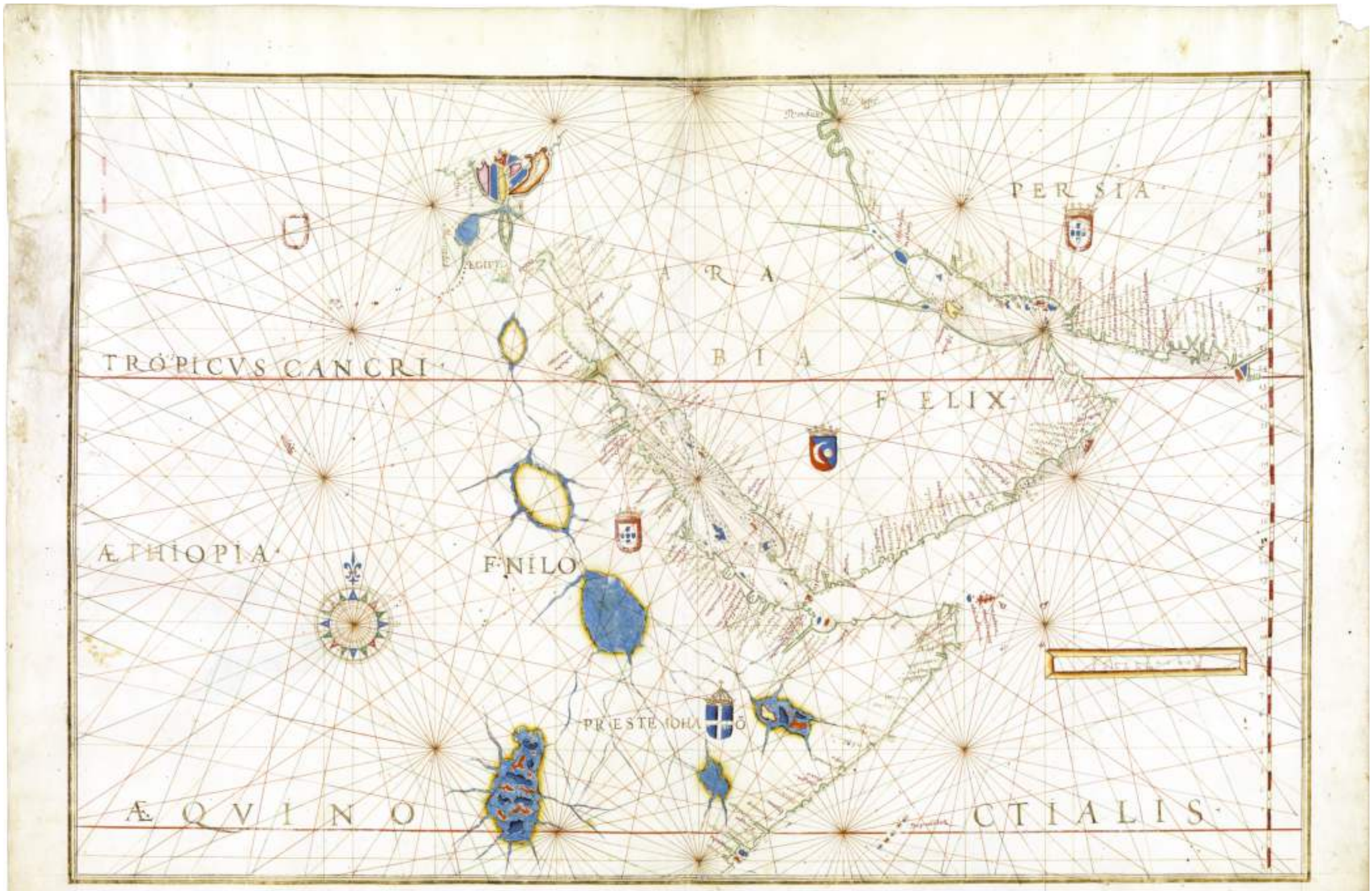
TROPICVS CANCRI
PERSIA
ARABIA FELIX
ÆTHIOPIA
F. NILO
PRESTE IOHANNIS
ÆQVINOCTIALIS

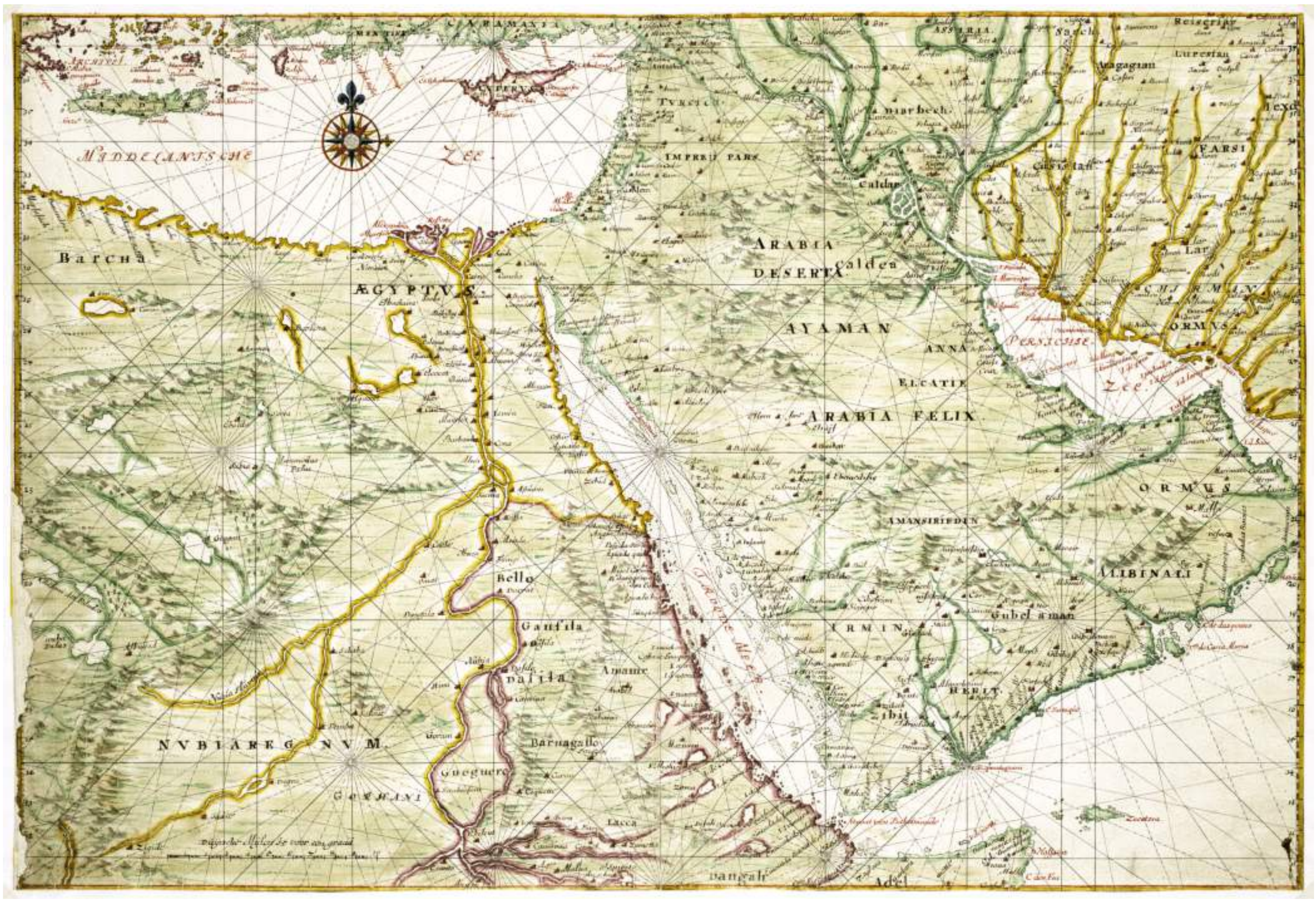
Barcha
ÆGYPTVS
ARABIA DESERTA
AYAMAN
ARABIA FELIX
ORMVS
NVBIA REGNVM
GOGHANI
Bello
Gantila
Barnagallo
Gogguere
Lacca
Amame
Caldea
Caldan
Tvrsch
IMPREI PARS
Persische
AMANSIRIEDEN
ALIBINALI
Gubel aman
FARSI
Lar
Aragagian
Reisgrijn
Lurestan
Zee

blad / sheet 38:

Bibliothèque nationale de France,
DCP SH 18 pf. 210 div. 2 p. 2.

[Anoniem, ca. 1695] :
[Anonymous, c. 1695] :

[Kaart van de Rode Zee].

[Chart of the Red Sea].

Schaalstok van 60 Duijtsche mylen 15 voor Een graet = [ca. 1 : 2.738.000].
Scale-bar of *60 Duijtsche mylen 15 voor Een graet* = [approximately 1 : 2,738,000].

1 kaart : ms op perkament, gekleurd, 94 x 78 cm.
1 map : ms on vellum, coloured, 94 x 78 cm.

Oriëntatie: het noorden is boven.
Orientation: north is up.

De streekaanduiding 'Fartaqua' die op de anonieme Nederlandse kaart op blad 38, nu in de Bibliothèque nationale de France, en ook op de voorgaande van Johannes Vingboons het zuidelijk deel van het Arabisch Schiereiland beschrijft, is afgeleid van Kaap Fartak (Ra's-Fartak) halverwege de zuidkust van het schiereiland, die echter zelf net buiten het kaartbeeld valt. Ook aan de overzijde van de Golf van Aden wordt een gehele streek aangeduid met de naam van een plaats op de kust, namelijk 'De Cust Zeila', naar het plaatsje Saylac dat op deze kaart net links van de rood-wit-blauwe graadenverdeling te zien is als 'Zeyla'. Het gebruik van namen van plaatsen op de kust als *pars pro toto* voor een heel gebied maakt eens te meer duidelijk dat veel Nederlandse, en voor hen Portugese, kaartenmakers een zeer maritiem perspectief op Azië hadden.

The name *Fartaqua* that describes the southern part of the Arabian Peninsula on the anonymous Dutch map on sheet 38, now in the *Bibliothèque nationale de France*, and also on the previous one by Johannes Vingboons, is derived from Cape Fartak (Ra's-Fartak), halfway along the south coast of the peninsula, which just falls outside the border of the map. On the opposite coast of the Gulf of Aden again a whole area is indicated with the name of one place on the coast, namely *De Cust Zeila*, after the small town of Saylac that on this map can be seen just to the left of the red-white-and-blue degree line as *Zeyla*. The use of the names of places on the coast as *pars pro toto* for a whole region makes it all the clearer that many Dutch, and before them Portuguese, map-makers held a very maritime view of Asia.

blad 39 boven / sheet 39 above:

British Library, Add. Ms. 34.184 fol. 23.

[Johannes Vingboons, ca. / c. 1660] :

[Kaart van het noordelijke gedeelte van de Rode Zee en het Arabisch Schiereiland].

[Chart of the northern part of the Red Sea and the Arabian Peninsula].

Schaalstok van 100 Duijtsche Mijlen Vijftien voor Een Graed = [ca. 1 : 9.497.000].
Scale-bar of *100 Duijtsche Mijlen Vijftien voor Een Graed* = [approximately 1 : 9,497,000].

1 kaart : ms op papier, gekleurd, 17 x 21 cm.
1 map : ms on paper, coloured, 17 x 21 cm.

Oriëntatie: het noorden is onder.
Orientation: north is below.

De British Library bezit een klein formaat atlas van omstreeks 1660 met 49 handgetekende navigatiekaartjes en aanzichten van zeegebieden en locaties op de route over de Atlantische Oceaan naar de Kaap en in het octrooigebied van de VOC in Azië. Dit werk geldt als afkomstig uit het atelier van Johannes Vingboons; het kwam in 1875 in Londen toen de British Library in dat jaar de bibliotheek van de Haarlemse kunsthistoricus en verzamelaar A. van der Willigen aankocht. In de Delen VI: *Voor-Indië, Perzië, Arabisch Schiereiland* en VII: *Oost-Azië, Birma tot Japan* zijn hieruit alle kaarten met betrekking tot deze grote regio's gereproduceerd, met in het *Supplement* bij Deel VII een aanvulling uit dit materiaal op de kaarten in de eerder verschenen delen II t/m V. De twee onderling aansluitende kaarten uit dit atlasje op blad 39 geven elk een deel van de Rode Zee – hier aangeduid als 'het Roode Meijr' – en de aangrenzende kusten van Afrika en Arabië weer. Ter vergemakkelijking van de oriëntatie en een vergelijking met de overige opgenomen kaarten van het Rode-Zeegebied zijn beide in de reproductie geroteerd afgebeeld, met het noorden boven. Zoals in de meeste andere kaarten uit dit atlasje zijn de vermelde toponiemen nog overwegend in het Portugees. De andere kaarten uit deze bron in dit atlasdeel betreffen de Perzische Golf (bladen 58, 65, 66), Voor-Indië tot en met de Coromandelkust (91) en Bengalen, Arakan en Pegu (416).

The British Library possesses a small-format atlas from around 1660 with 49 hand-drawn navigation charts and views of areas of sea and locations on the route over the Atlantic Ocean to the Cape and in the charter territory of the VOC in Asia. This work is accepted as originating from the studio of Johannes Vingboons. It arrived in London in 1875, when the British Library purchased the library of the Haarlem art-historian and collector A. van der Willigen. In volumes VI: *India, Persia, Arabian Peninsula* and VII: *East Asia, Burma to Japan* all the maps from this atlas relating to these large regions have been reproduced, and the *Supplement* to Volume VII includes an addition from this material to the maps in the earlier volumes II to V. The two joining maps from this little atlas on sheet 39 each show part of the Red Sea, here called *het Roode Meijr*, and the adjacent coasts of Africa and Arabia. In order to facilitate the orientation and a comparison with the other maps of the Red Sea area included here, both have been rotated in the reproduction, with north at the top. As in most of the remaining maps from this atlas, the toponyms mentioned are mainly in Portuguese. The other maps from this source in this Volume relate to the Persian Gulf (sheets 58, 65, 66), India up to and including the Coromandel Coast (91), and Bengal, Arakan and Pegu (416).

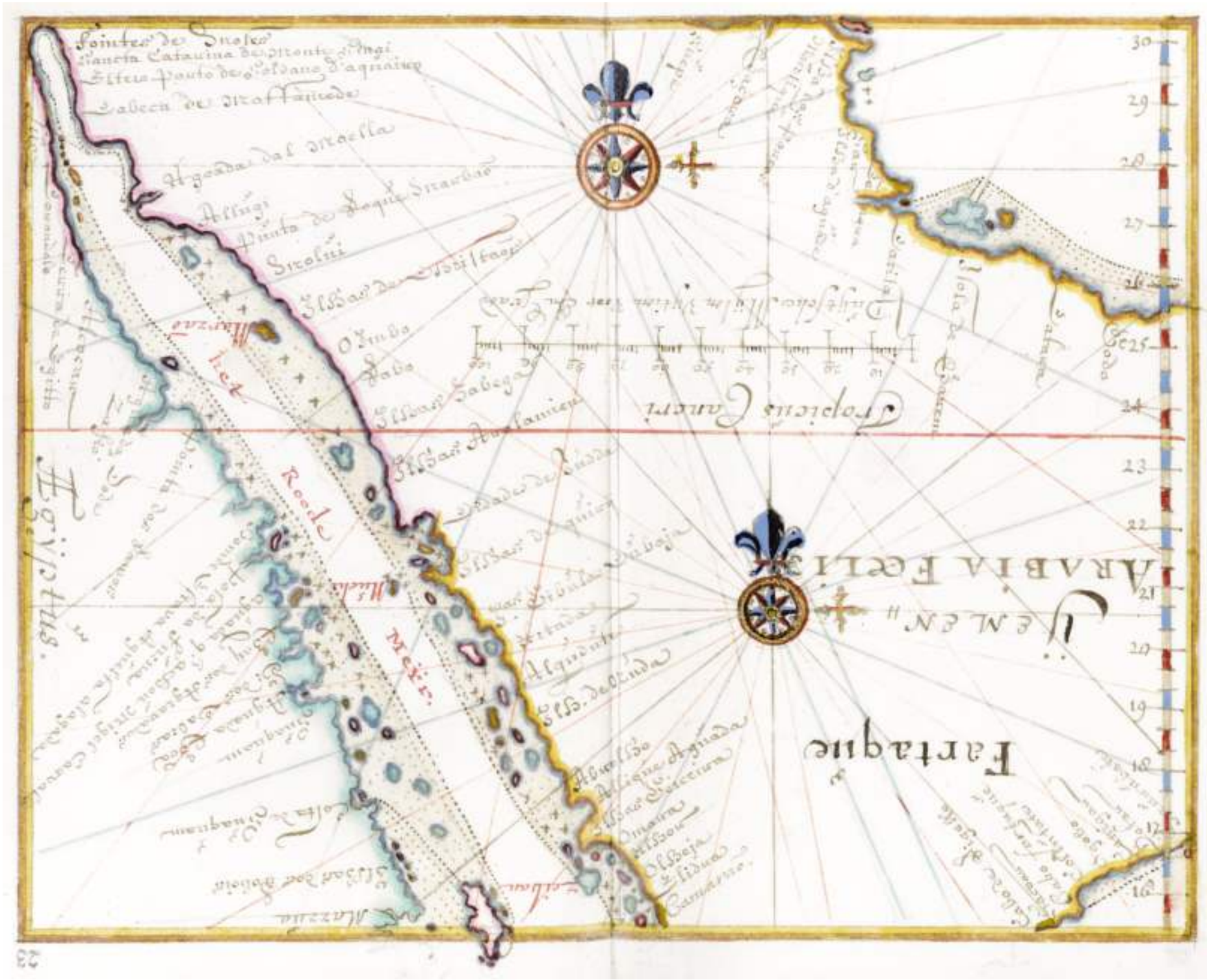

blad 39 onder / sheet 39 below:

British Library, Add. Ms. 34.184 fol. 21.

[Johannes Vingboons, ca. / c. 1660] :

[Kaart van het zuidelijke gedeelte van de Rode Zee, de Hoorn van Afrika en een deel van het Arabisch Schiereiland].

[Chart of the southern part of the Red Sea, the Horn of Africa and part of the Arabian Peninsula].

Schaalstok van 100 Duijtsche Mijlen Vijftien voor Een Graedt = [ca. 1 : 10.000.000].
Scale-bar of *100 Duijtsche Mijlen Vijftien voor Een Graedt* = [approximately 1 : 10,000,000].

1 kaart : ms op papier, gekleurd, 17 x 21 cm.
1 map : ms on paper, coloured, 17 x 21 cm.

Oriëntatie: het noorden is rechts.
Orientation: north is right.

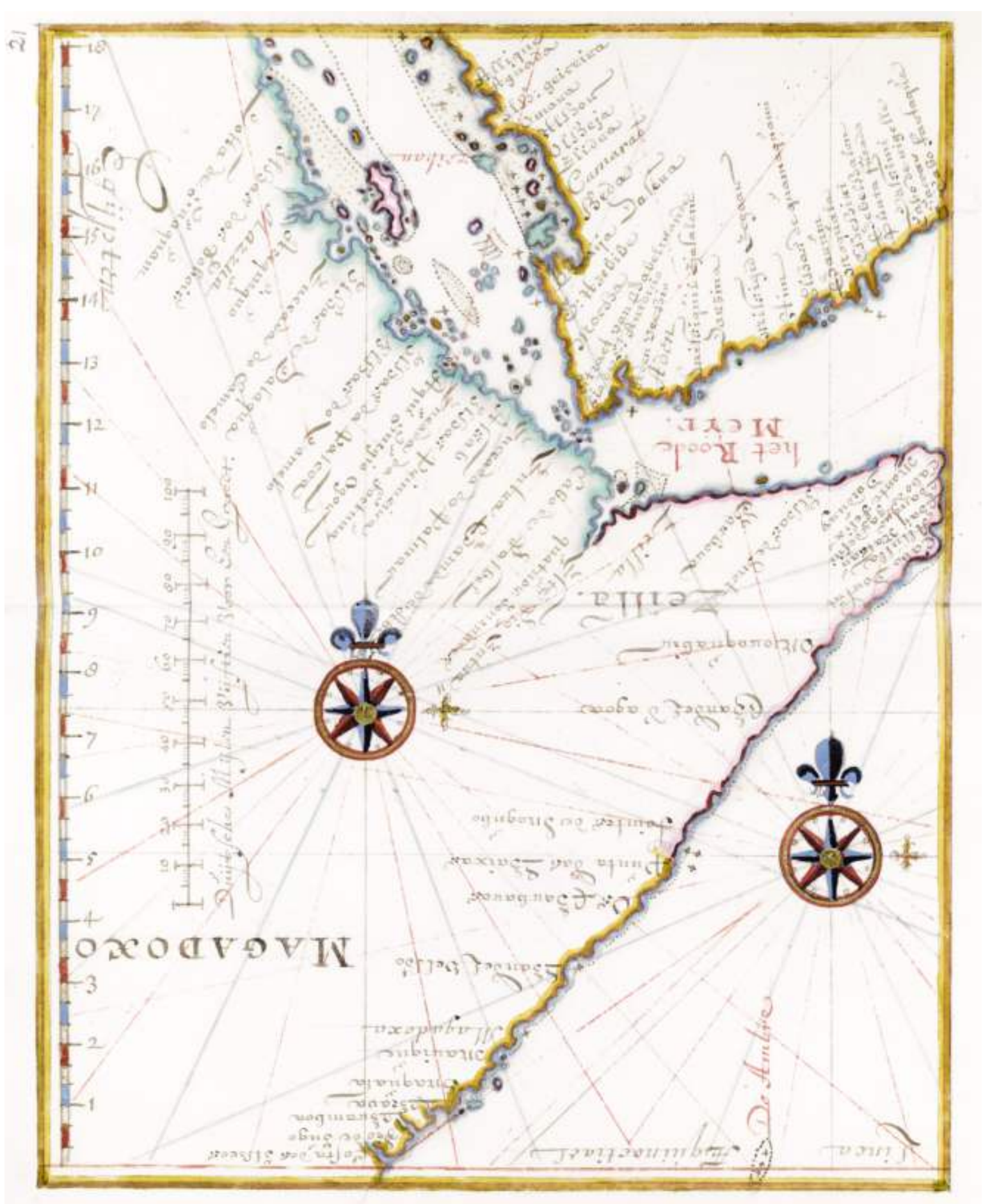

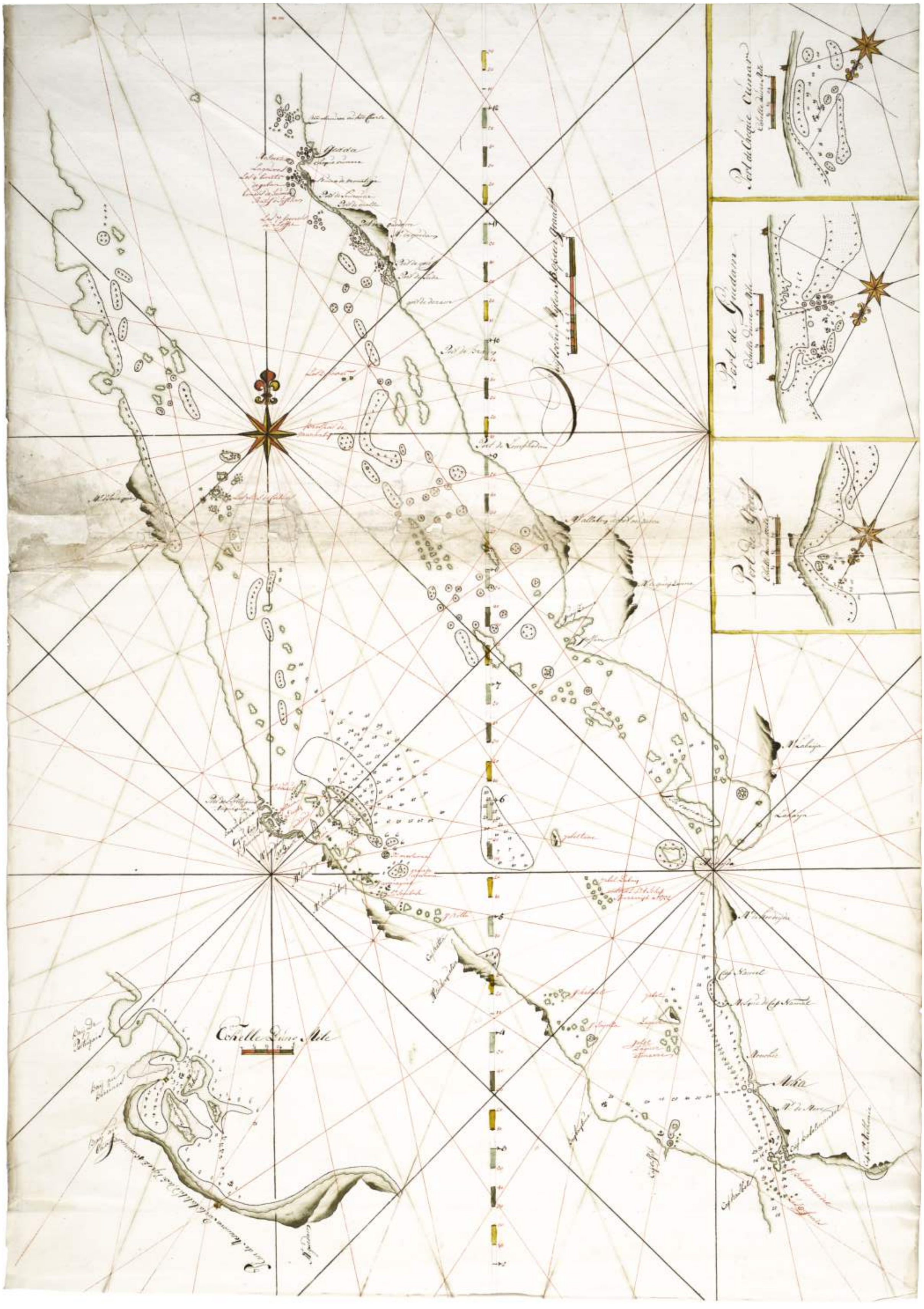
Echelle Deux Mille

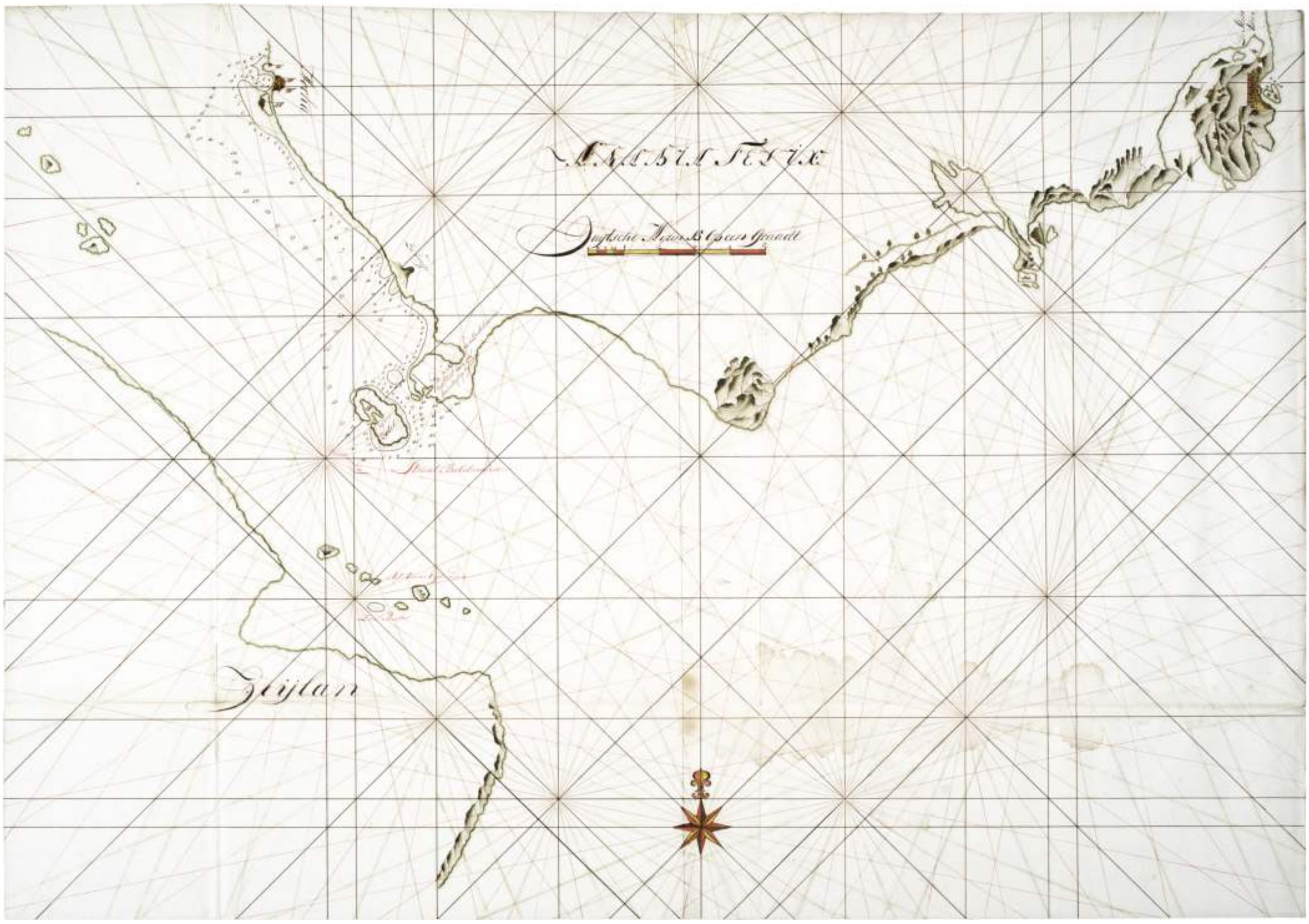

blad / sheet 40:

Nationaal Archief, 4.VELH 156.2.16.

[Gerrit de Haan, 1761] :

[Mogha tot Jedda].

[Mocha to Jeddah].

[inzetkaarten / inset maps]

Plan de Mesauova Par la latitud, de 5: d'grez: 45: minut.
Kaart van Massawa Op de breedte van 5 graden en 45 minuten.
Plan of Massawa At the latitude of 5 degrees and 45 minutes.

Port de Gouf.
De Haven van Gouf [Al Lith].
The port of Gouf [Al Lith].

Port de Guedam.
De haven van Guidam [Ash Shaiba].
The port of Guidam [Ash Shaiba].

Port de Cheque Oumar.
De haven van Sjeik Omar [Khumrah].
The port of Shaikh Omar [Khumrah].

Schaalstok van 15 Duijtsche Mijlen 15: op een Graadt = [ca. 1 : 1.702.000] [inzetkaarten] *Echelle d'une Mile* = [ca. 1 : 250.000 ; 1 : 190.000 ; 1 : 195.000 ; 1 : 250.000].
Scale-bar of *15 Duijtsche Mijlen 15: op een Graadt* = [approximately 1 : 1,702,000] [inset maps] *Echelle d'une Mile* = [approximately 1 : 250,000 ; 1 : 190,000 ; 1 : 195,000 ; 1 : 250,000].

1 kaart + 4 inzetkaarten : ms op papier, gekleurd, 87,5 x 52 cm.
1 map + 4 inset maps : ms on paper, coloured, 87.5 x 52 cm.

Oriëntatie: het noorden is rechts [inzetkaarten Gouf, Guidam, Cheque Oumar] het noorden is linksboven.
Orientation: north is right [inset maps Gouf, Guidam, Cheque Oumar] north is upper left.

De kaart van het zuidelijke deel van de Rode Zee op blad 40, met toevoeging van inzetkaarten van vier havens, werd in 1761 door de Bataviase baas-kaartenmaker Gerrit de Haan (werkzaam 1747-1769) opgenomen in het tweede deel van zijn manuscriptatlas *Ligtende Zee Fakkel off de geheele Oost-Indische Waterweereldt*, tezamen met afzonderlijke kaarten van de redes van Jeddah (blad 43 boven) en Mocha (43 onder) en van de Bab al-Mandab (41). De Haan lijkt gewerkt te hebben naar een Franse of in ieder geval Franstalige kaart, gezien het gebruik van deze taal en de vorm van veel toponiemen. Wel voegde hij een stukje nieuwe informatie toe, een eilandengroep voor de kust van de stad Al Hudaydah ('Hoedeijda') die volgens de vermelding op de kaart in 1752 was ontdekt door het compagniesschip *Sparenrijk*. De Franse Oost-Indische Compagnie deed in de achttiende eeuw, anders dan de VOC, haar voordeel met de tanende macht van het Ottomaanse rijk door haar invloed in deze regio uit te breiden. De havens die hier als inzetkaarten getoond worden, waarvan de drie ten zuiden van Jeddah nauwelijks meer waren dan open redes met een geschikte landingsplaats, waren voor de VOC van geen belang. Het betreft drie locaties die fungeerden als bijhavens van Jedda en verder de havenplaats Massawa op de westkust van de Rode Zee, waar de Fransen enige tijd handelscontacten onderhielden. Bij de aanduiding van de breedtegraden heeft De Haan zich overigens tien graden vergist: de kaart bedekt de Rode Zee tussen ca. 13 en 22 graden noorderbreedte, in plaats van tussen 3 en 12 graden. De plaatsing van de Nederlandse en Engelse vlaggen bij Mocha lijkt nogal willekeurig; zie in dit verband het bijschrift bij de kaart op blad 43 onder.

The chart of the southern part of the Red Sea on sheet 40, with the addition of inset maps of four ports, was included by the Batavian master map-maker Gerrit de Haan (active 1747-1769) in the second volume of his manuscript atlas *Ligtende Zee Fakkel off de geheele Oost-Indische Waterweereldt* (1761), together with separate charts of the roadsteads of Jeddah (sheet 43 above) and Mocha (43 below) and of Bab al-Mandab (41). De Haan seems to have been working on the basis of a French or in any case French-language map, in view of the use of this language and the form of many toponyms. But he did add one item of new information, a group of islands off the coast of the town of Al Hudaydah (*Hoedeijda*), which according to the statement on the map was discovered in 1752 by the Company ship *Sparenrijk*. In the eighteenth century, contrary to the VOC, the French East-India Company took advantage of the waning power of the Ottaman Empire to extend its influence in this region. The ports that are shown here as inset maps, of which the three to the south of Jeddah were little more than open roadsteads with a suitable landing-place, were of no interest to the VOC. These were three locations that functioned as outposts of the port of Jeddah, and then the port town of Massawa on the west coast of the Red Sea, where the French maintained trading contacts for a while. Remarkably, De Haan has made an error of ten degrees in the latitude: the map covers the Red Sea between about 13 and 22 degrees north, instead of 3 and 12 degrees. The placement of Dutch and English flags at Mocha seems rather random; in this connection see the caption to the map on sheet 43 below.

blad / sheet 41:

Nationaal Archief, 4.VELH 156.2.15.

[Gerrit de Haan, 1761] :

[Straat Babelmande].

[The Strait of Bab al-Mandab].

Schaalstok van 5 Duijtsche Mijlen 15 Op een Graadt = [ca. 1 : 285.000].
Scale-bar of *5 Duijtsche Mijlen 15 Op een Graadt* = [approximately 1 : 285,000].

1 kaart : ms op papier, gekleurd, 67 x 96 cm.
1 map : ms on paper, coloured, 67 x 96 cm.

Oriëntatie: het noorden is boven.
Orientation: north is up.

Om de punt van het Arabisch schiereiland, op blad 41 weergegeven op kaart no. 15 in het tweede deel van de manuscriptatlas van Gerrit de Haan uit 1761, is de VOC aan het begin van de zeventiende eeuw veel te doen geweest. De opperkoopman Pieter van den Broecke, later mede bekend geworden door zijn in 1634 en 1646 uitgegeven reisbeschrijvingen, leidde tussen 1614 en 1620 drie expedities naar deze regio met als doel handelsposten op te zetten. De voorkeur ging daarbij uit naar een kantoor in de belangrijkste handelsplaats rond de punt, Mocha, maar in eerste instantie moest hij genoegen nemen met een bescheiden vestiging in Ash Shihr, een haven die net ten oosten van dit kaartbeeld is gelegen. Dit oudste kantoor bestond maar twee jaar, van 1614 tot 1616. Het probleem dat zich voordeed bij de pogingen tot het vestigen van handelsposten dichterbij Straat Bab al-Mandab was dat deze met de aangrenzende Arabische kusten onder het Ottomaanse rijk viel, terwijl christenen hoe dan ook niet welkom waren in de Rode Zee; op zijn eerste reis werd Pieter van den Broecke uiteindelijk zelf uitgewezen uit het Ottomaanse gebied. Bij de tweede onderneming in 1615 werd hij weliswaar zeer vriendelijk onthaald in Mocha en begeleid naar de niet minder voorkomende Ottomaanse *basha* van Jemen in Sana'a, maar deze verwees hem vervolgens naar het hoogste gezag in Istanboel voor toestemming voor de oprichting van factorijen in zijn gebied. Ook maakte hij bezwaar tegen het feit dat de Nederlanders van het kantoor in Ash Shihr zich al eens op eigen gelegenheid naar Al Hudaydah (blad 40) hadden begeven en daarmee veel te dicht bij de islamitische heilige plaatsen waren gekomen. In deze periode waren de betrekkingen tussen de Republiek en het Ottomaanse rijk uitstekend, in de eerste plaats vanwege de gemeenschappelijke vijand in de vorm van het Spaanse rijk, waarvan tussen 1580 en 1640 ook Portugal deel uitmaakte. Van bijzondere betekenis voor de goede onderlinge relatie was het optreden in die jaren van de Nederlandse gezant in Istanboel, Cornelis Haga, die in juli 1618 een bevelschrift van de sultan wist te verkrijgen waarin het de Nederlanders toegestaan werd in Jemen handelsposten te openen. Haga wees er daarbij zelf nogmaals nadrukkelijk op dat de verder noordwaarts gelegen delen van de Rode Zee, met de havens bij de heilige plaatsen Mekka en Medina, voor Nederlandse schepen niet toegankelijk waren. Met het bevelschrift van de sultan in de hand kon Van den Broecke op zijn derde reis naar het gebied in 1620 enige compagniesdienaren achterlaten in Aden, geheel rechts op de kaart, die zich nadien opnieuw naar de *basha* begaven en ditmaal uiteindelijk toestemming verkregen voor een vestiging in Mocha.

In the early seventeenth century the VOC had much to do with the tip of the Arabian Peninsula, which is shown on sheet 41 as map no. 15 from the second volume of Gerrit de Haan's manuscript atlas of 1761. Between 1614 and 1620 the senior merchant Pieter van den Broeke, later also known for his travel accounts published in 1634 and 1646, led three expeditions into this region with the aim of setting up trading posts. His preference was for an office in the most important place around the tip, Mocha, but in the first instance he had to be satisfied with a modest establishment in Ash Shihr, a port located just to the east of the area covered by this map. This earliest office existed for only two years, from 1614 to 1616. The problem that arose in the attempts to set up trading posts closer to the Bab al-Mandab Strait was that this and the neighbouring coasts of Arabia came under the Ottoman Empire, while Christians were in any case not welcome in the Red Sea – on his first visit Pieter van den Broecke was himself ultimately expelled from Ottoman territory. Although on a second attempt in 1615 he was very well received in Mocha and escorted to the no less obliging Ottoman *basha* of Yemen in Sana'a, the latter then referred him to the highest authority in Istanbul for permission to set up factories in his area. He also objected to the fact that the Dutch had once betaken themselves on their own initiative from the office in Ash Shihr to Al Hudaydah (sheet 40), and in this way had come much too close to the Islamic holy places. In this period relations between the Republic and the Ottoman Empire were excellent, in the first place because of their common enemy in the form of Spain, which from 1580 to 1640 also included Portugal. The work of the Dutch ambassador in Istanbul, Cornelis Haga, in those years was of special significance, as in July 1618 he had managed to obtain an order from the sultan in which the Dutch were permitted to open trading posts in Yemen. Haga himself once more pointed out specifically that the parts of the Red Sea located further north, with the holy places of Mecca and Medina, were not accessible to Dutch ships. With the sultan's decree in his hand, on his third journey into the area in 1620 Van den Broecke was able to leave some Company employees behind in Aden, on the far right of the map, and these then went to the *basha* once again and this time finally obtained permission for a settlement in Mocha.

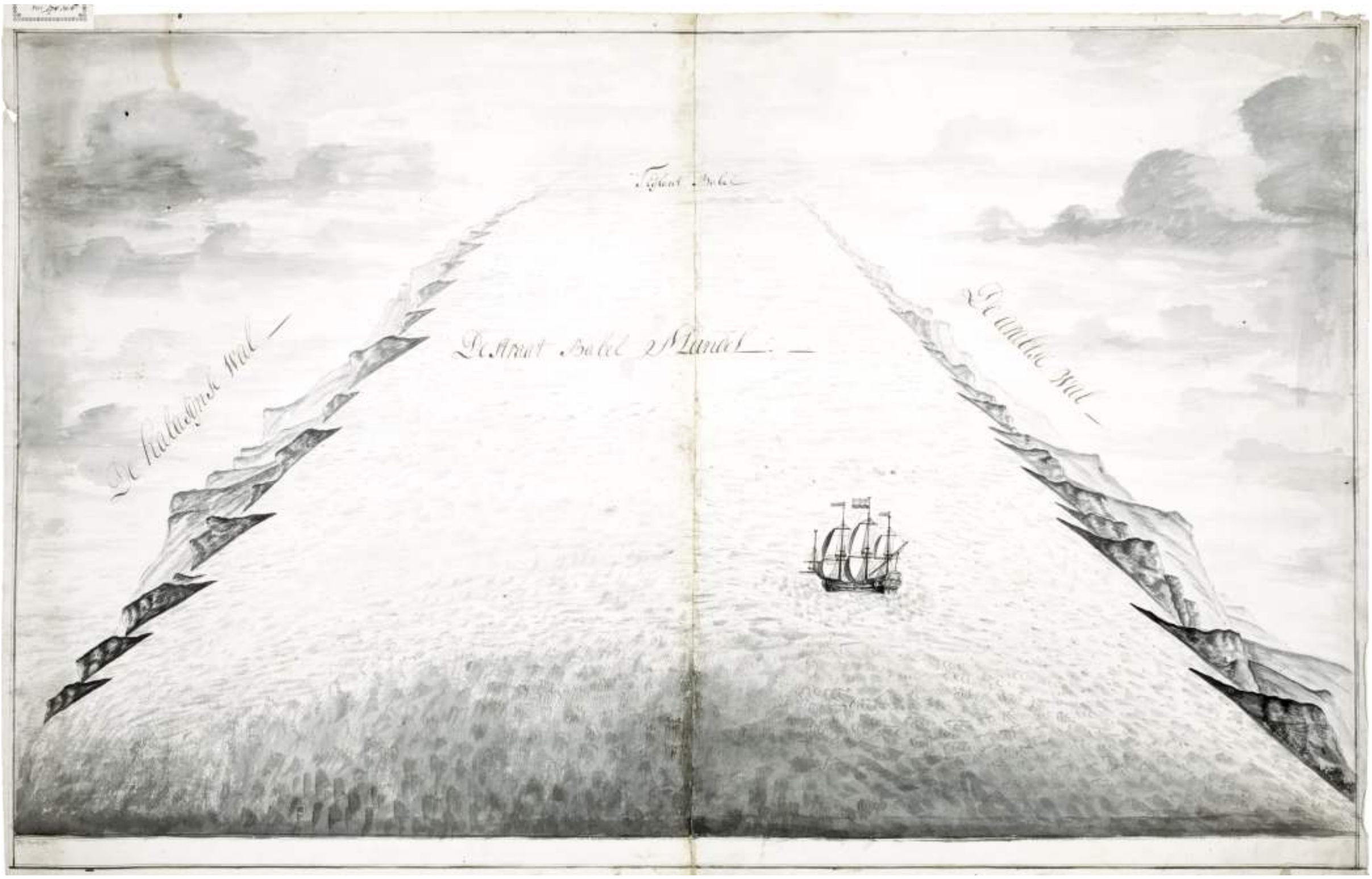

blad / sheet 42:

Universiteitsbibliotheek Leiden, Collectie Bodel Nijenhuis 002-09-044.

J.L. Menrad fec., [1725-1750] :

De straat Babel Mandel.

The Strait of Bab al-Mandab.

O.I. inkttekening met pen en penseel op papier,
50,5 x 81,5 cm.
Pen and brush drawing in black ink on paper,
50.5 x 81.5 cm.

De schematische tekening op blad 42 door J.L. Menrad, over wie weinig bekend is, toont de toegang tot de Rode Zee vanuit de Golf van Aden. Links ziet men de kust van het land dat de Arabieren *Habash* noemden en de Europeanen Abessinië, rechts de kust van Arabië, en recht vooruit het eiland Perim (hier ''T Eijlant Babel') dat de Straat van Bab al-Mandab in twee vaargeulen verdeelt. Bab al-Mandab betekent letterlijk de 'littekenpoort', mogelijk omdat er zoveel ongelukken gebeurden. Het lijkt alsof het de bedoeling van Menrad is geweest in deze tekening iets van het gevoel van beklemming en gevaar over te brengen dat in de naam van de straat besloten ligt. De VOC gebruikte bij de doorvaart naar de zuidelijke Rode Zee in hoofdzaak kleinere schepen. De zeventiende-eeuwse auteur Johan Nieuhof beschrijft hoe hij in 1661 op het strand van Vengurla op de westkust van India in 1661 getuige was van een scène die dit feit mooi illustreert. Toen Bari Sahiba Khadija Sultana, de koningin-moeder van het sultanaat Bijapur, aldaar op het punt stond te vertrekken op pelgrimage naar Mekka, toonde zij zich in eerste instantie beledigd over de geringe omvang van het door de VOC ter beschikking gestelde jacht dat haar naar Mocha zou brengen, in vergelijking met de nabij geankerde oostindiëvaarders. Pas nadat haar verzekerd was dat een klein schip geschikter was voor de ondiepten van de Rode Zee, was zij bereid aan boord te gaan met haar vijftig à zestig hofdames. Uit het VOC-archief weten wij echter dat zij het ook na haar veilige terugkeer in India in 1663 niet kon laten nog eens een opmerking te maken over de geringe omvang van het jacht, hoewel zij de VOC dankbaar was voor de bewezen dienst.

The schematic drawing on sheet 42 by J.L. Menrad, about whom little is known, shows the entrance to the Red Sea from the Gulf of Aden. On the left we see the coast of the country that the Arabs called *Habash* and the Europeans Abyssinia, on the right the coast of Arabia, and straight ahead the island of Perim (here *'T Eijlant Babel*) that divides the Strait of Bab al-Mandab into two channels. Bab al-Mandab means literally the 'scar-gate', possibly because so many accidents occurred there. It looks as if it was Menrad's intention in this drawing to convey something of the feeling of oppression and danger that is contained in the name. The VOC mainly used smaller ships for the passage into the southern Red Sea. The seventeenth-century author Johan Nieuhof describes how in 1661 on the beach of Vengurla on the west coast of India he was witness to a scene that illustrates this point beautifully. When Bari Sahiba Khadija Sultana, the queen-mother of the Bijapur sultanate, was on the point of departing from there for the pilgrimage to Mecca, she initially looked insulted at the petty dimensions of the yacht that the VOC had put at her disposal to take her to Mecca, compared with the East Indiamen lying at anchor there. Only after she had been assured that a small ship was more suitable for the shallows of the Red Sea was she willing to go aboard with her fifty or sixty ladies. However, from the VOC archive we know that after her safe return to India in 1663 she could not resist making another remark about the small size of the yacht, although she was grateful to the VOC for the service done her.

blad 43 boven / sheet 43 above:

Nationaal Archief, 4.VELH 156.2.18.

[Gerrit de Haan, 1761] :

Judda.

Jeddah.

Schaalstok van 2 Duijtsche Mijlen 15 Op een Graadt =
[ca. 1 : 128.800].
Scale-bar of *2 Duijtsche Mijlen 15 Op een Graadt* =
[approximately 1 : 128,800].

1 kaart : ms op papier, gekleurd, 52 x 88,5 cm.
1 map : ms on paper, coloured, 52 x 88.5 cm.

Oriëntatie: het noorden is linksonder.
Orientation: north is lower left.

Jeddah (Jiddah). Het is opmerkelijk dat Gerrit de Haan de precieze peilgegevens van de haven van Jeddah (Jedda, Jiddah) heeft weten te vergaren voor zijn kaart op blad 43 boven. Zoals al opgemerkt werden Europeanen door de Ottomanen geweerd uit het gebied rond Mekka en Medina, inclusief de havens die toegang gaven tot die heilige plaatsen. De VOC vervoerde weliswaar een enkele keer pelgrims vanuit India naar het Arabisch Schiereiland, maar die gingen dan in Mocha van boord, zoals het geval was bij de hiervoor beschreven *hajj* van Khadija Sultana. De verklaring moet liggen in het geleidelijke verval van het Ottomaanse rijk, waardoor in de loop van de achttiende eeuw ook de greep op de Rode Zee verslapte. De Compagnie dreef echter ook in de latere periode nooit handel op Jeddah en het mag derhalve worden aangenomen dat in dit geval opnieuw een buitenlandse, waarschijnlijk Franse kaart als voorbeeld heeft gediend.

Jeddah (Jiddah). It is remarkable that Gerrit de Haan managed to compile the exact soundings of the harbour of Jeddah for his chart on sheet 43 above. As we have already noted, the Ottomans barred Europeans from the area around Mecca and Medina, including the harbours that provided access to these holy cities. It is true that the VOC did occasionally transport pilgrims from India to the Arabian Peninsula, but they then disembarked in Mocha, as in the case of the *hajj* of Khadija Sultana mentioned above. The explanation for this must lie in the gradual decline of the Ottoman sultanate, so that in the course of the eighteenth century its hold on the Red Sea weakened. However, the Company never traded into Jeddah even in later times, and we can therefore assume that in this case a foreign, probably French, map served as model.

blad 43 onder / sheet 43 below:

Nationaal Archief, 4.VELH 156.2.17.

[Gerrit de Haan, 1761] :

De Stadt Mocha.

The City of Mocha.

Schaalstok van ¼ Duijtsche Mijlen 15 Op een Graadt =
[ca. 1 : 20.700].
Scale-bar of *¼ Duijtsche Mijlen 15 Op een Graadt* =
[approximately 1 : 20,700].

1 kaart : ms op papier, gekleurd, 52,5 x 69 cm.
1 map : ms on paper, coloured, 52.5 x 69 cm.

Oriëntatie: het noorden is links.
Orientation: north is left.

Mocha (Al Mukha). Zoals hiervoor beschreven (blad 41) werden er in de jaren 1614-1621 verwoede pogingen ondernomen een VOC-kantoor in Mocha (Al Mukha) te vestigen, wat uiteindelijk in 1621 zijn beslag kreeg. De handelsmogelijkheden vielen echter tegen vanwege voortdurende politieke onrust en concurrerende Indiase kooplieden, die met kleinere winstmarges dan de Compagnie konden opereren, en de factorij werd daarom al in 1623 verlaten. De plotselinge opkomst van de Europese koffiehuizen aan het einde van de zeventiende eeuw maakte Jemen als voornaamste leverancier van koffie opeens weer van grote betekenis voor de VOC, waarop hier in 1697 opnieuw een kantoor werd gevestigd, ditmaal met toestemming van de Jemenitische dynastie van de Zaydi Imams, die in 1635 de Ottomanen uit Mocha hadden verdreven. In het derde decennium van de achttiende eeuw nam het belang van Jemen voor de Compagnie weer af, als gevolg van de opkomst van de eigen koffiecultuur op Java. De factorij bleef nadien evenwel geruime tijd gehandhaafd, zowel vanwege de winsten die de specerijverkopen ter plaatse nog opleverden als om enige druk op de internationale koffieprijs te kunnen blijven uitoefenen. In 1739 werd de bezetting van het kantoor verkleind, maar pas in 1756 volgde de definitieve sluiting.

Op de kaart op blad 43 onder, evenals de vorige afkomstig uit het tweede deel van Gerrit de Haans *Ligtende Zee Fakkel*, wapperen zowel op de landtong ten noorden van de stad als op het eiland ten zuiden ervan Nederlandse vlaggen op fortachtige gebouwtjes. Het Nationaal Archief bezit een tweede, vrijwel identieke kaart van Mocha, onder inventarisnummer 4.VEL 218, die vermoedelijk uit de late zeventiende of vroege achttiende eeuw dateert en klaarblijkelijk als voorbeeld heeft gediend voor de kaart in de atlas van De Haan. Op deze kaart ziet men ten noorden van de stad een Nederlandse vlag, terwijl ten zuiden een rode vlag is gehesen. Geen van deze kaarten toont echter de juiste locatie van de VOC-factorij, die zich in werkelijkheid in het noordelijke deel van de ommuurde stad bevond, zoals te zien is op het *Plan de la ville de Moka* in de *Petit atlas maritime* uit 1764 van Jacques Nicolas Bellin. De VOC bouwde, net als de overige Europese compagnieën in Mocha, bij de hernieuwde vestiging in 1697 niet zelf een kantoor in de stad, maar huurde een pand van een Indiase Baniya, Muthara, die het in 1735 verkocht aan Hasan Hasusa, een lokale bestuurder. Het bevelschrift waarin de Zaydi Imam toestemming gaf voor de oprichting stipuleerde dat het gebouw van de factorij geen onderscheidende kenmerken zou hebben behalve de nationale vlag. Van forten met de Nederlandse vlag, zoals te zien op deze kaart en die op blad 41, is nooit sprake geweest.

Mocha (Al Mukha). As described above (sheet 41), in the years 1614-1621 determined efforts were undertaken to establish a VOC office in Mocha (Al Muhka), and these ultimately succeeded in 1621. The possibilities for trade, however, were not encouraging because of the constant political unrest and competing Indian merchants who were able to operate with smaller profit margins than the Company, and so the factory was already closed in 1623. The sudden rise of European coffee houses at the end of the seventeenth century suddenly made Yemen again of great importance for the VOC as the main supplier of coffee, and after that in 1697 an office was set up here once more, this time with the approval of the Yemeni dynasty of the Zaydi Imams, who had expelled the Ottomans from Mocha in 1635. In the third decade of the eighteenth century the importance of Yemen for the Company again declined, as a result of the rise of its own cultivation of coffee in Java. The factory was nevertheless kept for some time, both because of the profits provided by the sales of spices there and in order to be able to continue to apply some pressure on the international price of coffee. In 1737 the staffing of the office was reduced, but it was only finally closed in 1756.

On the chart on sheet 43 below, which like the preceding one is from the second volume of Gerrit de Haan's *Ligtende Zee Fakkel*, Dutch flags are flying on fort-like little buildings on both the headland to the north of the town and on the island to the south of it. The Netherlands National Archives possess a second, practically identical map of Mocha, listed under number 4.VEL 218, which probably dates from the late seventeenth or early eighteenth century, and apparently served as a model for the map in De Haan's atlas. On this map we see a Dutch flag to the north of the town, while a red flag has been hoisted on the south. Neither of these maps shows the correct position of the VOC factory, however. In fact it was located in the northern part of the walled town, as can be seen on the *Plan de la ville de Moka* in the *Petit atlas maritime* of 1764 by Jacques Nicolas Bellin. When the new establishment was set up in 1697, the VOC, just like the other European companies in Mocha, did not build its own office in the town, but rented premises from an Indian Baniya, Muthara, who sold it to Hasan Hasusa, a local administrator, in 1735. The decree in which the Zaydi Imam gave permission to set it up stipulated that the factory building should have no distinctive mark except for the national flag. There was never any question of forts with the Dutch flag, as shown on this map and the one on sheet 41.

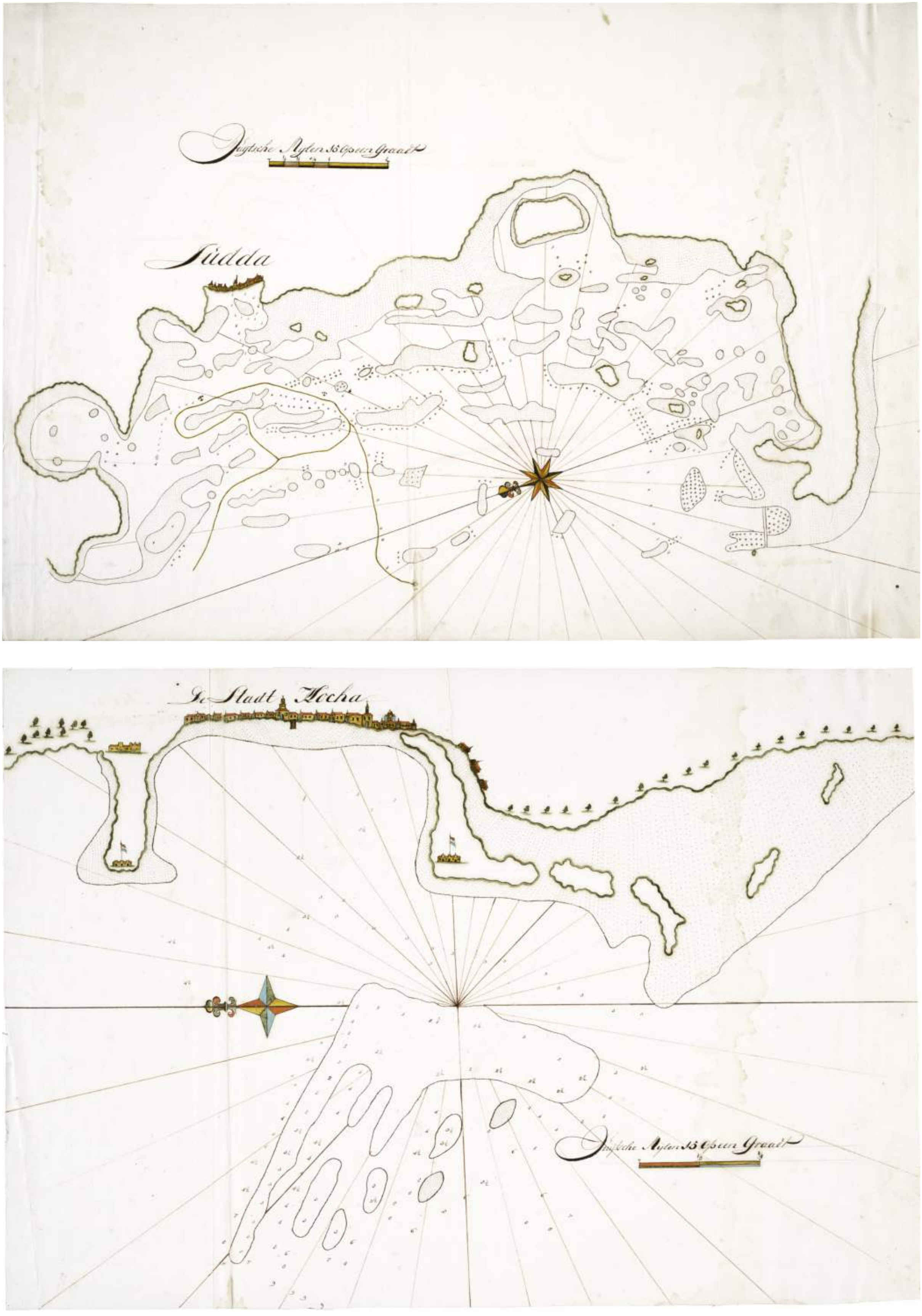
Engelsche Mylen 15 Op een Graad
Sidda
De Stadt Mocha
Engelsche Mylen 15 Op een Graad

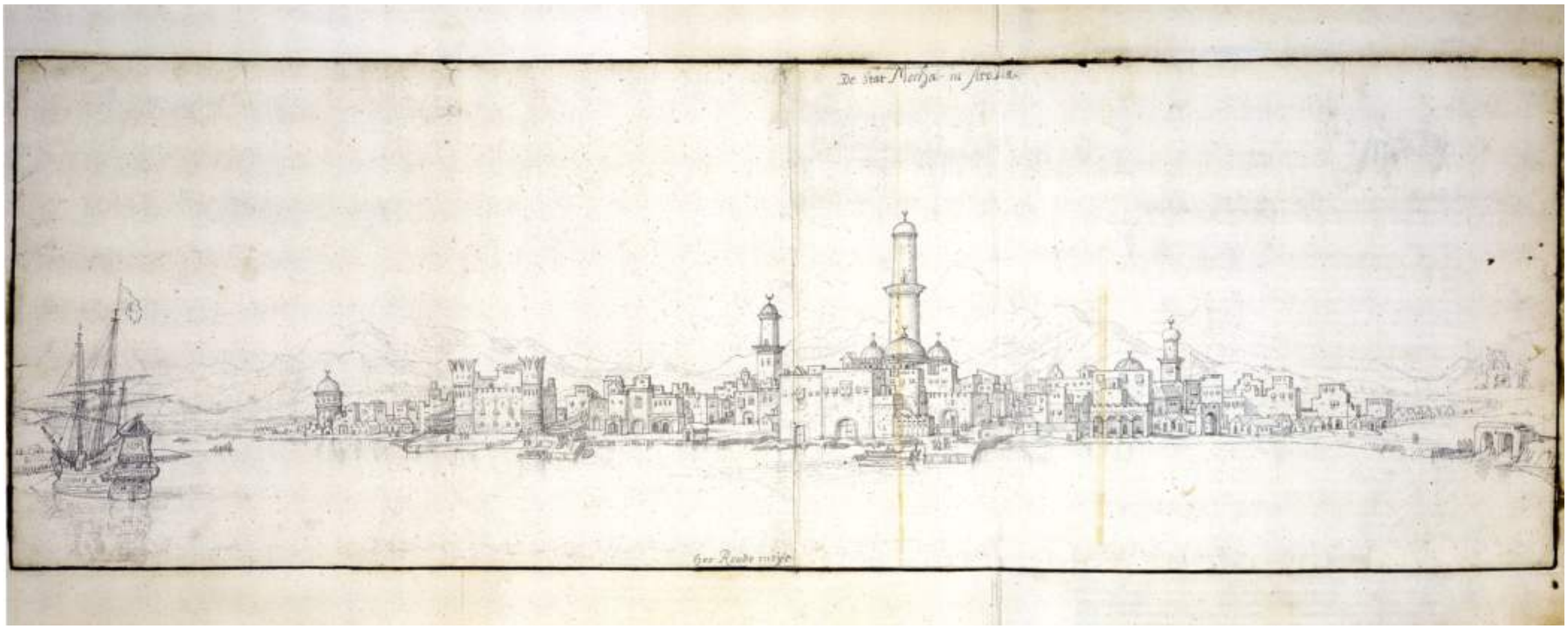

blad 44 boven / sheet 44 above:

Biblioteca Medicea Laurenziana, Carte di Castello 23.

[Johannes Vingboons, ca. / c. 1665] :

Mocha.

Aquareltekening op papier, gekleurd, 43 x 67,5 cm.
Water-colour drawing on paper, coloured, 43 x 67.5 cm.

Johannes Vingboons, of eerder een van zijn assistenten gezien de afwijkende stijl, baseerde de aquareltekening van de stad Mocha op blad 44 boven ofwel op de onderstaande in 1646 gedrukte gravure van A. Matham ofwel op hetzelfde voorbeeld als deze. De aquarel maakt deel uit van een pakket van 67 kaarten en tekeningen uit het atelier van Vingboons dat in 1667 door prins Cosimo de Medici in Amsterdam werd besteld bij de kaartenmakers Blaeu; tegenwoordig is deze collectie in het bezit van de Biblioteca Medicea Laurenziana in Florence. Cosimo de Medici was de toekomstige groothertog van Toscane, die zijn bezoek aan de Nederlanden gebruikte om zich te oriënteren op de staatsinrichting, de economie en de beoefening der kunsten en wetenschappen in de jonge succesvolle Republiek, mede met de gedachte om naar het voorbeeld van de VOC een eigen Oost-Indische compagnie op te richten. De Republiek was in die jaren op het toppunt van haar macht en werd in heel Europa gezien als een bron van kennis over de wereld. De in Amsterdam aangeschafte Vingboonsen dienden na hun uiteindelijke levering tot 1921 als wandversiering in de Villa Medicea te Castello, iets buiten Florence, waar door de langdurige blootstelling aan het licht een deel van hun oorspronkelijke rijke coloriet verloren is gegaan.

Johannes Vingboons, or rather one of his assistants in view of the different style, based the water-colour drawing of the town of Mocha on sheet 44 above either on the engraving by A. Matham in 1646 shown below it, or on the same model as this. The water-colour is part of the packet of 67 maps and drawings from Vingboons's studio which Prince Cosimo de Medici ordered in Amsterdam with the Blaeu map-makers in 1667; at present this collection is held by the *Biblioteca Medicea Laurenziana* in Florence. Cosimo de Medici was the future Grand Duke of Tuscany, who used his visit to the Netherlands to familiarize himself with the form of government, economy and practice of the arts and sciences in the successful young Republic, and also with the plan to set up his own East India company along the lines of the VOC. At that time the Republic was at the zenith of its power and was looked to in the whole of Europe as a source of knowledge of the world. When they were finally delivered, until 1921 the Vingboons pictures purchased in Amsterdam served as a wall decoration in the Villa Medicea at Castello, a little outside Florence, where some of their original rich colouring has been lost due to long exposure to the light.

Bijschriften: pag. 46 / Captions: p. 46

blad 44 midden / sheet 44 centre:

Österreichische Nationalbibliothek, Atlas Blaeu-Van der Hem 43:41.

[Bonaventura Peeters II, 1660-1670, naar een voorbeeld van voor 1630] :
[Bonaventura Peeters II, 1660-1670, from an example made before 1630] :

De Stat Mocha in Arabia.

The City of Mocha in Arabia.

Tekening met zwart krijt op papier, 28 x 85 cm.
Drawing in black chalk on paper, 28 x 85 cm.

Een van de opvallendste zaken in het beeld van Mocha op blad 44 midden zijn de halve manen die op acht van de koepels en torens in de stad te zien zijn. Ook het schip dat voor anker ligt voert hetzelfde teken. Deze halve manen gaven duidelijk aan dat de stad onder het gezag van de Ottomanen stond, die dit embleem als symbool voor hun dynastie en rijk gebruikten. Zoals al is vermeld bij de kaart op blad 41, speelde het gezag van de Ottomaanse sultan in Istanboel een grote rol in de eerste contacten van de VOC met de bestuurders in Mocha. Het feit dat dit Ottomaanse symbool zo prominent aanwezig is op alle hoge gebouwen in de stad duidt erop dat deze tekening ofwel ter plekke vervaardigd is voor de val van het Ottomaanse gezag in Jemen in 1635-1636, ofwel een voorbeeld van een tekening uit die periode volgt. Als we daarbij in aanmerking nemen dat de stad tussen 1630 en 1640 grotendeels verwoest werd tijdens de hevige strijd tussen de Ottomanen en de aan de Imam gelieerde Jemenieten, zou de oorspronkelijke tekening zelfs nog eerder gedateerd moeten worden. Zoals Peter van der Krogt en Erlend de Groot laten zien (*Atlas*, 5: 45, 65, 78-82, 84, 483), vertoont de hier gereproduceerde voorstelling uit de atlas van Laurens van der Hem overeenkomsten met een afbeelding van Alexandrië en een groep andere tekeningen die gemaakt zouden kunnen zijn door verschillende leden van de Antwerpse kunstenaarsfamilie Peeters. Het lijkt er in ieder geval op dat de bron voor deze voorstellingen lag in een reis langs de zuidelijke Middellandse Zeekust via Caïro en Suez over de Rode Zee naar Mocha, omdat alle afgebeelde locaties zich langs die route bevinden. Deze tekening is daarmee in oorsprong waarschijnlijk niet direct gelieerd aan het bedrijf van de VOC, in tegenstelling tot de overeenkomstige gravure geheel onder. C.G. Brouwer geeft aan de hand van deze laatste een uitgebreid overzicht van de bouwgeschiedenis van Mocha in de vroege Ottomaanse periode, waarin onder meer alle gebouwen worden benoemd die op de gravure en ook op deze tekening te zien zijn (*al-Mukha*, 128-44).

One of the most striking features of the image of Mocha on sheet 44 centre is the half moons to be seen on eight of the domes and towers in the town. Even the ship lying at anchor has the same sign. These half moons clearly show that the town was under the rule of the Ottomans, who used this emblem as a symbol for their dynasty and empire. As was mentioned with the map on sheet 41, the authority of the Ottoman sultan in Istanbul played a large part in the VOC's first contacts with the officials in Mocha. The fact that this Ottoman symbol is so prominently visible on all the tall buildings in the town indicates that this drawing was either made on the spot before the fall of Ottoman power in Yemen in 1635-1636, or was based on a model from that period. If we also consider that between 1630 and 1640 the town was largely devastated during the heavy fighting between the Ottomans and the Yemenis allied to the Imam, the original drawing would have to be dated even earlier. As Peter van der Krogt and Erlend de Groot show (*Atlas*, 5: 45, 65, 78-82, 84, 483), the depiction reproduced here from the atlas of Laurens van der Hem displays similarities to a picture of Alexandria and a group of other drawings that could have been made by members of the Antwerp artist family of Peeters. In any case it looks as if the source for these depictions is to be found in a voyage along the southern coast of the Mediterranean via Cairo and Suez over the Red Sea to Mocha, because all the locations shown lie along this route. Hence this drawing is in its origin probably not directly linked with the business of the VOC, in contrast to the corresponding engraving at the very bottom. In connection with the latter, C.G. Brouwer gives a lengthy survey of the history of construction in Mocha in the early Ottoman period, in which all the buildings to be seen in the engraving and also in this drawing are named (*al-Mukha*, 128-44).

blad 44 onder / sheet 44 below:

Begin ende Voortgangh van de Vereenighde Nederlandsche Geoctroyeerde Oost-Indische Compagnie III, Pieter van den Broecke, pag. / p. 32 afb. / fig. 4.

A. Matham fec., [ca. / c. 1634] :

Mocha.

Kopergravure op papier, 10,5 x 16,5 cm.
Copper-plate engraving on paper, 10.5 x 16.5 cm.

Pieter van den Broecke (1685-1640), wiens activiteiten in Arabië al bij de kaart op blad 41 aan bod kwamen, liet na zijn pensionering in 1634 een deel van zijn reisdagboeken in druk uitbrengen onder de titel *Korte Historiael ende Journaelsche Aenteyckeninghe van al't gheen merck-waerdich voorgevallen is, in de langhduerighe Reysen, soo nae Cabo Verde, Angola, &c.als insonderheyt van Oost-Indien; beneffens de beschrijvingh en af-beeldingh van verscheyden Steden, op de Custe van Indien, Persien, Arabien, en aen 't Roode Meyr.* In die reisbeschrijving werden verschillende gravures opgenomen waarvan men nu vermoedt dat ze ten minste deels gemaakt zijn naar tekeningen van hemzelf. In de hernieuwde uitgave van Van den Broecke's *Historiael* door Isaac Commelin in 1646, als onderdeel van diens verzamelwerk *Begin ende Voortgangh van de Vereenighde Nederlandsche Geoctroyeerde Oost-Indische Compagnie*, werd de gravure herhaald. In ieder geval moet het voorbeeld dateren van voor 1635-1636, toen, zoals gezegd, de Ottomanen uit Mocha werden verdreven, want ook hier is de Ottomaanse halve maan prominent aanwezig op een aantal gebouwen. De Nederlandse vlag wappert op wat de factorij zou moeten zijn; dit laatste is overigens een aanwijzing dat de oorspronkelijke tekening in dit geval juist niet van Van den Broecke zelf kan zijn, aangezien hij het compagnieskantoor in Mocha nooit gezien heeft. Als we zowel de vlag als de halve manen als daadwerkelijk door een tekenaar ter plekke geobserveerd beschouwen, zou de voorstelling die ten grondslag ligt aan deze gravure dus gemaakt moeten zijn tijdens het korte bestaan van de factorij in Ottomaans Mocha, tussen 1621 en 1623.

After he was pensioned off in 1634, Pieter van den Broecke (1585-1640), whose activities in Arabia have already been alluded to with the map on sheet 41, had part of his travel diaries printed with the title (in translation) *Short history and diary notes of all the noteworthy things befallen, in the lengthy voyages to both Cape Verde, Angola and in particular of the East Indies, as well as the description and depiction of various cities, on the coasts of India, Persia, Arabia and the Red Sea.* Various engravings were included in this travel account, regarding which we now assume that at least some are drawings that he himself made. In the new edition of Van den Broecke's *Historiael* by Isaac Commelin in 1646, as part of his miscellany *Begin ende Voortgangh van de Vereenighde Nederlandsche Geoctroyeerde Oost-Indische Compagnie*, the engraving was repeated. In any case the model must date from before 1635-1636, when, as has been mentioned, the Ottomans were expelled from Mocha, as the Ottoman half moon is prominently visible on a number of buildings here too. The Dutch flag can be seen on what must be the factory. This is an indication that in this case the original drawing cannot be by Van den Broecke himself, in view of the fact that he never saw the Company office in Mocha. If we regard both the flag and the half moon as actually having been observed by an artist on the spot, then the drawing on which this engraving is based must have been made during the short life of the factory in Ottoman Mocha, that is, between 1621 and 1623.

(Deel/Vol. I: *Atlas Isaak de Graaf/Atlas Amsterdam*, I-13c I, II, III).

blad 45 boven / sheet 45 above:

Bayerische Staatsbibliothek, Cod.icon. 162 fol. 22R.

[João Teixeira I Albernaz, ca. / c. 1640] :

21 / Fortaleza de Mascate.

21 / Het Fort van Muscat.

21 / The Fort at Muscat.

Schaal: niet aangegeven.
Scale: not indicated.

1 kaart : ms op papier, gekleurd, 21 x 30,5 cm.
1 map : ms on paper, coloured, 21 x 30.5 cm.

Oriëntatie: het noorden is rechtsboven.
Orientation: north is upper right.

Muscat (Maskat). Tussen 1507 en 1649 was Muscat, de huidige hoofdstad van Oman, in handen van de Portugezen. Van hieruit en vanuit het fort aan de overzijde van de Straat van Hormuz op het gelijknamige eiland (zie blad 62 boven) beheersten zij de toegang tot de Perzische Golf. De plattegrond van Muscat en directe omgeving op blad 45 boven dateert waarschijnlijk uit het voorlaatste decennium van de Portugese heerschappij en toont alleen het fort; de stad zelf, die zich op de kale vlakte ernaast zou moeten bevinden (vergelijk blad 46), is weggelaten. Het plan is gereproduceerd uit een Portugees kaartboek getiteld *Plantas das Cidades e fortalezas da Conquista da India Oriental* uit ongeveer 1640, dat 23 manuscriptkaarten bevat van Portugese bezittingen en vestigingen in Oost-Afrika, de westkust van Voor-Indië, Atjeh en Malakka en wordt toegeschreven aan de Portugese hofcartograaf João Teixeira Albernaz de Oude (gestorven ca. 1662). Van deze manuscriptatlas zijn wereldwijd vier vrijwel identieke kopieën bewaard gebleven; naast het hier gebruikte uit de Bayerische Staatsbibliothek te München bevinden zich twee exemplaren in de Österreichische Nationalbibliothek in Wenen en een in de Bibliothèque nationale de France in Parijs. Uit dezelfde bron zijn in het voorliggende atlasdeel naast de al genoem-

(vervolg op pag. 46 / continued on p. 46)

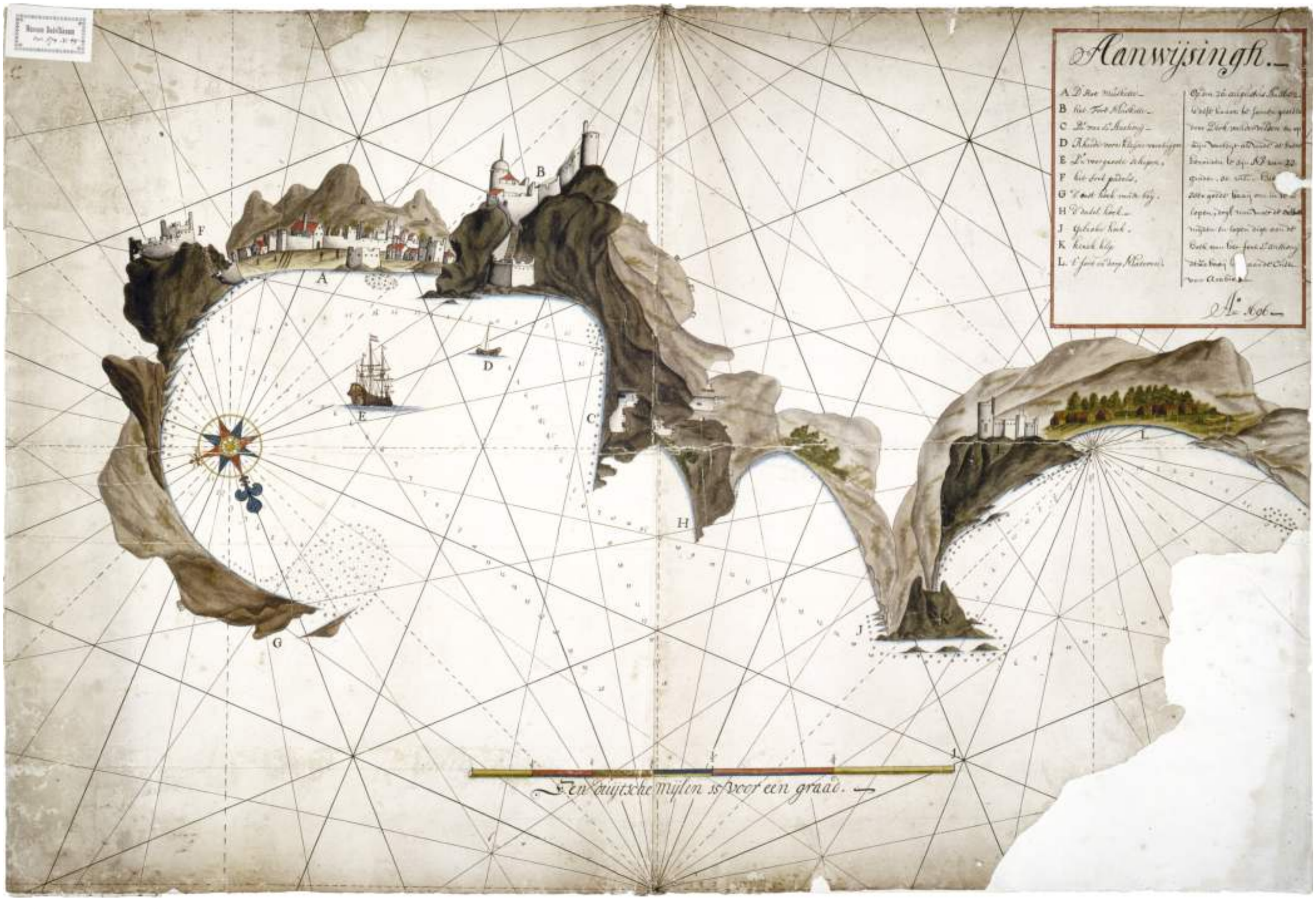

(vervolg van pag. 45 / continued from p. 45)

de van Hormuz verder kaarten opgenomen van Diu (blad 104), Daman (136), Bassein (137), Chaul (137), Goa (157), Barcelore (168), Honavar (168), Mangalore (169), Cannanore (171), Vadagara (184), Cranganore (224), Cochin (230) en Quilon (272).

Muscat (Maskat). Between 1507 and 1649 Muscat, the present capital of Oman, was in the hands of the Portuguese. From there and from the fort on the other side of the Strait of Hormuz on the island of the same name (see sheet 62 above) they commanded the entrance to the Persian Gulf. The plan of Muscat and immediate surroundings on sheet 45 above probably dates from the second-last decade of Portuguese rule and shows only the fort; the town itself, which should have been on the bare flat area next to it (compare sheet 46) has been left out. The plan is reproduced from a Portuguese book of maps with the title *Plantas das Cidades e fortalezas da Conquista da India oriental* from about 1640, which contains 23 manuscript maps of Portuguese possessions and settlements in East Africa, the west coast of India, Aceh and Malacca, and is attributed to the Portuguese court cartographer João Teixeira Albernaz the Elder (died about 1662). Around the world four almost identical copies of this manuscript atlas are in existence: as well as the one used here, from the Bavarian State Library in Munich, there are two in the Austrian National Library in Vienna and one in the National Library of France in Paris. In the present volume of the atlas, alongside the one of Hormuz, the following maps have been taken from the same source: Diu (sheet 104), Daman (136), Bassein (137), Chaul (137), Goa (157), Barcelore (168), Honavar (168), Mangalore (169), Cannanore (171), Vadagara (184), Cranganore (224), Cochin (230) and Quilon (272).

blad 45 onder / sheet 45 below:

Bibliothèque nationale de France, DCP SH 18 pf. 208 div. 12 p. 1.

[Anoniem, ca. 1680] :
[Anonymous, c. 1680] :

Maskate in de Persische Golff.

Muscat in the Persian Gulf.

Tekening met pen en penseel op papier, gekleurd, 49 x 79 cm.
Pen and brush drawing on paper, coloured, 49 x 79 cm.

De Bibliothèque nationale de France bezit een aantal gekleurde tekeningen met aanzichten van diverse plaatsen in Azië en in de West die alle Nederlandstalige opschriften op barokke banderollen vertonen en ongeveer hetzelfde formaat hebben. In eerdere delen van deze atlas zijn al enkele van die tekeningen gereproduceerd (II: 87, 102, 184, 379; III: 118, 182, 250, 288, 321; IV: 208), waarbij is opgemerkt dat deze waarschijnlijk ten minste voor een deel in verband gebracht kunnen worden met afbeeldingen in Wouter Schoutens *Oost-Indische Voyagie* (Amsterdam, 1676). Schouten bereisde in de jaren 1658-1665 als onderchirurgijn in compagniesdienst grote delen van de Oost en in het voorwoord van de *Voyagie* meldt hij dat hij zelf enige schetsen heeft vervaardigd van plaatsen aldaar, die in het werk als gravures zijn opgenomen. Blijkens zijn reisverslag is Schouten echter nooit in Muscat geweest (zie de handige kaartjes in de recente hertaling door Michael Breet), waarvan op blad 45 onder een tekening uit de collectie in Parijs is gereproduceerd. Deze vertoont daarentegen juist grote overeenkomsten met een anonieme gravure in Olfert Dappers *Asia* (Amsterdam, 1680). Het opvallendste verschil betreft het ontbreken op de tekening van een aantal elementen die op de gravure wel te zien zijn: de Nederlandse en andere schepen in de haven en de handelaren en vissers op het strand, alsmede de legenda. Verder is de banderol qua stijl hetzelfde als die op de gravure, maar langer. Waar op de gravure alleen Maskate staat, vindt men op de tekening, in een zeventiende-eeuwse hand, ook de aanduiding 'in de Persische Golff'. Een vergelijkbaar geval doet zich onder meer voor bij de voorstelling van Japara uit de Parijse serie in Deel II: *Java en Madoera* (blad 379) in verhouding tot de afbeelding van die plaats in het werk van Schouten: ook die laatste toont op de rede een vloot van compagniesschepen die op de tekening ontbreekt. Een andere overeenkomst tussen de bovenstaande tekening en die van Japara is de manier waarop de gebouwen zijn afgebeeld. De stadsmuur van Japara doet iets te Europees aan voor een ter plekke gemaakte schets en zo is het ook met de gebouwen van Muscat. Het lijkt er daarom op dat we hier van doen hebben met de collectie werkschetsen van een graveur die rond 1680 in Amsterdam woonde en zeer in trek was bij uitgevers van reisverslagen.

The National Library of France has a number of coloured drawings with views of various places in Asia and in the West which all bear Dutch-language captions in baroque banderoles and have approximately the same format. Some of these drawings have already been reproduced in this atlas (Volumes II: 87, 102, 184, 379: III: 118, 182, 250, 288, 321; IV: 208), with the remark that at least for a proportion of them a link can be made with illustrations in Wouter Schouten's *Oost-Indische Voyagie* (Amsterdam, 1676). In the years 1658-1665 Schouten travelled through large parts of the East as a junior surgeon in the service of the Company, and in the preface to the *Voyagie* states that he himself drew some sketches of places there that are included in the work as engravings. On the evidence of his travel account, however, Schouten never visited Muscat (see the handy little maps in the recent translation by Michael Breet), a drawing of which from the collection in Paris is reproduced on sheet 45 below. On the other hand this shows great similarities to an anonymous engraving in Olfert Dapper's *Asia* (Amsterdam, 1680). The most striking difference is the absence in the drawing of a number of elements that do occur in the engraving: the Dutch and other ships in the harbour and the merchants and fishermen on the beach, as well as the legend. In style the banderole is the same as the one in the engraving, but longer. Whereas in the engraving there is only 'Maskate', in the drawing we also find in a seventeenth-century hand the words 'in de Persische Golff' (in the Persian Gulf). A comparable case is found with the depiction of Jepara in the Paris series in Volume II: *Java and Madura* (sheet 379) in relation to the image of that place in Schouten's work: the latter also shows a fleet of Company ships in the roads that do not occur in the drawing. Another agreement between the above drawing and the one of Jepara is the manner in which the buildings are depicted. The town wall there looks a bit too European for a sketch made on the spot, and the same applies to the buildings in Muscat. Hence it appears that we have here a collection of working sketches by an engraver who was living in Amsterdam in around 1680, and was much in demand with the publishers of travel stories.

blad / sheet 46:

Universiteitsbibliotheek Leiden, Collectie Bodel Nijenhuis 006-14-007.

Dirk van der Velden, 1682 / 1696 :

[Gezicht op de baaij van Muskette].

[View of the bay of Muscat].

Schaalstok van Een duijtsche mijlen 15 voor een graad = [ca. 1 : 25.200].
Scale-bar of *Een duijtsche mijlen 15 voor een graad* = [approximately 1 : 25,200].

1 kaart : ms op papier, gekleurd, 55,5 x 82,5 cm.
1 map : ms on paper, coloured, 55.5 x 82.5 cm.

Oriëntatie: het noorden is rechtsonder.
Orientation: north is lower right.

Verklaringen: [rechtsboven] een legenda bij de letters A t/m L :
Explanations: [upper right] a key to the letters A to L :

Aanwijsingh.
A. D' Stat Muskette.
B. Het Fort Muskette.
C. D:o van S:t Anthonij.
D. Rheede voor kleijne vaertuijgen.
E. D:o voor groote schepen.
F. Het fort padous.
G. D' Oost hoek van de baij.
H. D' Dadel hoek.
J. Gebroke hoek.
K. Kerck klip.
L. T' Fort en dorp Materen.

[rechtsboven] een aantekening :
[upper right] a note :

Op den 20:en augustus A:o 1682 is dese kaart te samen gestelt door Dirk van der Velden en op zijn verhijt als mede de brete bevonden te sijn N:k van 23 graden, 30 men: He[t is een] seer goede baaij om in te lopen, dogh men moet de O:thoek mijden en lopen digt aan de hoek van het fort S:t Anthonij deze baaij le[yt] aan de Cust van Arabia. A:o 1696.

De Portugezen werden in 1649 door de Omani's uit Muscat verdreven, waarna de Compagnie hier in de volgende jaren een eerste contact legde om de mogelijkheden van een handelskantoor ter plaatse te onderzoeken. Vanwege de ontredderde staat waarin de stad als gevolg van het langdurige beleg verkeerde bleek dit voornemen op korte termijn niet reëel, maar dit veranderde omstreeks 1660, toen de VOC binnen enkele jaren de meeste Portugese vestigingen aan de Malabarkust veroverde. Daarmee lagen voor Muscat nieuwe kansen in het verschiet om de vroeger zo belangrijke handel in peper en andere specerijen van Malabar te doen herleven. Op uitnodiging van de imam van Oman volgde opnieuw een inleidende missie en werd ook de kust van Oman verkend en in kaart gebracht, maar pas in 1672-1674 kwam het tot de daadwerkelijke vestiging van een VOC-kantoor in Muscat. Dit werd echter bij gebrek aan winstgevende handel voor de Compagnie al in 1675 weer opgeheven. Oman ontwikkelde zich in deze jaren tot een handelsmogendheid en politieke macht van betekenis, die in de latere zeventiende en in de achttiende eeuw haar invloed over grote delen van het Golfgebied, de zuidkust van het Arabisch Schiereiland en zelfs tot in Oost-Afrika kon uitbreiden. Hoewel het sultanaat zich in die zin steeds meer als een concurrent presenteerde, bleef de verhouding tot de VOC in wederzijds belang overwegend vriendschappelijk; de Compagnie verleende Omaanse handelaren toegang tot haar havens op de Malabarkust en de Indische wateren, in ruil waarvoor Nederlandse schepen vrije vaart in het Golfgebied hadden. Kort na het midden van de achttiende eeuw was er gedurende enkele jaren opnieuw een VOC-kantoor in Muskat, dat ressorteerde onder de directeur in Surat.

De grootschalige kaart met landprofielen van Muskat en aangrenzende kustgedeelten op blad 46 is blijkens de annotatie in origineel in 1682 door de schipper Dirk van der Velden vervaardigd; de hier gereproduceerde kopie uit de Collectie Bodel Nijenhuis in de Universiteitsbibliotheek Leiden dateert van 1696. Dirk van der Velden was in 1682 nog in dienst van de VOC, maar korte tijd later, na afloop van zijn contract, begon hij een samenwerkingsverband met de particuliere handelaar Pieter Willemsz van den Bergh. In 1683 vervoerde Van der Velden als schipper op het schip *De Hoop* van Van den Bergh een lading suiker van Bengalen naar Surat en de Perzische Golf, een onderneming die beiden vervolgens in conflict met de Hoge Regering bracht. De kennis van de Perzische Golf die hij eerder in compagniesdienst had opgedaan, zal bij de opzet van deze reis ongetwijfeld van doorslaggevende betekenis zijn geweest (zie de bijdrage van T. Vermeulen in Van Mil en Scharloo red., *De VOC in de kaart gekeken*). Het inschrift suggereert ook dat Van der Velden ter plekke de accuratesse

(vervolg op pag. 48 / continued on p. 48)

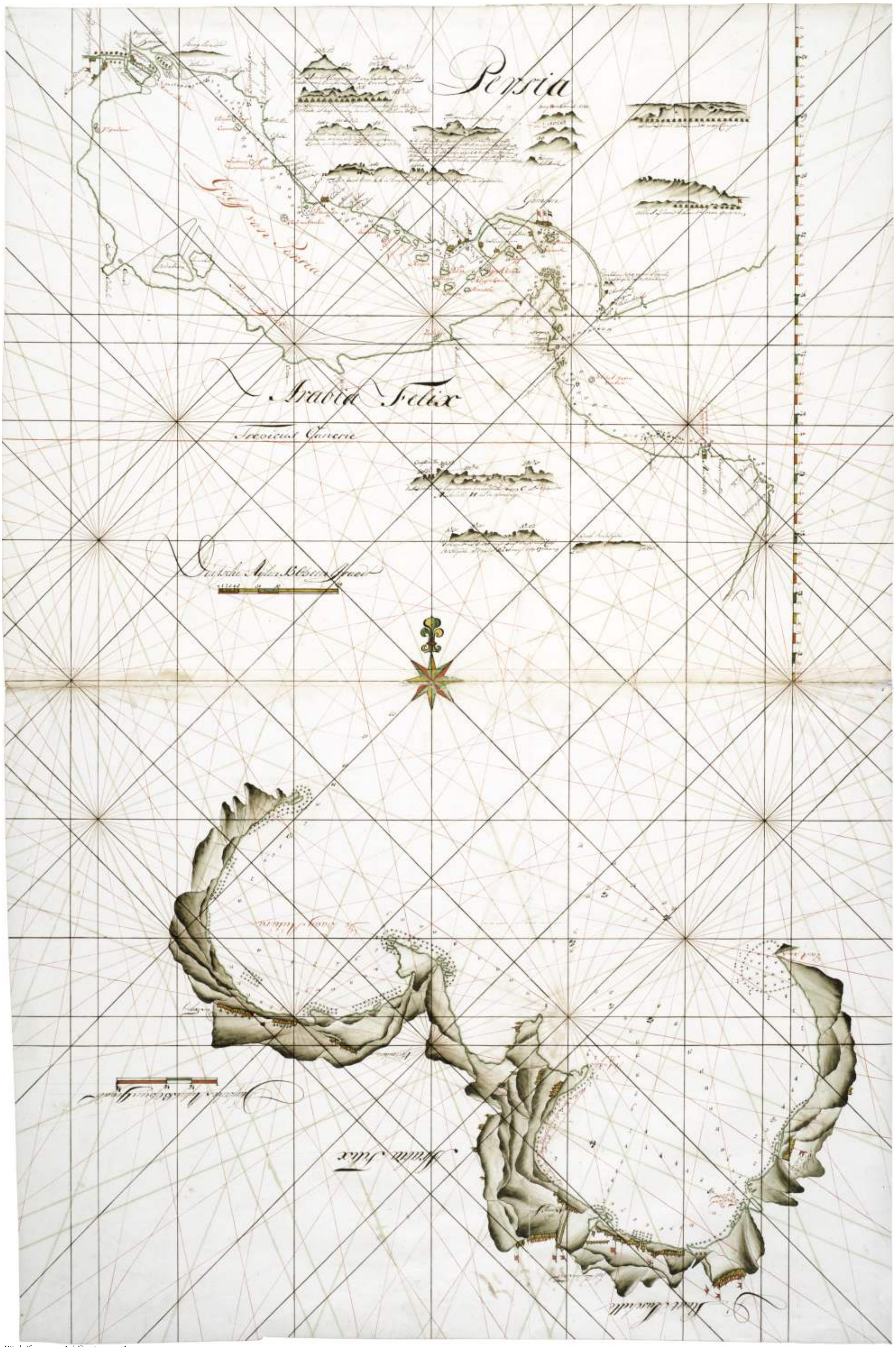

Bijschriften: pag. 48 / Captions: p. 48

(vervolg van pag. 46 / continued from p. 46)

('verhijt') van de gegevens heeft gecontroleerd. Zijn weergave heeft omstreeks 1695-1700 als voorbeeld gediend voor de afbeelding van Muscat in de grote VOC-overzichtsatlas van Isaak de Graaf (Deel I: *Atlas Isaak de Graaf/Atlas Amsterdam*, I-13c II) en voor de deelkaart op blad 14 in het tweede deel van de manuscriptatlas van Gerrit de Haan uit 1761 (zie blad 47). De rede voor grote schepen (E) is in Van der Veldens versie aangegeven met een groot schip, die voor kleine schepen met een kleiner vaartuig (D). Beide voeren de Nederlandse vlag. Het strategische belang van deze haven blijkt uit de vele forten (B, C, F, L) aan weerszijden van de eigenlijke stad (A).

In 1649 the Portuguese were driven out of Muscat by the Omanis, and in the years following that the Company made a first contact in order to investigate the possibilities for a trading post there. In view of the desperate state the town was in as a result of the long siege, in the short run this intention did not seem realistic, but this changed in 1660, when within a few years the VOC captured most of the Portuguese establishments on the Malabar Coast. In this way new opportunities emerged for Muscat to revive its trade in pepper and other spices from Malabar that had previously been so important. At the invitation of the imam of Oman an introductory mission followed once more and the coast of Oman was explored and charted, but only in 1672-1674 was a VOC office actually set up in Muscat. However, because of the lack of profitable trade for the Company this was already abandoned in 1675. In these years Oman was developing into a significant political and trading power, and in the later seventeenth and in the eighteenth centuries was able to extend its influence over large parts of the Gulf area, the southern coast of the Arabian Peninsula and even as far as East Africa. Although in this sense the sultanate represented a competitor more and more, the relationship with the VOC remained predominantly friendly out of mutual interest – the Company granted Omani merchants access to its ports on the Malabar Coast and in Indian waters, and in exchange for this Dutch ships had free range in the area of the Gulf. Shortly after the middle of the eighteenth century there was once more a VOC office in Muscat for a few years, and this came under the director in Surat. The large-scale map with land profiles of Muscat and adjacent coasts on sheet 46 was, in view of the annotation, produced in the original in 1682 by the skipper Dirk van der Velden; the copy reproduced here from the Bodel Nijenhuis Collection in the Leiden University Library dates from 1696. Dirk van der Velden was still in the service of the VOC in 1682, but shortly afterwards, following the expiration of his contract, he associated himself with the private trader Pieter Willemsz van den Bergh. In 1683 Van der Velden as skipper on Van den Bergh's ship *De Hoop* took a cargo of sugar from Bengal to Surat and the Persian Gulf, an endeavour which soon lead both of them into open conflict with the High Government. When planning this trip, his knowledge of the Gulf as collected previously in the Company's service without doubt will have been of decisive importance (see the contribution by T. Vermeulen in Van Mil & Scharloo eds, *De VOC in de kaart gekeken*). The inscription also suggests that Van der Velden checked the accuracy (*verhijt*) of the information on the spot. In around 1695-1700 his depiction served as a model for the image of Muscat in the large general atlas by Isaak de Graaf (Volume I: *Atlas Isaak de Graaf/Atlas Amsterdam*, I-13c II) and for the section map on sheet 14 in the second volume of the manuscript atlas by Gerrit de Haan from 1761 (see sheet 47). In Van de Velden's version the roadstead for large ships (E) is marked with a big ship, and the one for small ships with a smaller vessel (D). Both of them are flying the Dutch flag. The strategic importance of this port is evident from the many forts (B, C, F, L) on either side of the actual town (A).

blad / sheet 47:

Nationaal Archief, 4.VELH 156.2.14.

[Gerrit de Haan, 1761] :

[Golf van Persien].

[Persian Gulf].

[inzetkaart / inset map]

[D'Stat Muschette].

[The Town of Muscat].

Schaalstok van 30 Duijtsche Mijlen 15 Op een Graadt = [ca. 1 : 2.413.000] [inzetkaart] ¼ Duijtsche Mijlen 15 Op een Graadt = [ca. 1 : 24.400].
Scale-bar of *30 Duijtsche Mijlen 15 Op een Graadt* = [approximately 1 : 2,413,000] [inset map] *¼ Duijtsche Mijlen 15 Op een Graadt* = [approximately 1 : 24,400].

1 kaart + 1 inzetkaart + 10 profielen : ms op papier, gekleurd, 101 x 67 cm.
1 map + 1 inset map + 10 profielen : ms on paper, coloured, 101 x 67 cm.

Oriëntatie: het noorden is boven [inzetkaart] het noorden is onder.
Orientation: north is up [inset map] north is below.

Verklaringen: [boven, midden] beschrijvingen bij 10 profielen, geen transcriptie.
Explanations: [above, centre] descriptions with 10 profiles, not transcribed.

De kaart no. 14 uit het tweede deel van Gerrit de Haan's *Ligtende Zee Fakkel* op blad 47 geeft in het kleinschalige overzicht van de hoofdkaart goed de strategische positie van Muscat ten opzichte van de Perzische Golf weer. De inzetkaart van Muscat onder is duidelijk gebaseerd op de kaart van Dirk van der Velden op het vorige blad. Dit laat eens te meer zien dat De Haan nogal eens naar vrij oude voorbeelden werkte; de kaart van Van der Velden was bijna tachtig jaar eerder gemaakt. De Bataviase baas-kaartenmaker voegde wel enige nieuwe informatie toe, onder meer 'het fort aan de Nandij' aan de oostkant van de baai. Ook de bijschriften wijken af van de kaart van Van der Velden. Opvallend is verder dat er wel een Engelse vlag van een gebouw in de stad waait, maar geen Nederlandse. Wellicht was de compagniesloge die hier in de jaren vijftig en zestig van de achttiende eeuw bestond omstreeks 1760 tijdelijk opgeheven. De geschiedenis van de VOC-kantoren in Muscat is nog niet goed uitgezocht. Voor een uitsnede en bespreking van de hoofdkaart van het Perzische Golfgebied als geheel, zie blad 57.

The small-scale main map on sheet 47, no. 14 from the second volume of Gerrit de Haan's *Ligtende Zee Fakkel*, gives a good picture of the strategic position of Muscat in relation to the Persian Gulf. The inset map below is clearly based on Dirk van de Velden's map on the previous sheet. This shows all the more that De Haan sometimes worked from out-dated models – Van der Velden's version was made almost eighty years earlier. The Batavia master map-maker did add a few pieces of new information, including *het fort van de Nandij* on the eastern side of the bay. The captions also differ from Van de Velden's map. Another striking feature is that an English flag is flying from a building in the town, but not a Dutch one. Perhaps the Company lodge that existed here in the fifties and sixties of the eighteenth century had been temporarily closed around 1760. The history of the VOC offices in Muscat has not yet been properly investigated. For a section and discussion of the main map of the area of the Persian Gulf as a whole, see sheet 57.

(Deel/Vol. I: *Atlas Isaak de Graaf/Atlas Amsterdam*, I-13b).

De Perzische Golf. De hierna volgende behandeling van de cartografie uit de compagniestijd van het Perzische-Golfgebied als geheel op de bladen 48-59 is voor een belangrijk deel gebaseerd op de beschrijving en duiding van de overeenkomstige kaarten in het grote historisch-geografische en -cartografische overzichtswerk over deze regio van Zoltán Biedermann *et al., Atlas historique du Golfe Persique (XVIe-XVIIe siècles)/Historical Atlas of the Persian Gulf (Sixteenth to Eighteenth Centuries)*.

The Persian Gulf. The cartography of the Persian Gulf area as a whole during the Company's era as presented on sheets 48-59 is described and explained here largely following the section on these maps in the important work of reference on the history, geography and cartography of this region by Zoltán Biedermann *et al., Atlas historique du Golfe Persique (XVIe-XVIIe siècles)/Historical Atlas of the Persian Gulf (Sixteenth to Eighteenth Centuries)*.

bladen / sheets 48-49:

Badische Landesbibliothek, K478 fols. 3-4.

[Hendrick Martsen Bloem], 1646 :

Caerte vande Golf van Parsia. [...].

Chart of the Persian Gulf. [...].

Schaalstok van 30 duytsche mylen 15 voor een graet der breete = [ca. 1 : 1.867.000].
Scale-bar of *30 duytsche mylen 15 voor een graet der breete* = [approximately 1 : 1,867,000].

1 kaart : ms op papier, gekleurd, 26 x 71,5 cm.
1 map : ms on paper, coloured, 26 x 71.5 cm.

Oriëntatie: het noorden is linksboven.
Orientation: north is upper left.

Verklaringen: [midden] een beschrijving, als vervolg van de titel, en een aantekening :
Explanations: [centre] a description, in continuation of the title, and a note :

Hoe Haer de cust sanden ende Stranden uijthoecken ende Inwijcken langhs de Persiaense / Cust tot Bassora sijn streckende mitsgaders d'Eijlanden die op d'selffde Cust gelegen zijn / als mede de clippen ende vuijlen die daer aencleeven, beseijlt Int Jaer 1646 inde maent / Februari ende Maert met het Jacht Delffshaven, ende in ditto Jaer in de maenden / van Maij, Junij en December met het Jacht de Paeuw voor soo veel als ons be- / kent gheworden is, Yder tracht Naer Beeter.
Nota. deese graden sijn niet wel gemaeckt.

Zoals de contemporaine ondertitel van de kaart op de bladen 48-49 aangeeft, is deze afgeleid van waarnemingen gedaan in 1646 op de schepen *Delffshaven* en *Paeuw*. Daarmee is deze de eerste Nederlandse kaart van de Perzische Golf die op directe opneming door Nederlanders is gebaseerd. De afsluitende verzuchting 'Yder tracht Naer Beeter' geeft te kennen dat men hiermee hoopte de kaarten van de Portugezen in nauwkeurigheid te overtreffen, maar dat ook deze kaart niet perfect was en er ruimte voor verbetering bleef. De kaart is in de Badische Landesbibliothek overgeleverd als onderdeel van het particuliere archief van Artus Gijsels (ca. 1593-1676, zie Deel III: *Indische Archipel en Oceanië*) die gedurende zijn loopbaan in de Oost onder meer gouverneur van Ambon en raad van Indië was. De kaart is toe te schrijven aan Hendrick Martsen Bloem, op grond van het opschrift op de iets latere kopie uit het atelier van Vingboons die is afgebeeld op blad 58.

Na de mislukte poging van de Compagnie in 1645 om het eiland Qeshm te veroveren (zie eveneens blad 58) werd besloten vanuit Gamron (Bandar-e Abbas) enige schepen uit te zenden naar het westelijke deel van de Perzische Golf, om aldaar de handelsmogelijkheden te verkennen. In de jaren 1645-1646 vonden in deze samenhang drie Nederlandse expedities langs de noordkust van de Golf plaats. De eerste reis, met de schepen *Delffshaven* en *Schelvis* onder leiding van Cornelis Cornelisz Roobacker, vertrok op 28 juni 1645 uit Bandar-e Abbas en bereikte dertig dagen later de Ottomaanse haven Basra aan de Shatt al-Arab, de gezamenlijke uitmonding van de Eufraat en Tigris; op 25 oktober, na een snelle terugreis van tien dagen, was men weer voor Bandar-e Abbas. Roobackers tweede reis naar Basra vergde slechts 23 dagen, van 11 februari tot 5 maart 1646. De derde tocht met het jacht *Delffshaven* daarentegen, dat nu onder bevel stond van Cornelis Crijnen 't Hart die de vorige reizen als opperstuurman had meegemaakt, en het jacht *Paeuw* (onder de opperstuurman Wemmerdt Jansz), dat de *Schelvis* verving die op 5 januari 1646 bij Basra was vergaan, nam in totaal meer dan zeven maanden in beslag, van 10 mei tot 31 december 1646. De laatste twee reizen worden op deze kaart vermeld.

Het journaal dat Roobacker bijhield op zijn eerste reis is bewaard en gepubliceerd door A. Hotz in deel 3 van het *Tijdschrift van het Koninklijk Nederlandsch Aardrijkskundig Genootschap* van 1907. Het bevat precieze peilgegevens en diverse informatie met betrekking tot de kusten die men passeerde, evenals de nieuwe namen van een aantal eilanden dat op de route was hernoemd. Deze zijn hieronder weergegeven in de volgorde van oost naar west, met links de huidige namen en rechts de Nederlandse benamingen na hernoeming door Roobacker:

Henjam	Schelvis eilandt
Tunb	Slangen eijlandt
Forur	Delfshavens eijlandt
Qeys	't Laege geboomde eijlandt
Hendorabi	Hoorn
Shitwar	de Wolff
Sheykh Sho'eyb	Rotterdam
Kharg	Delft
Khargu	Enkhuysen
Goban	Middelburch
Jezirat al-Khidror	Amsterdam

Op deze kaart vinden we geen van die nieuwe namen terug, wat een aanwijzing is dat bij de vervaardiging geen gebruik is gemaakt van het journaal van Roobacker. In de kaarten op de volgende bladen is een deel van die, nu allang weer vergeten, namen wel aanwezig. Verder komen op die kaarten de namen *Zeemeeuw* en *Rensburgh* voor, de laatste op de plaats van het eiland Abu Musa. Zoals op de afbeelding van het beleg van Qeshm op blad 58 te zien is, waren dit namen van schepen die in 1645 in de Golf waren, evenals de *Schelvis* en de *Delffshaven* uit het lijstje van Roobackers hernoemingen.

As the contemporary subtitle of the large chart on sheets 48-49 suggests, this map was drawn from observations made in 1646 on the ships *Delffshaven* and *Paeuw*. Hence this is the first Dutch map of the Persian Gulf to be based on a direct survey by the Dutch. The concluding lament 'Everyone strives to do better' conveys that with this it was hoped to surpass the maps of the Portuguese in accuracy, but that this map too was not perfect and there was still room for improvement. The map has been handed down in the *Badische Landesbibliothek* as part of the private archive of Artus Gijsels (c. 1593-1676, see Volume III: *Malay Archipelago and Oceania*), who during his career in the East occupied such positions as governor of Ambon and member of the Council of the Indies. The map can be attributed to Hendrick Martsen Bloem, on the evidence of the caption on the somewhat later copy from the studio of Vingboons which is shown on sheet 58.

After the failed attempt by the Company in 1645 to capture the island of Qeshm (see also sheet 58), a decision was made to send out three ships from Gamron (Bandar-e Abbas) into the western part of the Persian Gulf, in order to explore the possibilities for trade there. In this context in the period 1645-1646 three Dutch expeditions along the north coast of the Gulf took place. The first voyage, with the ships *Delffshaven* and *Schelvis* and led by Cornelis Cornelisz Roobacker, set out on 28 June 1645 from Bandar-e Abbas. Thirty days later they reached the Ottoman port of Basra on the Shatt al-Arab, the common mouth of the Euphrates and Tigris, and on 25 October, after a quick return voyage of ten days, they were again off Bandar-e Abbas. Roobacker's second voyage to Basra took only 23 days, from 11 February to 5 March 1646. The third journey with the yacht *Delffshaven* on the other hand, that was now under the command of Cornelis Crijnen 't Hart who had been on the previous voyages as first mate, and the yacht *Paeuw* (under first mate Wemmerdt Jansz) that replaced the *Schelvis* which had been lost at Basra on 5 January 1646, took in total more than seven months, from 10 May to 31 December 1646. The two last voyages are mentioned on the map.

The journal that Roobacker kept on the first voyage has been preserved and published by A. Hotz in volume 3 of the *Tijdschrift van het Koninklijk Nederlandsch Aardrijkskundig Genootschap* of 1907. This contains exact soundings and various other information relating to the coasts that they passed, together with the new toponyms of a number of islands on the route which had been renamed. These are listed below in order from east to west, with the present names on the left and the Dutch names as devised by Roobacker on the right:

Henjam	Schelvis eilandt
Tunb	Slangen eijlandt
Forur	Delfshavens eijlandt
Qeys	't Laege geboomde eijlandt
Hendorabi	Hoorn
Shitwar	de Wolff
Sheykh Sho'eyb	Rotterdam
Kharg	Delft
Khargu	Enkhuysen
Goban	Middelburch
Jezirat al-Khidror	Amsterdam

On this map we find none of these new names, and this is an indication that when it was made Roobacker's journal was not used. But on the maps on the following sheets some of the names, now long forgotten, can indeed be found. Furthermore, the names *Zeemeeuw* and *Rensburgh* occur on those maps, the latter at the location of the island of Abu Musa. As can be seen in the depiction of the siege of Qeshm on sheet 58, these were the names of ships that were in the Gulf in 1645, just as the *Schelvis* and the *Delffshaven* from the list of Roobacker's new names.

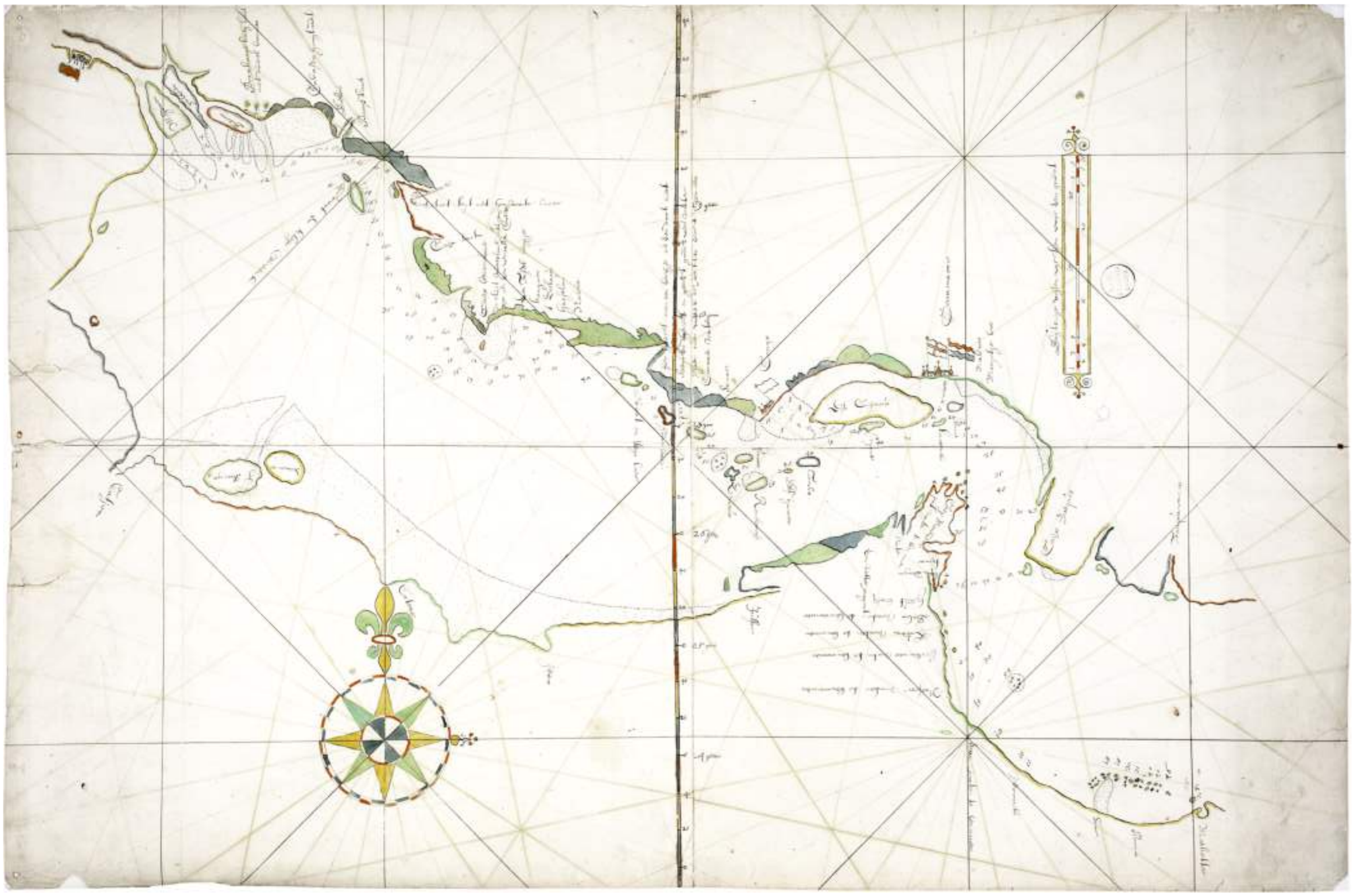

blad / sheet 50:

Universiteitsbibliotheek Leiden, Collectie Bodel Nijenhuis 006-14-006.

[Anoniem, deels naar het scheepsjournaal van Cornelis Roobacker, ca. 1650] :
[Anonymous, in part after Cornelis Roobacker's log, c. 1650] :

[Kaart van de Perzisch Golf].

[Chart of the Persian Gulf].

Schaalstok van 30 Duijtsche mijlen vijftien voor een graedt = [ca. 1 : 1.778.000].
Scale-bar of *30 Duijtsche mijlen vijftien voor een graedt* = [approximately 1 : 1,778,000].

1 kaart : ms op papier, gekleurd, 52 x 78,5 cm.
1 map : ms on paper, coloured, 52 x 78.5 cm.

Oriëntatie: het noorden is boven.
Orientation: north is up.

Zoals A. Hotz in zijn artikel over Cornelis Cornelisz Roobackers tocht naar Basra opmerkt, komen de peilgegevens en de spelling van de geografische namen op de kaart op blad 50 uit de Collectie Bodel Nijenhuis in de Universiteitsbibliotheek Leiden vrij precies overeen met die in het scheepsjournaal van Roobacker. De kaart kan echter niet uitsluitend daarop gebaseerd zijn, want er is ook een zuidkust van de Golf ingetekend, hoewel die in het geheel niet genoemd wordt in het journaal. Verder komt er maar één van de door Roobacker gegeven eilandnamen op de kaart voor, Delfshaven, en dan ook nog voor een ander eiland dan Roobacker bedoeld had. Daarnaast staan er twee Nederlandse eilandnamen op die niet in het journaal van Roobacker zijn te vinden. Deze en andere gegevens die als aanvulling op Roobackers informatie zijn gebruikt, zijn wellicht vergaard aan boord van de schepen *Zeemeeuw* en *Rensburgh*, waarvan de namen hier aan twee eilanden zijn toegekend. De datering van de kaart kan aldus gesteld worden op de eerste jaren na de aanwezigheid van al deze schepen in de Golf in samenhang met de blokkade van Bandar-e Abbas en de aanval op Qeshm in 1644-1646.

As A. Holz remarks in his article on Cornelis Cornelisz Roobacker's voyage to Basra, the soundings and the spelling of the geographical names on the map on sheet 50 from the Bodel Nijenhuis Collection in the Leiden University Library agree quite closely with those in Roobacker's ship journal. However, the map cannot be based entirely on this, as the south coast of the Gulf has also been drawn, although this is mentioned nowhere in the journal. Further, only one of the names of islands given by Roobacker occurs on the map, that of Delfshaven, and then for a different island from the one he meant. As well as this there are two names of islands not to be found in Roobacker's journal. This and other data used to supplement his information were perhaps obtained on board the ships *Zeemeeuw* and *Rensburgh*, the names of which are given to two islands. Hence the dating of the map can be placed in the years after the presence of all these ships in the Gulf in connection with the blockade of Bandar-e Abbas and the attack on Qeshm in 1644-1646.

blad 51 boven / sheet 51 above:

Nationaal Archief, 4.VEL 220.

[Anoniem, 1674-1685] :
[Anonymous, 1674-1685] :

[Kaart van de Perzische Golf].

[Chart of the Persian Gulf].

Schaalstok van 35 Duijtsche Mijlen 15 Voor een Graadt = [ca. 1 : 1.700.000].
Scale-bar of *35 Duijtsche Mijlen 15 Voor een Graadt* = [approximately 1 : 1,700,000].

1 kaart : ms op papier, gekleurd, 53 x 73,5 cm.
1 map : ms on paper, coloured, 53 x 73.5 cm.

Oriëntatie: het noorden is boven.
Orientation: north is up.

De kaart op blad 51 boven lijkt sterk op de vorige, maar de peilgegevens komen noch overeen met die uit Roobackers journaal, noch met die op de kaart van Hendrick Martsen Bloem. Aangezien de informatie van Roobacker gebaseerd was op de eerste van de drie tochten in 1645-1646 en die van Bloem op de laatste twee, kunnen we concluderen dat de vermelde peilgegevens op de hier gereproduceerde kaart van geen van deze drie eerste VOC-verkenningen in de westelijke Golf komen en dus van later datum moeten zijn. Wat wel vrij precies overeenkomt met de 'Roobacker kaart' op blad 50, zijn de opschriften langs de noordkust van de Golf. Zo hebben beide kaarten de aantekening 'hier heeft men een berghje als een doot cist' en 'de stadt Bardestant doet hem op als een vervallen clooster', hoewel de kaart op blad 51 boven aan dat laatste nog toevoegt 'en daar is water'. Een verschil is echter ook te vinden in de vlaggen. De kaart op blad 50 heeft bij Bandar-e Abbas ('Gamron' op de kaart) een Nederlandse en een Engelse vlag, bij Kung ('Congo') een witte vlag en bij Basra ('Bassora') een rode vlag. Op blad 51 boven ziet men echter Nederlandse vlaggen bij zowel Bandar-e Abbas als Basra, terwijl op de EIC-factorij niet de reguliere Engelse vlag wappert, maar het – moeilijk te herkennen – rode vaandel met een klein rood kruis in een wit kwadrant in de linkerbovenhoek dat de Engelsen wel op zee gebruikten. Deze vlag was in 1674 officieel ook voor handelsschepen toegestaan, wat een aanwijzing voor de datering zou kunnen zijn, evenals de Nederlandse vlag bij Basra. Als resultaat van de eerst tocht van Roobacker was daar in 1645-1646 gedurende enkele maanden een aantal VOC-dienaren gestationeerd, maar pas vanaf 1652 tot aan het begin van de achttiende eeuw en na een korte onderbreking weer vanaf 1724 was er echt sprake van een factorij in Basra. Al deze gegevens in aanmerking nemend lijkt het erop dat deze kaart na 1652 en waarschijnlijk zelfs na 1674 is gemaakt, met gebruikmaking van 'Roobackers kaart' en onder toevoeging van nieuwe gegevens. Van de Nederlandse eilandnamen uit het midden van de jaren veertig zijn er nog vijf over. Aan de monding van de Shatt al-Arab bij Basra vindt men de eilanden 'Amsterdam' en 'Middelburgh' aangegeven, overigens waarschijnlijk voor andere eilanden dan die welke Roobacker op het oog had. Ter hoogte van Kung zien we 'Slangeneilandt' en 'Delffshaven', en verder 'Zeemae', wat een schrijffout lijkt te zijn voor 'Zeemeeuw', ook weer een aanwijzing dat het hier gekopieerde gegevens betreft. Het origineel van deze kaart moet echter voor 1685 gemaakt zijn, aangezien de versie van Thomas Bowrey uit dat jaar (blad 54) op hetzelfde prototype gebaseerd is, inclusief de peilgegevens. De uiteindelijke datering is zodoende in elk geval te bepalen op de tweede helft van de zeventiende eeuw en meer precies, met wat slagen om de arm, tussen 1674 en 1685.

The map on sheet 51 above closely resembles the preceding one, but the soundings agree with neither those from Roobacker's journal nor with those on Hendrick Martsen Bloem's map. Seeing that Roobacker's information was based on the first of the three voyages in 1645-1646 and that of Bloem on the last two, we can conclude that the soundings given on the map reproduced here do not come from any of these first three VOC explorations in the western Gulf, and so must be of later date. Something that does agree quite closely with the 'Roobacker map' on sheet 50 are the captions along the north coast of the Gulf. Thus both maps have the note 'here you have a little mountain like a coffin', and 'the town of Bardestant looks like a ruined monastery', although the map on sheet 51 above also adds 'and there is water there'. Another difference can be found in the flags. The map on sheet 50 has at Bandar-e Abbas (*Gamron* on the map) a Dutch and an English flag, at Kung (*Congo*) a white flag, and at Basra (*Bassora*) a red flag. But on sheet 51 above we see Dutch flags at both Bandar-e Abbas and Basra, whereas at the EIC factory the normal English flag is not flying but the – difficult to recognize – red flag with a small red cross in a white quadrant in the upper left-hand corner that the English used at sea. In 1674 this flag was also officially permitted for merchant ships, which could be a pointer for the dating, just as the Dutch flag at Basra. As a result of Roobacker's first voyage, in 1645-1646 a number of VOC employees were posted there for several months, but only from 1652 till the beginning of the eighteenth century and after a short interval again from 1724 was there really a factory in Basra to speak of. Taking all these facts into consideration, it appears that this map was made after 1652 and probably even after 1674, by using the 'Roobacker map' and with the addition of new data. Of the Dutch island names from the mid forties only five are left. At the mouth of the Shatt al-Arab at Basra we find the islands of *Amsterdam* and *Middelburgh* marked, but probably for islands other than the ones that Roobacker had in mind. On a line with Kung *Slangeneilandt* and *Delffshaven* can be made out, as well as *Zeemae*, which seems to be an error for *Zeemeeuw*, another indication that here we have information that was copied. However, the original of this map must have been made before 1685, seeing that the version by Thomas Bowrey from that year (sheet 54) is based on the same prototype, including the soundings. In this way the ultimate dating can be fixed at the second half of the seventeenth century, and more precisely, with some leeway, between 1674 and 1685.

blad 51 onder / sheet 51 below:

Bibliothèque nationale de France, DCP SH 18 pf. 209 div. 2 p. 6.

[Anoniem, 1650-1700] :
[Anonymous, 1650-1700] :

De Perziaensche Golf.

The Persian Gulf.

Schaalstok van 30 Duytsche mijlen 15 voor Een graet = [ca. 1 : 1.750.000].
Scale-bar of *30 Duytsche mijlen 15 voor Een graet* = [approximately 1 : 1,750,000].

1 kaart : ms op perkament, gekleurd, 61 x 87 cm.
1 map : ms on vellum, coloured, 61 x 87 cm.

Oriëntatie: het noorden is onder.
Orientation: north is below.

De kaart op perkament op blad 51 onder gaat eveneens terug op de Nederlandse verkenningen in de jaren veertig van de zeventiende eeuw. Van de nieuw gegeven Nederlandse namen vinden we er hier drie terug, namelijk 'Slangen Eylant', 'Delffs haven' en Rensburg, welke laatste is verworden tot 'Kens burgh'. Dit zijn dezelfde als op de kaart op blad 51 boven, die gedeeltelijk teruggaat op het journaal van Roobacker. Het lijkt een wat slordige kopie, niet alleen vanwege de fouten in de spelling maar ook door onnauwkeurigheden als het tweemaal voorkomen van 'de hoek Abire', de tweede maal als 'de hoek Abier' boven het eiland Kharg (hier 'Garack').

The map on vellum on sheet 51 also derives from Dutch explorations in the forties of the seventeenth century. Out of the newly bestowed Dutch names, we find three here, namely *Slangen Eylant*, *Delffs haven* and *Rensburg*, the last of which has been distorted to *Kens burgh*. These are the same as on the map on sheet 51 above, that is partially based on Roobacker's journal. It looks like a rather careless copy, not only because of the spelling but also such inaccuracies as the double mention of *de hoek Abire*, the second time as *de hoek Abier* above the island of Kharg (here *Garack*).

Engelsche Mylen of Peerlen Graadt
ARABIA FÆLIX
Tropicus Cancri
DE PERZIAENSCHE Golf

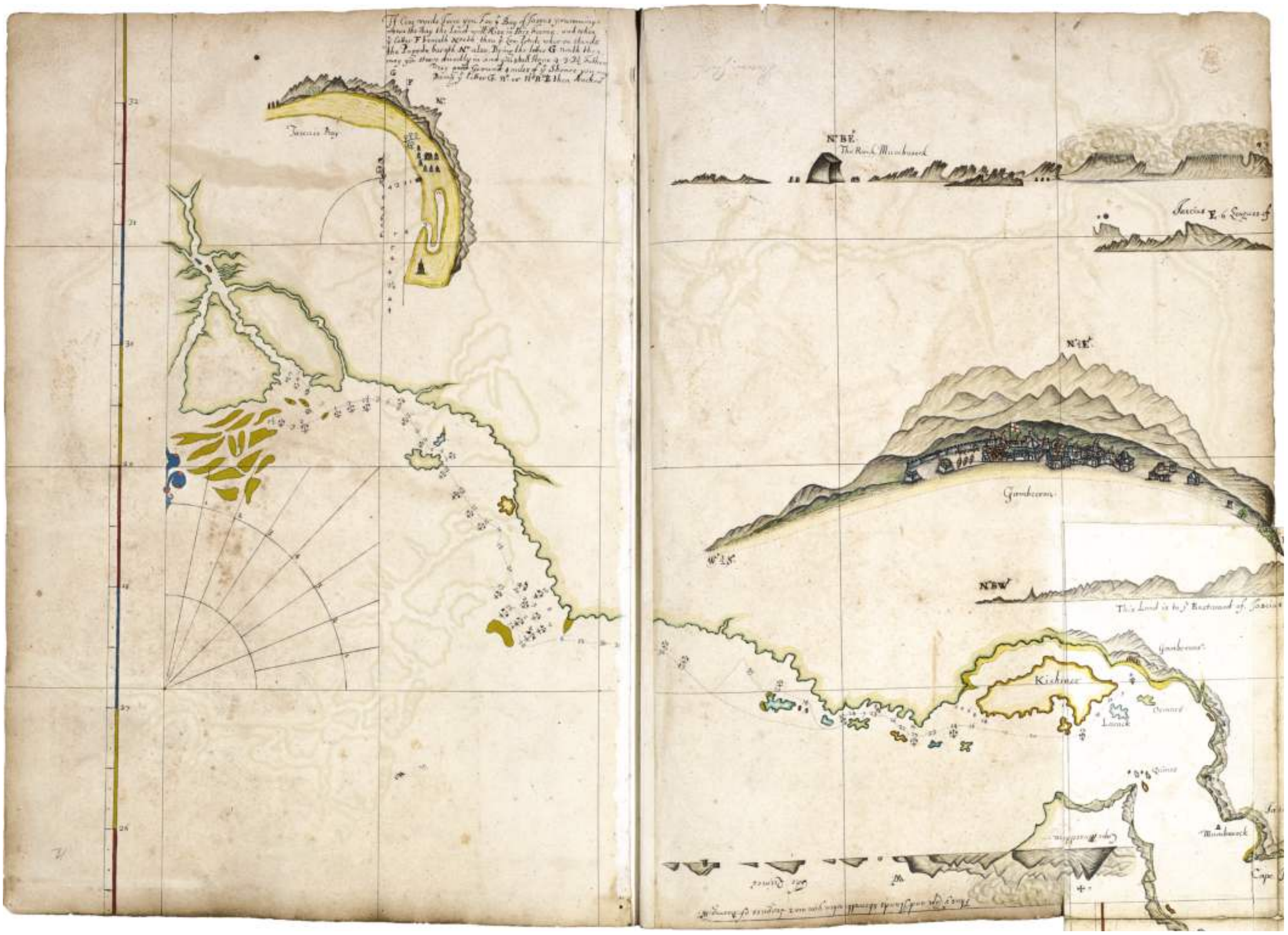

bladen 52-53 onder / sheets 52-53 below:

British Library, Add. Ms. 15.737-12.

[Anoniem, ca. 1680] :
[Anonymous, c. 1680] :

[Kaart van de entree en de noordelijke kust van de Perzische Golf].

[Chart of the entrance and the northern shore of the Persian Gulf].

[inzetkaart / inset map]

Jascuis Bay.
De Baai van Jask.

[profielen / profiles]

The Rock Mumbareck.
De Rots van Mubarak.

Jascius.
Jask.

Gomberron.
Gamron [Bandar-e Abbas].

This Land is to ye Eastward of Jascius 8 Leagues.
Dit Land is 8 Mijlen ten Oosten van Jask.

This Land is about sum 5 Leagues to ye Eastward of Jascuis.
Dit Land is ongeveer 5 Mijlen ten Oosten van Jask.

The Land of Cape / Cape Musseldaon.
Het Land van Kaap / Kaap Musandam.

Thus ye Cape and Islands sheweth when you are 2 Leagues of Baring. W.
Zo vertonen zich de Kaap en Eilanden naar het Westen als men er 2 Mijlen is.

Schaal: niet aangegeven.
Scale: not indicated.

1 kaart + 1 inzetkaart + 7 profielen : ms op papier, gekleurd, 46 x 64 + 35 x 34 cm.
1 map + 1 inset map + 7 profiles : ms on paper, coloured, 46 x 64 + 35 x 34 cm.

Oriëntatie: het noorden is boven.
Orientation: north is up.

Verklaringen: [linksboven] een beschrijving :
Explanations: [upper left] a description :

If Cros winds force you for ye Bay of Jascus you coming neere the Bay the Land will Rise in this Forme. and when ye letter F beareth North then ye. Low Pointe wher on stands the Pagoda, bareth No. also, Bring the letter G. North then may you steere directly in and you shall Have 4,3,3½ Fathom very good Ground 4 miles of ye Shoare you may Bring ye letter G. No. or No.No.E then Anchor.

Het bewaard gebleven bestand aan westerse kaarten van het Golfgebied uit de zeventiende en vroege achttiende eeuw toont bij uitstek de voorsprong van de Nederlandse cartografie op die van de overige Europese koloniale mogendheden in deze periode. Buitenlandse kaartenmakers maakten toen voor hun eigen productie dan ook veelvuldig gebruik van Nederlandse voorbeelden, voor zover deze althans aan hen ter beschikking kwamen. Op de bladen 52-56 zijn ter illustratie van dit gegeven enkele voorbeelden gereproduceerd van zeventiende- en achttiende-eeuwse Engelse en Franse kaarten die geheel of gedeeltelijk op VOC-kaarten of afgeleiden daarvan zijn gebaseerd. In een enkel geval, zoals met betrekking tot de kaart op blad 53 boven, gaat het zelfs om kopieën van nog oudere originelen van Portugese herkomst.

De als eerste daarvan opgenomen anonieme Engelse kaart van omstreeks 1680 op de bladen 52-53 volgt als geheel de Nederlandse voorbeelden van 1645-1650 of iets later. De ingetekende reisroute, die een oppervlakkige gelijkenis vertoont met die in de kaart van Bloem op de bladen 48-49, is echter voorzien van andere peilgegevens, terwijl daarnaast met ankertjes ook de nachtelijke ligplaatsen tijdens de tocht in kwestie zijn aangegeven. Verder is bijvoorbeeld de vorm van Qeshm veel preciezer weergegeven en bevat de kaart een aantal originele kustaanzichten en een inzetkaart van de baai van Jask. Het gaat hier klaarblijkelijk om een niet nader benoemde tocht door een Engels schip van Bandar-e Abbas naar Basra, langs de noordelijke kustroute die toen de gebruikelijke vaarweg was. De Nederlandse vlag op het aanzicht van Bandar-e Abbas (hier 'Gamberon'), te zien rechts naast de Engelse vlag, markeert de plaats van de VOC-factorij die in 1623 werd geopend. Deze is ook afgebeeld op de sterk gelijkende tekening van de stad in de overzichtsatlas van Isaak de Graaf (Deel I: *Atlas Isaak de Graaf/Atlas Amsterdam*, I-13d). In 1706 verhuisde de Compagnie naar een beter beschermd complex aan de oostzijde van de stad.

The extant corpus of Western maps of the area of the Gulf dating from the seventeenth and early eighteenth centuries demonstrates in an exemplary way the lead that Dutch cartography had over that of the other European powers in this period. Foreign map-makers thus made frequent use of Dutch models in their own production, at least to the extent that these were available to them. As an illustration of this fact on sheets 52-56 several examples are reproduced showing seventeenth and eighteenth-century English and French maps that are entirely or partially copied from VOC maps or derivatives from them. In a single case, as with regard to the map on sheet 53 above, they are even copies of yet older Portuguese originals.

The first of these to be included is the anonymous English map from around 1680 on sheets 52-53 which is generally based on Dutch models from 1645-1650 or a little later. The sailing route drawn, which displays a superficial similarity to the one on Bloem's map on sheets 48-49, is nevertheless provided with different soundings, while as well as that the nightly anchorages during the voyage in question are marked with little anchors. Furthermore the shape of Qeshm, for example, is depicted much more exactly and the map contains a number of original views of the coast and an inset map of the bay of Jask. We are probably looking at an otherwise unspecified voyage by an English ship from Bandar-e Abbas to Basra, along the northern route which at that time was the usual sealane. The Dutch flag on the view of Bandar-e Abbas (here *Gamberon*), to be seen on the right next to the English flag, marks the site of the VOC factory that was opened in 1623. This is also depicted in the very similar drawing of the town in the general atlas by Isaak de Graaf (Volume I: *Atlas Isaak de Graaf/Atlas Amsterdam*, I-13d). In 1706 the Company moved to a better protected complex on the eastern side of the town.

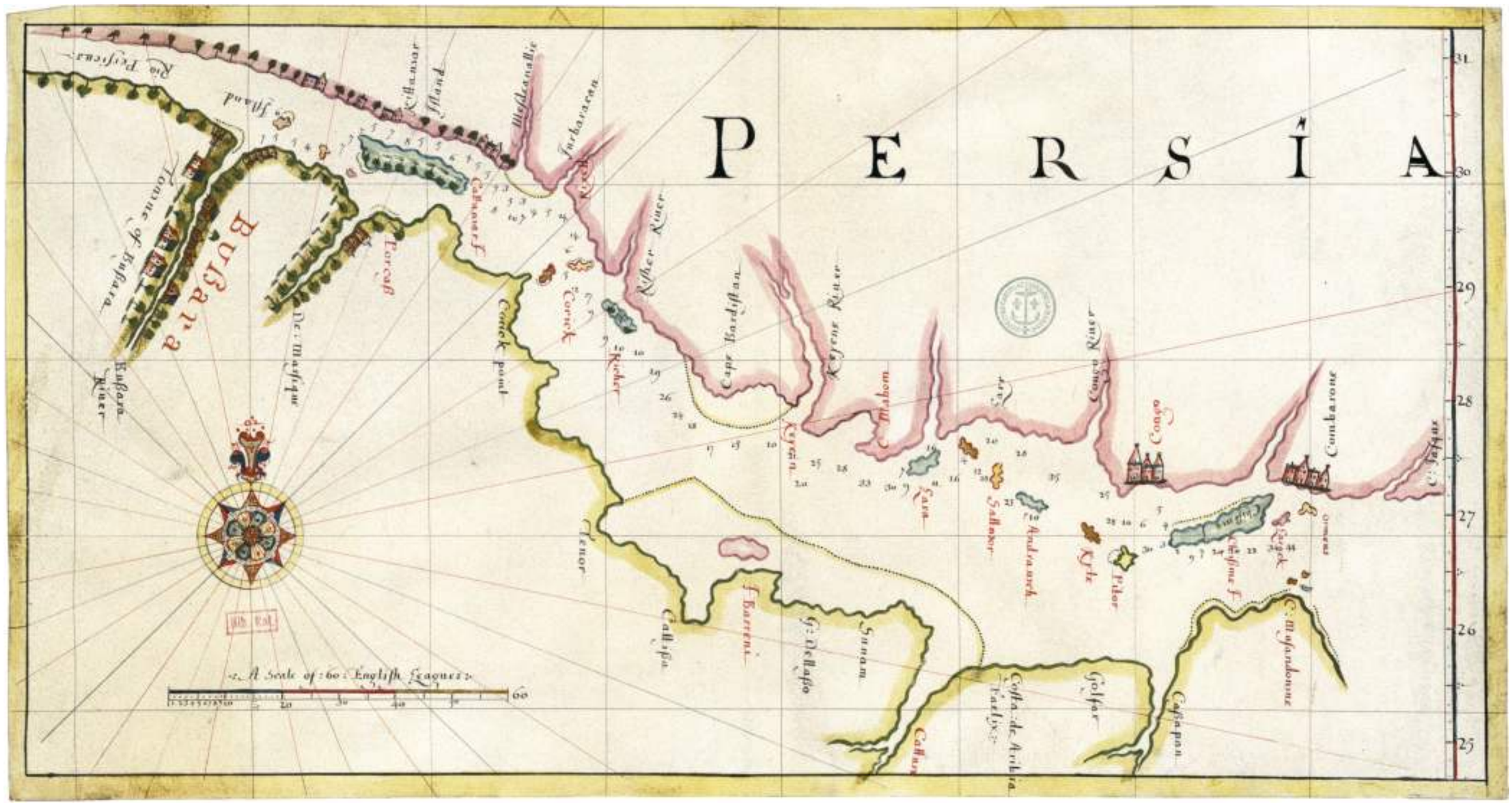

ENE
NE by E
This Land is by E. Eastward of Jasques 8 Leagues whence y. Marks ✠ is thence y. Land lyeth together
ENE
NNW. 4 Leagues y. This Land is about same 2 Leagues by E. Eastward of Jasques
Gombroone
Lark
Qeshm
Minbarack
Cape Jasques
Lavan Bay

blad 53 boven / sheet 53 above:

Bibliothèque nationale de France,
DCP SH 18 pf. 209 div. 2 p. 2D.

[Anoniem, 1680-1700] :
[Anonymous, 1680-1700] :

[Kaart van de Perzische Golf].

[Chart of the Persian Gulf].

Schaalstok van *60 English Leagues* = [ca. 1 : 2.525.000].
Scale-bar of 60 English Leagues =
[approximately 1 : 2,525,000].

1 kaart : ms op papier, gekleurd, 29 x 56,5 cm.
1 map : ms on paper, coloured, 29 x 56.5 cm.

Oriëntatie: het noorden is boven.
Orientation: north is up.

De afbeelding op blad 53 boven laat zien dat niet alle kaarten van de Perzische Golf uit de tweede helft van de zeventiende eeuw beïnvloed zijn door de Nederlandse expedities van 1645 en 1646. Deze anonieme Engelse kaart uit de Bibliothèque nationale de France, een kopie van de kaart van William Hack van ca. 1680-1690 in de collectie van de British Library (Maps 7 TAB. 125, map 11), gaat vermoedelijk terug op een (veel) ouder Portugees voorbeeld. Kenmerkend voor het Portugese kaartbeeld van deze regio uit de latere zestiende eeuw zijn onder meer de te rechte vorm van de Perzische Golf en de foutief als westwaarts doorlopend getekende kustlijn bij Basra. Beide elementen vindt men in deze kaart terug.

The image on sheet 53 above shows that not all maps of the Persian Gulf from the second half of the seventeenth century were influenced by the Dutch expeditions of 1645 and 1646. This anonymous English chart from the *Bibliothèque nationale de France*, which is a copy of the map by William Hack from about 1680-1690 in the collection of the British Library (Maps 7 TAB. 125, map 11), presumably derives from a (much) older Portuguese original. Typical features of Portuguese mapping of this region from the later sixteenth century include the too straight shape of the Persian Gulf and the coastline at Basra wrongly drawn as continuing to the west. Both these elements are found in this map.

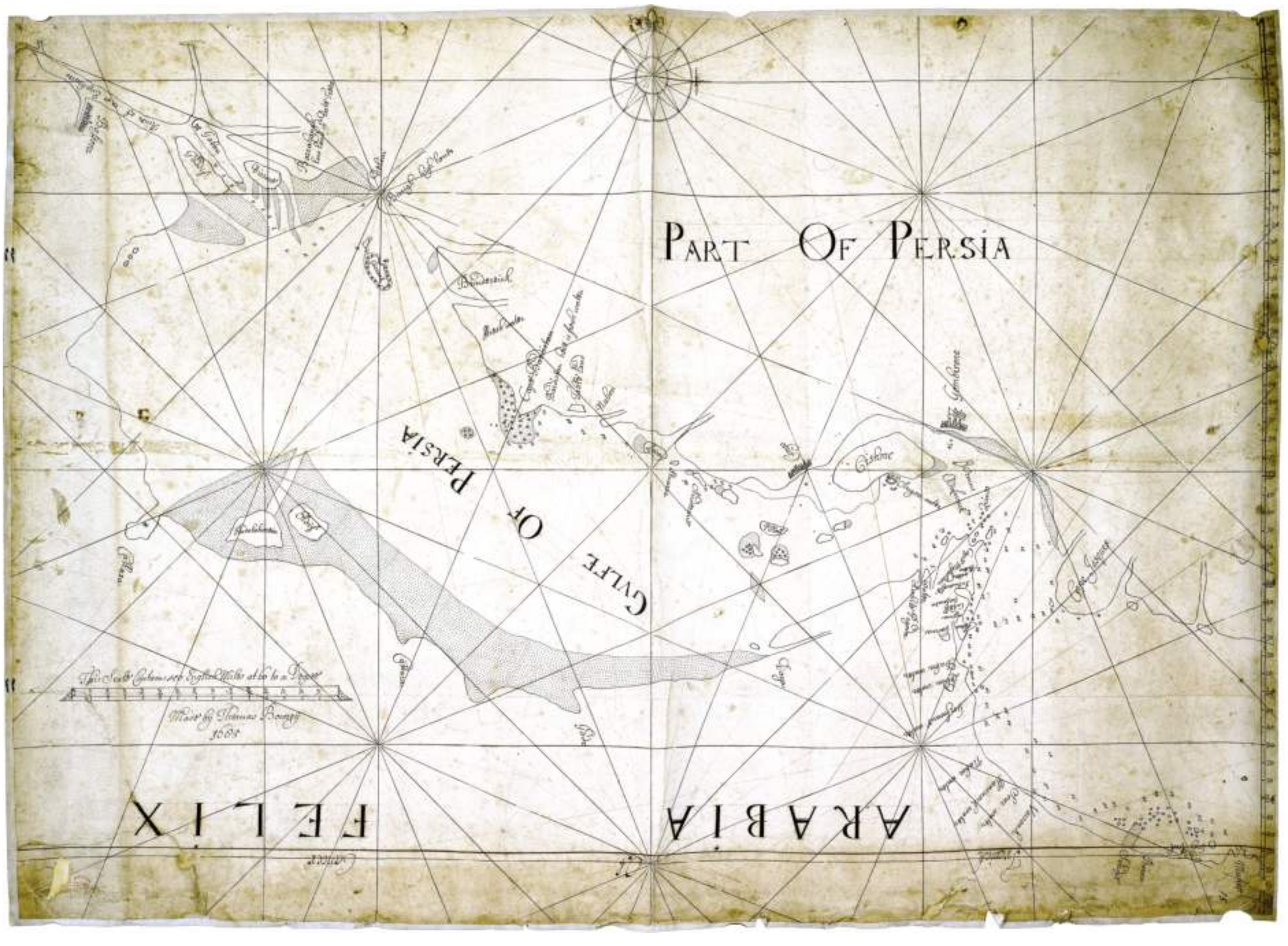
PART OF PERSIA
PERSIA
GULF OF PERSIA
ARABIA FELIX
Made by Thomas Bowrey
1688

PERSIA
SINUS PERSICUS
ARABIA FELIX
TROPICUS CANCRI
Bandarumly
Gishme
Gombaroon
Made by John Thornton at the Sign of the Platt in the Minories

I Charmie
Tropick of Cancer
Bib. Nat
A Draught of the Gulf of Persia from Cape Rosu-lgatt to Busero River
1721
A Scale of English Leagues

blad 54 boven / sheet 54 above:

British Library, Add. Ms. 5222.15.

Made by Thomas Bowreij, 1685 :
Gemaakt door Thomas Bowrey, 1685 :

Gulfe of Persia.

De Perzische Golf.

Schaalstok van *150 English Miles at 60 to a Degree* = [ca. 1 : 1.835.000].
Scale-bar of 150 English Miles at 60 to a Degree = [approximately 1 : 1,835,000].

1 kaart : ms op papier, gekleurd, 52 x 71,5 cm.
1 map : ms on paper, coloured, 52 x 71.5 cm.

Oriëntatie: het noorden is boven.
Orientation: north is up.

De kaart op blad 54 boven, gemaakt door de Engelse cartograaf Thomas Bowrey in 1685, is een vrij precieze kopie van het iets oudere Nederlandse voorbeeld op blad 51 boven. De vorm van de Golf, de gestippelde stukken om ondiepten aan te geven en de peilgegevens komen vrijwel overeen. Ook de opmerkingen langs de noordkust over de beschikbaarheid van vers water en het lage land met dadelbomen bij de Shatt al-Arab zijn direct overgenomen in Engelse vertaling. Opvallend is echter dat een groot deel van de Nederlandse aantekeningen en plaatsnamen is weggelaten; Bowrey lijkt een selectie te hebben toegepast op de gegevens. Ook de Nederlandse eilandnamen zijn niet gekopieerd.

The chart on sheet 54 above, made by the English cartographer Thomas Bowrey in 1685, is a very precise copy of the slightly older Dutch example on sheet 51 above. The shape of the Gulf, the dotted areas to indicate shoals and the soundings are practically the same. Also the remarks along the north coast regarding the availability of fresh water and the low land with date palms at the Shatt al-Arab have been adopted directly in English translation. However, it is striking that a major part of the Dutch notes and place-names have been omitted; Bowrey seems to have made a selection from the data. The Dutch names of the islands have also not been copied.

blad 54 onder / sheet 54 below:

Bibliothèque nationale de France, DCP SH 18 pf. 209 div. 2 p. 5.

Made by John Thornton at the Signe of the Platt in the Minories Anno: 1699 :
Gemaakt door John Thornton at the Signe of the Platt in the Minories Anno: 1699 :

[Kaart van de Perzische Golf].

[Chart of the Persian Gulf].

[profielen / profiles]

Carack lies 5 miles N.W. to N.
Kharg ligt 5 mijl N.W. ten N.

Carack from S.E. to E.
Kharg uit het Z.O. ten Z.

Schaalstok van *Fifty English Leagues* = [ca. 1 : 1.956.000].
Scale-bar of Fifty English Leagues = [approximately 1 : 1,956,000].

1 kaart + 2 profielen : ms op perkament, gekleurd, 63 x 75 cm.
1 map + 2 profiles : ms on vellum, coloured, 63 x 75 cm.

Oriëntatie: het noorden is boven.
Orientation: north is up.

Verklaringen: [rechtsboven] een beschrijving :
Explanations: [upper right] a description :

Carack afords good water onions plenty and there grapes grows in wells it is the Place were they that are bound to Busaro take in their Piloot you may ride at anker in 10 fathom one mile of shore and at our departur had our depths prict down the Island maketh Exactly in this forme on the same Angle and Distance.

De kaart op perkament op blad 54 onder, in 1699 gemaakt door de bekende Engelse kaartenmaker en 'official hydrographer' van de EIC John Thornton in zijn werkplaats nabij *the Platt* in de Londense buurt *The Minories*, leunt ook weer in belangrijke mate op de Nederlandse kaarten van de voorgaande halve eeuw. Ook de beschrijving bij de kompasroos lijkt rechtstreeks in vertaling van een Nederlandse kaart overgenomen, inclusief neerlandismen als 'anker' en 'piloot'. De peilgegevens langs de noordelijke kustroute daarentegen zijn vermoedelijk van Engelse schepen afkomstig. Een opvallend kenmerk van veel Nederlandse kaarten van de Perzische Golf in de zeventiende en vroege achttiende eeuw is de opvallend buikige vorm van het westelijke deel van dit zeegebied, die hier eveneens is terug te vinden.

The map on vellum on sheet 54 below, which was made in 1699 by the well known English map-maker and 'official hydrographer' to the EIC John Thornton in his workplace near *the Platt* in the London district of *The Minories*, again depends heavily on the Dutch maps of the preceding half century. The description at the compass rose also seems to have been taken directly in translation from a Dutch map, including such 'Dutchisms' as *anker* and *piloot*. The soundings along the northern coast route, on the other hand, probably originate from English ships. One striking characteristic of many Dutch maps of the Persian Gulf in the seventeenth and early eighteenth centuries is the remarkably bulbous shape of the western end of this area of sea, which can be seen here as well.

blad / sheet 55:

Bibliothèque nationale de France, DCP SH 18 pf. 209 div. 2 p. 11D.

[Anoniem], 1721 :
[Anonymous], 1721 :

A Draught of the Gulf. / of Persia from Cape Rosu- / lgatt to Busero River.

Kaart van de Perzische Golf / van Kaap Ra's osh / Shatt tot de Rivier van Basra.

[inzetkaart / inset map]

The Harbour of Muscatt.
De Haven van Muscat.

Schaalstok van *60 English Leagues* = [ca. 1 : 2.433.000].
Scale-bar of 60 English Leagues = [approximately 1 : 2,433,000].

1 kaart + 1 inzetkaart : ms op papier, gekleurd, 44 x 59 cm.
1 map + 1 inset map : ms on paper, coloured, 44 x 59 cm.

Oriëntatie: het noorden is boven.
Orientation: north is up.

De achttiende-eeuwse anonieme Engelse maker van de kaart op blad 55 volgt eveneens nog de rond 1650 door Nederlandse kaartenmakers uitgevonden vorm van de zuidkust van de Golf, met de wijde bocht onder Basra en de twee grote eilanden die het in werkelijkheid veel kleinere eiland Bahrain en het schiereiland Qatar moeten voorstellen. Het opschrift 'Debrogen' op Bahrain is duidelijk een verhaspeling van het Nederlandse opschrift 'De bahreijn', zoals te vinden op de kaart op blad 51 boven. Ook het inzetkaartje van Muscat lijkt overgenomen van de weergave van die plaats door de Nederlander Dirk van der Velden uit 1682 (blad 46). Met betrekking tot de noordkust vergaarde de Engelse kaartenmaker wel eigen gegevens met behulp van lokale loodsen, zoals blijkt uit het bijschrift bij een ondiepte in het westelijk deel van de Golf.

The anonymous eighteenth-century English maker of the map on sheet 55 also follows the shape of the southern coast of the Gulf that Dutch map-makers had developed around 1650, with the wide curve below Basra and the two large islands that represent the in fact much smaller island of Bahrain and the peninsula of Qatar. The caption *Debrogen* at Bahrain is clearly a corruption of the Dutch caption *De bahreijn*, as is found on the map on sheet 51 above. The inset map of Muscat also seems to have been adopted from the depiction of this place by the Dutchman Dirk van der Velden from 1682 (sheet 46). With regard to the northern coast, the English map-maker gathered his own information with the help of local pilots, as can be seen from the note at a shoal in the western part of the Gulf.

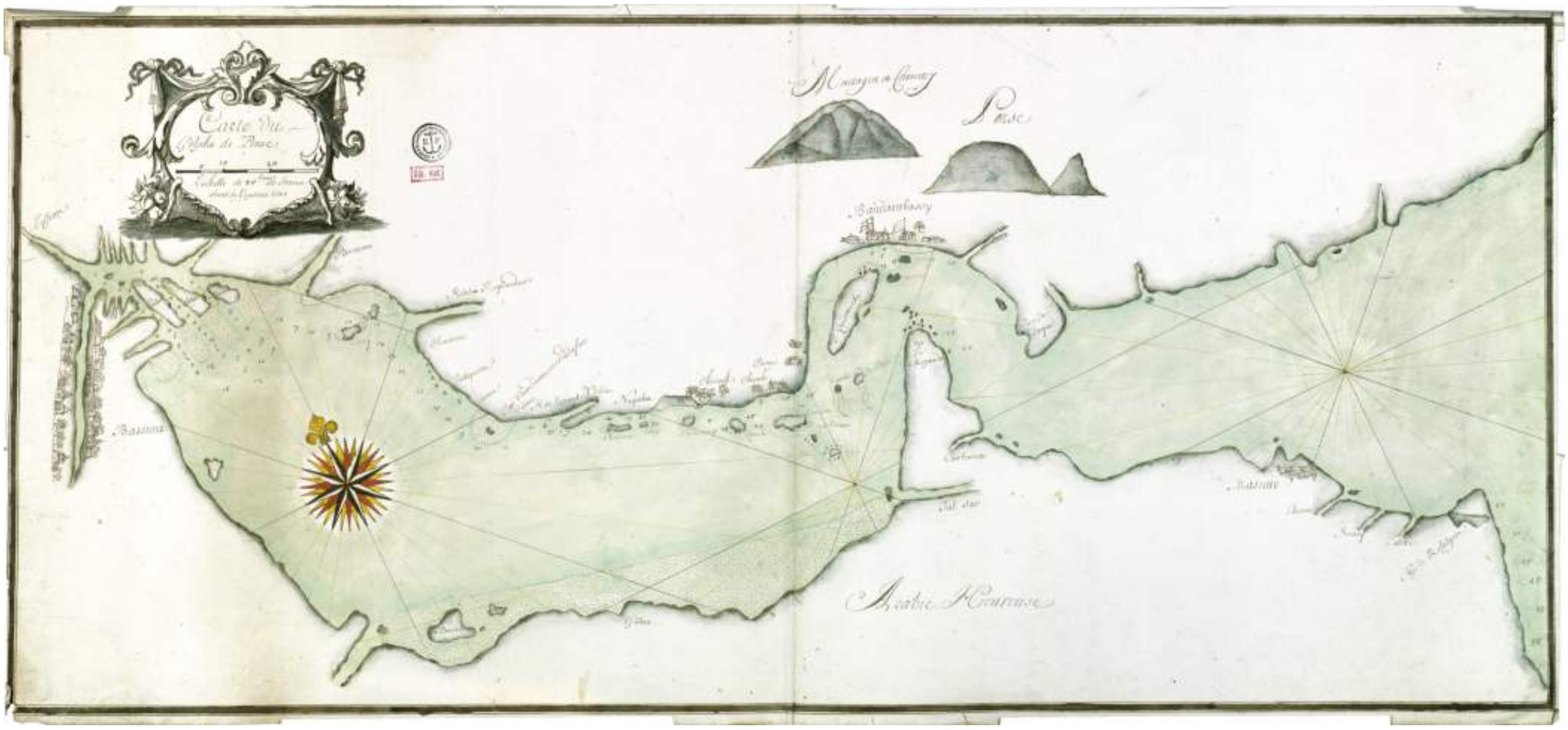

blad 56 boven / sheet 56 above:

Bibliothèque nationale de France,
DCP SH 18 pf. 209 div. 2 p. 4.

[Anoniem], a bord de l'oyseau 1688 :
[Anoniem], aan boord van de l'Oyseau 1688 :
[Anonymous], aboard the l'Oyseau 1688 :

Carte du / Golphe de Perse.

Kaart van de / Perzische Golf.

Chart of the / Persian Gulf.

Schaalstok van *30 lieus de france* = [ca. 1 : 2.680.000].
Scale-bar of *30 lieus de france* =
[approximately 1 : 2,680,000].

1 kaart : ms op papier, gekleurd, 44 x 95,5 cm.
1 map : ms on paper, coloured, 44 x 95.5 cm.

Oriëntatie: het noorden is linksboven.
Orientation: north is upper left.

De Franse kaart op blad 56 boven wijkt sterk af van het model dat veel Nederlandse en Engelse kaartenmakers volgden. Gebruikmakend van de gegevens van een verkenning in dit zeegebied met het schip *l'Oyseau* in 1688, kwam deze anonieme kaartenmaker tot een eigen vorm van de Golf. Ook de benaming van de plaatsen volgt een ander patroon; waar de Nederlanders en Engelsen Bandar-e Abbas consequent als 'Gamron' of 'Gombroon' bleven aanduiden, heeft deze kaart 'Bandarabbasy'. De *l'Oyseau* was een van de schepen waarmee in 1685 het eerste gezantschap van koning Lodewijk XIV naar het Thaise hof in Ayutthaya was overgebracht (zie Deel VII: *Oost-Azië, Birma tot Japan*). In het najaar van 1688, waarschijnlijk aansluitend aan deze tocht in de Perzische Golf, was dit grote marineschip betrokken bij de voortijdige evacuatie van de restanten van de tweede Franse missie in Siam.

The French chart on sheet 56 above deviates widely from the model that many Dutch and English map-makers followed. Using data from an exploration in this area of sea with the ship *l'Oyseau* in 1688, this anonymous map-maker arrived at his own shape for the Gulf. Even the naming of the places follows a different pattern; whereas the Dutch and English consistently called Bandar-e Abbas *Gamron* or *Gambroon*, this map has *Bandarabbasy*. The *l'Oyseau* was one of the ships that in 1685 took King Louis XIV's first embassy to the Thai court in Ayutthaya (see Volume VII: *East Asia, Burma to Japan*). In the autumn of 1688, probably following this voyage in the Persian Gulf, this large naval vessel was involved in the premature evacuation of the remnants of the second French mission in Siam.

blad 56 onder / sheet 56 onder:

Bibliothèque nationale de France,
DCP SH 18 pf. 209 div. 2 p. 10.

[Anoniem], 1721 :
[Anonymous], 1721 :

Plan du golphe de Perse [...].

Kaart van de Perzische Golf [...].

Chart of the Persian Gulf [...].

Schaal: niet aangegeven.
Scale: not indicated.

1 kaart : ms op papier, 64,5 x 97 cm.
1 map : ms on paper, 64.5 x 97 cm.

Oriëntatie: het noorden is boven.
Orientation: north is up.

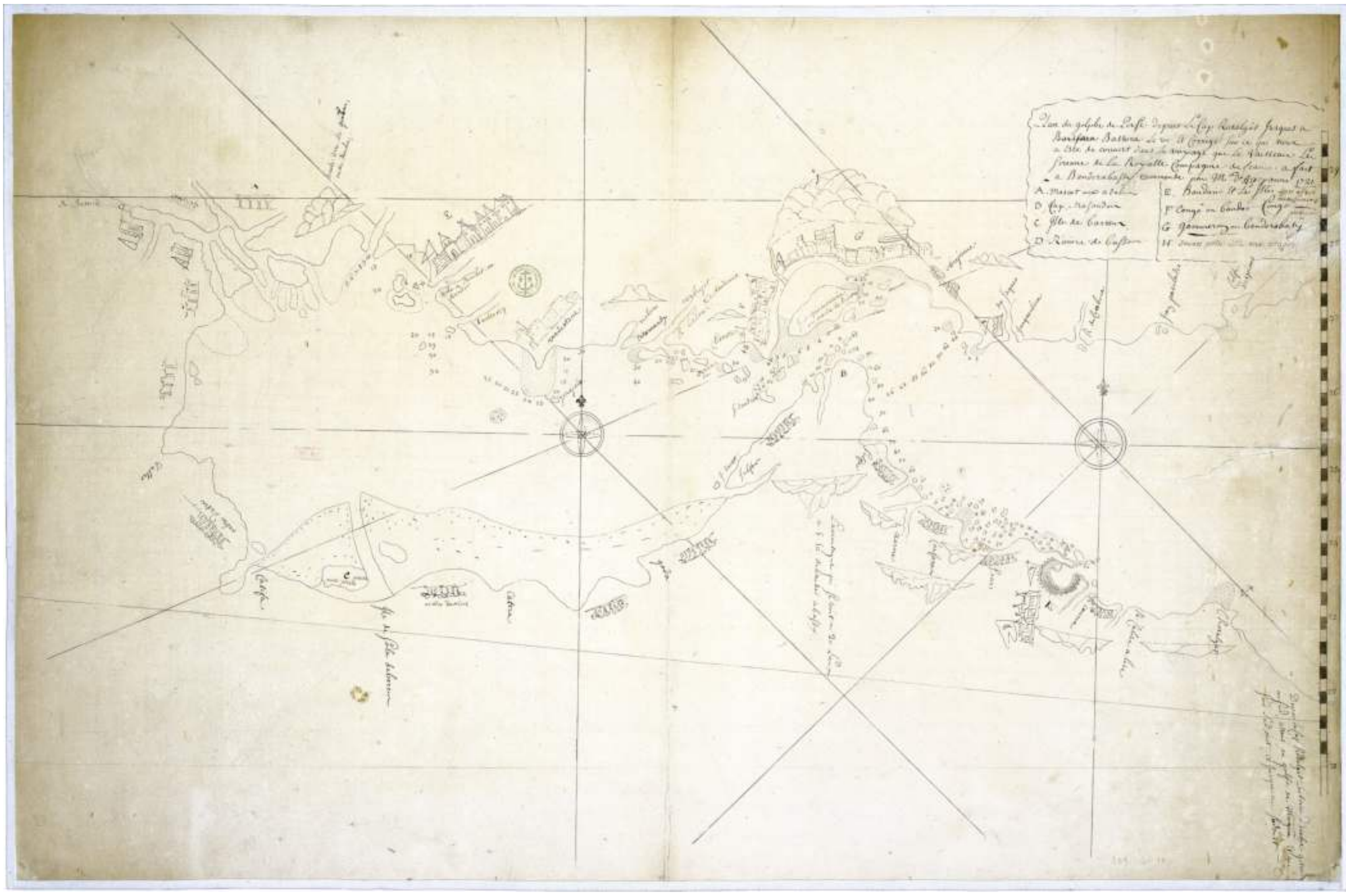

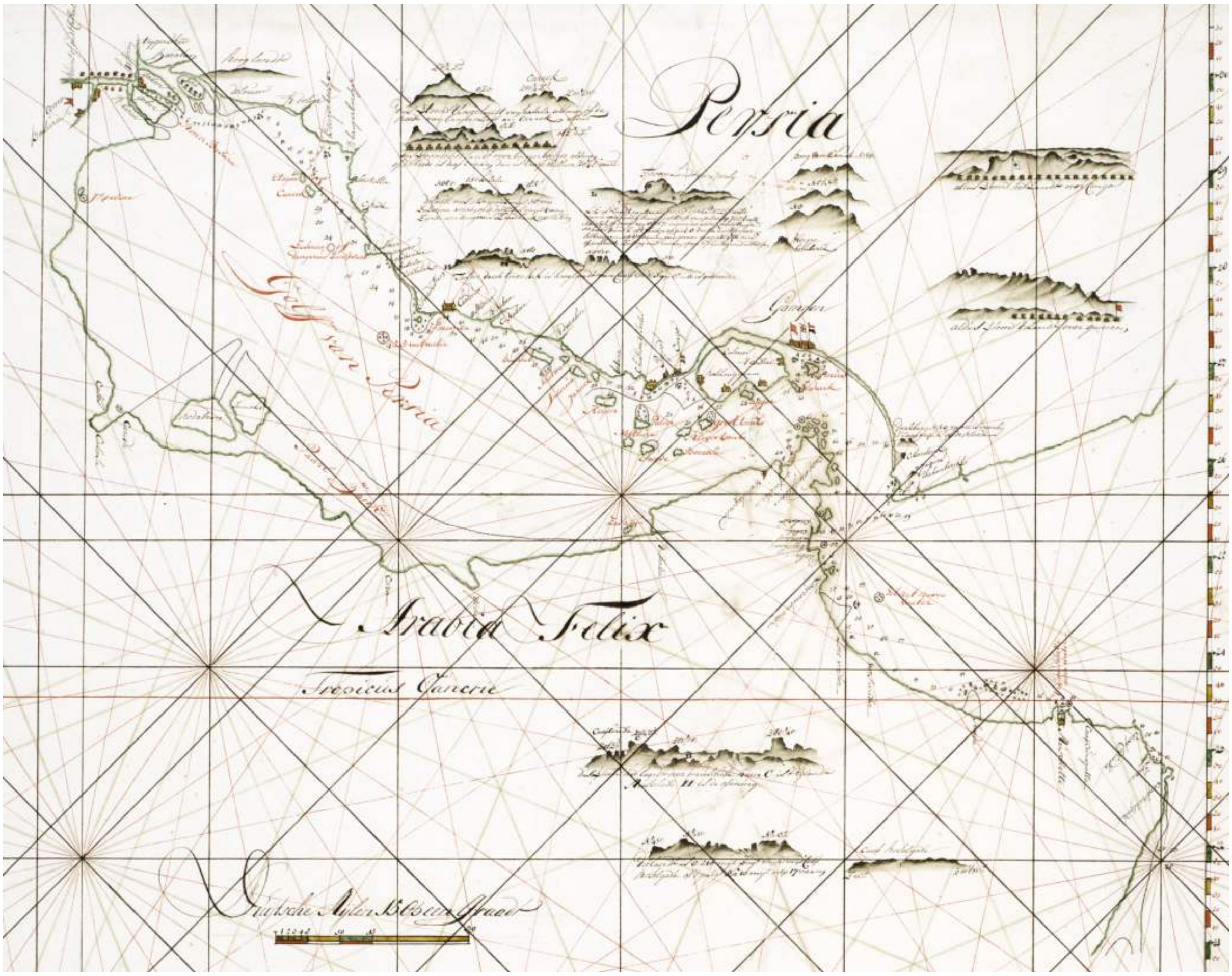

Verklaringen: [rechtsboven] vervolg van de titel en een legenda bij de letters A t/m H :
Explanations: [upper right] continuation of the title and a key to the letters A to H :

Depuis Le Cap Rosalgât Jusques a / ~~Barssara~~ Bassora Levé Et Corrigé par ce qui nous / a Esté decouvert dans Le voyage que Le Vaisseau La / Sirenne de La Royalle Compagnie de france a fait / a Banderabassy, commendé par M:r de Bro[cy]anne 1721.

A. Mascat aux arabin.
B. Cap. Nasandon.
C. Isles de barrem.
D. Riviere de bassora.
E. Bandaris Et Les Isles - port offert aux français.
F. Congo ou bander Conge - portugais.
G. Gammeron ou banderabasy.
H. Souars petite ville aux arabes.

In tegenstelling tot de voorgaande, lijkt de anonieme Franse kaart op blad 56 onder uit 1721 weer wel terug te grijpen op het Nederlandse zeventiende-eeuwse model van de Perzische Golf, met zijn kenmerkende wijde bocht onder Basra en de vorm van de ondiepten voor de zuidkust. De tijd van ontstaan van deze kaart markeert bij benadering het einde van de Nederlandse dominantie in de cartografie van de Oost; in de volgende decennia zou deze prominente positie goeddeels verloren gaan aan de Franse kaartenmakers.

In contrast to the preceding one, the anonymous French map on sheet 56 below from 1721 does seem to revert to the seventeenth-century Dutch image of the Persian Gulf, with its characteristic wide curve below Basra and the shape of the shoals off the southern coast. The time when this map was made marks roughly the end of Dutch predominance in the cartography of the East; in the following decades this prominent position would largely be lost to French map-makers.

blad / sheet 57:

Nationaal Archief, 4.VELH 156.2.14.

[Gerrit de Haan, 1761] :

[Golf van Persien].

[The Persian Gulf].

Schaalstok van 30 Duijtsche Mijlen 15 Op een Graadt = [ca. 1 : 2.413.000].
Scale-bar of *30 Duijtsche Mijlen 15 Op een Graadt* = [approximately 1 : 2,413,000].

1 kaart + 10 profielen : ms op papier, gekleurd, 101 x 67 cm (uitsnede).
1 map + 10 profiles : ms on paper, coloured, 101 x 67 cm (section).

Oriëntatie: het noorden is boven.
Orientation: north is up.

Verklaringen: [boven, onder] beschrijvingen van 10 profielen, geen transcriptie.
Explanations: [above, below] descriptions of 10 profiles, not transcribed.

De uitsnede weergegeven op blad 57 van Gerrit de Haans kaart no. 14 uit het tweede deel van zijn *Ligtende Zee Fakkel* uit 1761, die in zijn geheel is afgebeeld op blad 47, laat goed uitkomen dat de kennis van de VOC-cartografen met betrekking tot de Perzische Golf zich ook na het midden van de achttiende eeuw nog altijd in hoofdzaak beperkte tot de noordkust. Daar waren de verschillende compagniesvestigingen in het gebied gelegen, aan de doorgaande vaarroute naar het meest westwaarts gesitueerde kantoor in Basra. De kennis opgedaan tijdens de verkenningen rond het midden van de zeventiende eeuw bleef maatgevend; de Nederlandse eilandnamen uit de eerste kaarten zijn in De Haans versie echter weer geheel verdwenen. Te Gamron is naast de Nederlandse en Britse nu ook de Franse vlag te zien, als aanduiding van het na 1721 gevestigde kantoor van de Franse Oost-Indische Compagnie ter plaatse.

The section from Gerrit de Haan's map no. 14 from the second volume of his *Ligtende Zee Fakkel* of 1761 on sheet 57, which is given in a complete form on sheet 47, demonstrates clearly that the knowledge of VOC cartographers with regard to the Persian Gulf was still mainly limited to the northern coast even after the middle of the eighteenth century. The various Company establishments were located in this area, on the through route to the most westerly office in Basra. The knowledge gained during the explorations around the middle of the seventeenth century continued to be normative; however, the Dutch names for islands dating from the first surveys have completely disappeared from De Haan's version. At Gamron, beside the Dutch and British flags, now the French flag can be seen as well, indicating the office of the French East India Company set up there in 1721.

blad 58 boven / sheet 58 above:

Österreichische Nationalbibliothek, Atlas Blaeu-Van der Hem 38:12.

[Johannes Vingboons, naar Hendrick Martsen Bloem, 1646/1665-1670] :
[Johannes Vingboons, copied from Hendrick Martsen Bloem, 1646/1665-1670] :

Pascaart van de Parsiaense kust [...].

Chart of the coast of Persia [...].

[inzet / inset]

'T Fort Kismis, also Bevonden.
The Fortress of Qeshm, as Observed.

Schaal: niet aangegeven.
Scale: not indicated.

1 kaart + 1 inzet : ms op papier, gekleurd, 55,5 x 82,5 cm.
1 map + 1 inset : ms on paper, coloured, 55.5 x 82.5 cm.

Oriëntatie: het noorden is boven.
Orientation: north is up.

Verklaringen: [rechtsonder] vervolg van de titel :
Explanations: [lower right] continuation of the title :

Beginnende van de Caep Jaskes, tot Batsora, / mitsgaders de Caep Massadon, met haar Eijlanden, / Inbochten, en uijtsteeckende hoecken, wat diepten, / droochten, elck op sijn Coreckte breedte gemaackt, / door hendrick martsen Bloem.

Qeshm en Larak. De kaart van de Perzische Golf op blad 58 boven, kort voor 1670 gemaakt in het atelier van Johannes Vingboons voor de atlas van Laurens van der Hem, is een vrij precieze kopie van die op de bladen 48-49. Uniek is echter het ingezette aanzicht van Qeshm, waarschijnlijk eveneens een kopie, maar het origineel is niet bekend. Dat laatste moet, naar blijkt uit de inschriften, zijn gemaakt door een ooggetuige van het beleg van Qeshm door de Nederlanders in 1645. De VOC was in de voorgaande jaren verwikkeld geraakt in een langlopend geschil met de Shah over de betaling van tol op de in- en uitvoer van goederen in Perzië, in samenhang met de afname van zijdedraad waartoe zij zich verplicht had in ruil voor gedeeltelijke vrijstelling van tolheffing. Dit handelsconflict is recentelijk uitgebreid beschreven in Rudi Matthees *The Politics of Trade in Safavid Iran: Silk for Silver, 1600-1730*, evenals de verwikkelingen van 1644 en 1645. Eind 1644 besloot de Hoge Regering te Batavia over te gaan tot rigoureus ingrijpen door middel van een blokkade van Bandar-e Abbas. Het compagniespersoneel ter plaatse kreeg instructie het voor de haven gelegen eiland Qeshm te verkennen onder het mom van een jachtuitje en daarnaast te zorgen dat alle VOC-dienaren uit Isfahan werden teruggetrokken. Het daarop volgende overhaaste vertrek van het personeel uit de hofstad wekte echter argwaan en de karavaan werd gedwongen rechtsomkeert te maken. De onderneming was daarmee in feite al half mislukt toen eind mei 1645 onder leiding van Cornelis Blocq een compagniesvloot van zeven schepen met ruim 450 soldaten aan boord aankwam op de rede van Bandar-e Abbas. Na de landing op het eiland op 10 juni probeerde deze expeditiemacht toch het fort van Qeshm te veroveren, maar slaagde daar niet in doordat deze vesting veel sterker bleek dan verwacht. Bij wijze van alternatief werd vervolgens het nabije eilandje Larak ('Loreque' op de kaart) ingenomen en de haven effectief geblokkeerd. Na enige tijd gaven de Iraniërs aan dat zij bereid waren concessies te doen, waarop Blocq naar Isfahan vertrok voor onderhandelingen. Daar kreeg hij echter te horen dat hij pas ontvangen zou worden wanneer de blokkade opgeheven zou zijn, hetgeen uiteindelijk op 18 augustus zijn beslag kreeg. Daags nadien kwam Blocq te overlijden, maar nadat een nieuwe hofpartij aan de macht was gekomen, kwam korte tijd later alsnog de weg vrij voor grotere concessies aan de VOC en daarmee voor enige jaren van zeer winstgevende handel in Perzië.

Op de tekening in de inzet wordt het vergeefse beleg van Qeshm in juni 1645 weergegeven. In het midden is het op de oostpunt gelegen fort te zien, met daarop rode tweepuntige vaandels. Links daarvan staat 'de gouverneurs speelhuys', dat wil zeggen het buitenhuis of lusthof van de Iraanse commandant van het fort. Rechts van het fort staan zeven Nederlandse vlaggen en daaronder 'onse mortier' en 'onse wachthuys met twee Batterijen'. Voor het fort liggen vijf compagniesschepen, van links naar rechts de *Schelvis*, de *Armuyden*, de *Delfshaven*, de *Heemskerck*, en de *Zeemeeuw*. Daarachter zijn nog eens vier schepen te zien, namelijk 'een Moors jacht', dat wil zeggen een lokaal gekocht of genomen schip, en verder de *Paeuw*, de *Vreede* en de *Reynsburgh*. De *Paeuw*, de *Delffshaven* en de *Schelvis* zijn we al tegengekomen als de schepen die deelnamen aan de expedities naar Basra (bladen 48-49, 50), enkele van de andere ook als naamgevers van een aantal nieuw benoemde eilanden.

Qeshm and Larak. The chart of the Persian Gulf on sheet 58 above, made shortly before 1670 in the studio of Johannes Vingboons for the atlas of Laurens van der Hem, is a fairly exact copy of the one on sheets 48-49. However, a unique detail is the inset view of Qeshm, probably also a copy, although the original is unknown. The latter, as appears from the captions, must have been made by an eye-witness

(vervolg op pag. 58 / continued on p. 58)

(vervolg van pag. 57 / continued from p. 57)

of the siege of Qeshm by the Dutch in 1645. In the preceding years the VOC had been involved in a protracted dispute with the Shah about the payment of tolls on the import and export of goods in Persia, in connection with the purchase of silk thread it had promised to make in exchange for partial exemption from toll payments. Recently this trade conflict has been described in detail in Rudi Matthee's *The Politics of Trade in Safavid Iran: Silk for Silver, 1600-1730*, as well as the intrigues of 1644 and 1645. At the end of 1644 the High Government decided to undertake vigorous action by means of a blockade of Bandar-e Abbas. The VOC staff there were given instructions to explore the island of Qeshm located off the harbour under the pretext of a hunting trip, and also to see to it that all Company servants were withdrawn from Isfahan. However, the subsequent hasty departure of the staff from the capital aroused suspicion and the caravan was obliged to make an about-turn. In this way the undertaking had already half failed when at the end of May 1645 under the command of Cornelis Blocq a Company fleet of seven ships with more than 450 soldiers on board arrived in the roads of Bandar-e Abbas. After a landing on the island on 10 June, the expeditionary force attempted to capture the fort of Qeshm, but did not succeed, because this position turned out to be much stronger than anticipated. By way of alternative the neighbouring island of Larak (*Loreque* on the map) was captured and the harbour in effect blockaded. After some time the Iranians indicated that they were ready to make concessions, whereupon Blocq set out for Isfahan for negotiations. There he was given to understand that he would only be received if the blockade was lifted, and this finally succeeded on 18 August. The next day Blocq died, but after a new court party had assumed power a short time later the way was again open for greater concessions to the VOC, and thereby for very profitable trade in Persia for some years.

The failed siege of Qeshm in June 1645 is shown in the drawing in the inset. In the centre can be seen the fort located at the eastern tip, with red two-pointed banners on it. To the left of this stands 'the governor's playhouse', in other words, the country house or pleasure garden of the commander of the fort. To the right of the fort there are seven Dutch flags and below these 'our mortar' and 'our watchhouse with two batteries'. In front of the fort there lie five Company ships, from left to right the *Schelvis*, the *Armuyden*, the *Delfshaven*, the *Heemskerck*, and the *Zeemeeuw*. Behind them another four ships can be seen, namely 'a Moorish yacht', that is, a ship bought or taken locally, and then the *Paeuw*, the *Vreede* and the *Reynsburgh*. We have already met the *Paeuw*, the *Delffshaven* and the *Schelvis* as ships that took part in the expeditions to Basra (sheets 48-49, 50), and several of the others also as giving their names to a number of newly named islands.

blad 58 onder / sheet 58 below:

British Library, Add. Ms. 34.184 fol. 25.

[Johannes Vingboons, ca. / c. 1660] :

De Golf van persien N:o 1.

The Persian Gulf N:o 1.

Schaalstok van 15 Duijtsche Mijlen 15 voor Een Graedt = [ca. 1 : 1.750.000].
Scale-bar of *15 Duijtsche Mijlen 15 voor Een Graedt* = [approximately 1 : 1,750,000].

1 kaart : ms op papier, gekleurd, 16,5 x 21,5 cm.
1 map : ms on paper, coloured, 16.5 x 21.5 cm.

Oriëntatie: het noorden is boven.
Orientation: north is up.

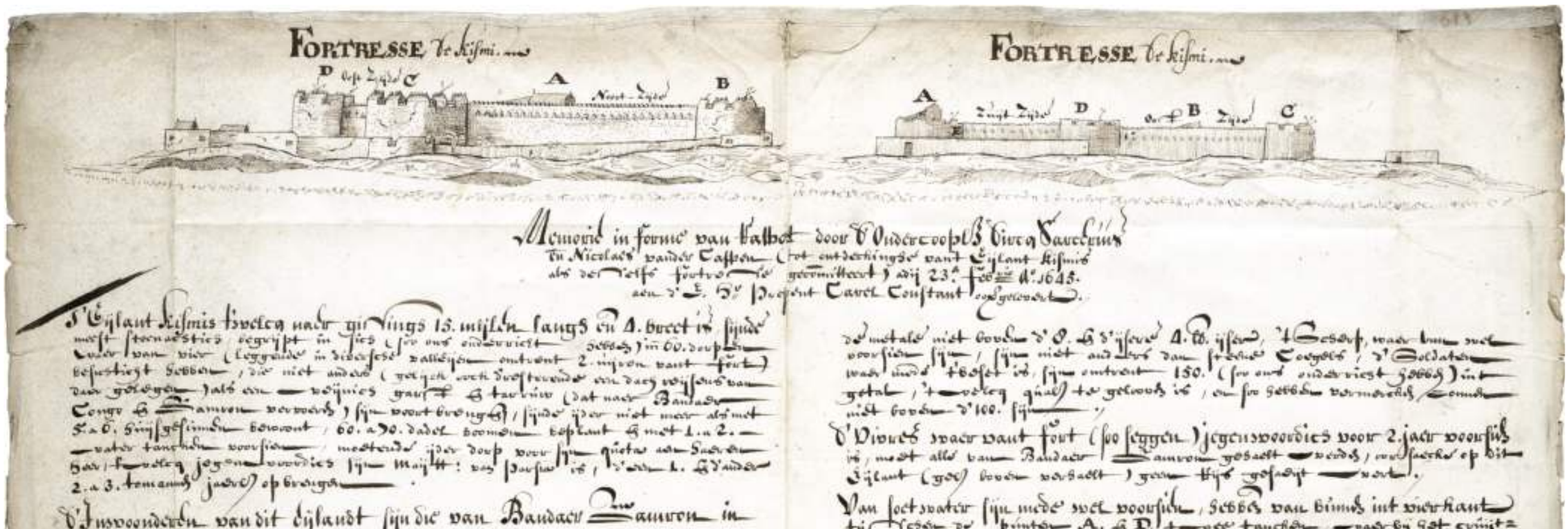

De kaart op blad 58 onder, weer afkomstig uit Johannes Vingboons' atlas met kleine navigatiekaartjes in de British Library (zie blad 39), geeft liefst vier van de Nederlandse eilandnamen die voortkwamen uit de expedities van 1645-1646: 'Zeemeeu', 'Rensburgh' (moet eigenlijk zijn: *Reynsburgh*) en de door Roobacker gegeven namen 'Slangen Eijland' en 'Delfshaven'. Merkwaardig is dat het opschrift 'Arabia Foelix' de Straat van Hormuz is overgestoken en ook 'Arabia deserta' verkeerd is gesitueerd (zie de bladen 34-35). Evenals vele makers van reisbeschrijvingen toonden de medewerkers van het atelier van Vingboons graag hun kennis van de klassieke geografie, maar hadden ze kennelijk soms moeite die te combineren met de voorhanden zijnde voorbeeldkaarten.

The map on sheet 58 below, again taken from Johannes Vingboons's atlas containing small nagivation charts in the British Library (see sheet 39), gives no fewer than four of the Dutch island names that stemmed from the expeditions of 1645-1646: *Zeemeeu*, *Rensburgh* (which actually should be *Reynsburgh*), and the names applied by Roobacker *Slangen Eijland* and *Delfshaven*. It is remarkable that the caption *Arabia Foelix* has crossed the Strait of Hormuz, and *Arabia deserta* is also wrongly situated (see sheets 34-35). Just like many makers of travel descriptions, the workers in Vingboons's studio liked to display their knowledge of classical geography, but they apparently sometimes had difficulty combining this with the models available to them.

blad / sheet 59:

Nationaal Archief, 4.VEL 866.

Dircq Sarcerius ende Nicolaes vander Cappen, adij 23.en feb:rio A.o 1645 :
Dircq Sarcerius and Nicolaes vander Cappen, on the 23rd of February A.o 1645 :

Fortresse de Kismi.

The Fort of Qeshm.

Tekening in 2 delen, inkt met pen en penseel op papier, 39 x 52 cm.
Pen and brush drawing in 2 parts, ink on paper, 39 x 52 cm.

Verklaringen: een toelichting bij de letters A t/m D in de derde t/m achtste paragraaf van het rapport :
Explanations: an explanation to the letters A to D from the third to the eight paragraph of the report:

Gemelte eijlant heeft aen d'Oostzijde; recht tegen Ormus een steene fort 't welcq aldaer in voor tijden door d'Portugesen gebout en naderhant door den persianen (als wanneer 't gem: portugeesen ontweldicht hadden) vergroot is, legggende omtrent 14. a 15. schreden vande zee, hebbende rontom een drooge gracht, diep 4. a 25. ende breet, te meeten aende zee kant 4. a 45. ende d'resterende sijden 2. a 23. voeten, sijnde voorts d'grachten tusschen d'punten A. B. ende C. int midden met dadel boomen beplant.

Den ingangcq tot 't voorschreven fort (die aende landt zijde staet tusschen de punten A. en B.) geschiet oover een optreckende brugge, doch tot d'optreckingh jegenwoordich onbequaem, lancq 22. ende breet 6. voeten, d'poorte die daer aen volcht (sijnde vande selfde breete als de brugge) is recht, niet boven de 2. voeten dick ende 10. hooch, gelijck mede d'muijren rontom 't fort streckende ende niet meer als omtrent 4. a 5. schreden daer van disterenden.

Gemelten ingancq gepasseert sijnde en aende rechte hant omtrent 60 a 65. schreden omgaende comt men tot d'poort vant fort selfs, welck aende punt A. is geteeckent E., sijnde met een ijsere beslagene deur affgesloten.

'T Fort begrijpt in sich 4. punten in groote met malckanderen weijnich differerende, doch A., alwaer den Gouverneur sijn residentie hout ende C. d'grootste, sijnde d'punten vande selfde hoochte als de gardijnen, te weten 24. voeten ende dickte, te weeten van onderen tot omtrent d'hoochte van 15. a 16. voeten (dat seggen met aerde gevult te sijn, doch eer soldaten huijskens schijnen, alsoot ront om vol deuren is) 1½ vadem, en vorder niet meer [al]s 3. voeten dick, begrijpende inde ronte (buijten de muijren te reeckenen) [omt]rent 300. treeden, jegenwoordich beseth met 12. metalen ende seven [...] stuckjes, als te weeten d'punt A. met 5. metale, B. 3. ijsere. [... meta]lle, C. 3. ijsere, 2. metale ende D. 3. metale en een ijsere, schietende de metale niet boven d'8. ende d'ijsere 4. lb. ijser, 't Scherp, waer van wel voorsien sijn, sijn niet anders dan steene Coegels, d'Soldaten waer mede t'beset is, sijn omtrent 150. (soo ons onderricht hebben) int getal, 't welcq qualijk te gelooven is, en soo hebben vermercken connen niet boven d'100. sijn.

D'Vivres waer vant fort (soo seggen) jegenwoordich voor 2. jaer voorsien is, moet alle van Bandaer Gamron gehaelt werden, oorsaecke op dit eijlant (gelijk boven verhaelt) geen rijs gesaeijt wert.

Van soet water sijn mede wel voorsien, hebbende van binnen int vierkant tusschen de punten A. ende D. twee tancken, waerbij het cruijthuijs oock staende is ende int midden een put redelijk van water voorsien, welck water inden regen tijdt aende landt zijde daer de poorte staet (in een drie cant, met steene muijren omtrent 3. voeten hooch affgeschooten vergadert sijnde, door een steene canael (langs twee steen worps) tot aende gracht ende dan voorts daer oover door een houte goot (waer op een ijser stuckje staende binnen d' buijten muijren beneden de punt A. (schietende niet boven d' 4. lb. ijser) responderende is) ingeleijt wort.

D'Plaets waer op't fort staet, is met omtrent 50. a 60. platte aerde huijskens aende lant zijde bebouwt, waerin sich d'soldaten en noch eenige arme huijsgesinnen onthouden, tot wiens sustentatie in water gemelde plaetse met diversche putten ende water tancken voorsien is, als een put 12. a 1. schreden schuijns vande punt B., een tancq een steen worp vorder ende 2. dittos ¼ uijr besuijden t'fort omtrent d' zee cant mitsgaders 2. putten inde eenichste tuijn omtrent uijr bewesten ditto fort gelegen, sijnde gemelde tuijn oover d' 300. schreden inde ronte ende met een steene muijr van 10. voeten hoochte, omcingelt.

Dit is Edele heer voor soo veel selfs doort gesicht bevonden en ons vorder door d'Inwoonderen der voorschreven Eijlants onderricht is.

Zoals bij de kaart op blad 58 boven is beschreven, hadden gouverneur-generaal en raden te Batavia eind 1644 besloten tot de verovering van het eiland Qeshm als onderdeel van een blokkade van Bandar-e Abbas en waren de VOC-dienaren in die plaats geïnstrueerd onder het mom van een jachtpartij het eiland te verkennen. Deze verkenning werd ondernomen door de onderkooplieden Nicolaes van der Cappen en Dircq Sarcerius, 'tot ontdeckinghe van't Eijland Kismis als deselfs fortresse gecommitteert', en concentreerde zich op het fort op de oostpunt van het eiland. Het rapport dat zij opstelden, een 'Memoir in forme van Walpost' aan het opperhoofd Carel Constant in Bandar-e Abbas dat hier is gereproduceerd op blad 59, werd geïllustreerd met twee tekeningen. De linker tekening toont de oostzijde van het fort tussen de letters D en C en de noordkant tussen C en B, de rechter de zuidzijde tussen A en D en nogmaals de oostzijde tussen D en C. De westkant van het fort, met de ophaalbrug over de droge slotgracht en de eerste poort, is niet afgebeeld. Bij de letter E bevond zich de ijzeren deur die toegang gaf tot het binnenfort. Het rapport biedt onder meer belangrijke informatie over de bouwgeschiedenis van deze oorspronkelijk Portugese vesting, die in 1622 door de Engelsen was veroverd en naderhand aan de Shah afgestaan. Volgens het verkenningsverslag was er daarna het een en ander aan verbouwd, maar bevond het fort als geheel zich in min of meer vervallen staat. De droge gracht was gedeeltelijk beplant met dadelpalmen en de ophaalbrug kon niet meer omhoog. Bij de aanval in juni 1645, afgebeeld op blad 58, bleek het echter onverwacht weerbaar en lukte het de Nederlanders niet deze sterkte in handen te krijgen. Na de mislukte aanval op Qeshm zou een van de auteurs van het rapport, Dircq Sarcerius, met de expeditie onder Roobacker naar Basra vertrekken om daar voor korte tijd de factorij te leiden. In 1684 slaagde de Compagnie er wel in om in het bezit van de 'fortresse Kismis' te komen, waarna deze elf maanden bezet bleef met als doel gunstiger voorwaarden voor de handel in Perzië af te dwingen. Zie in dit verband ook de plattegrond door Engelbert Kaempfer op blad 82.

As has been described with the map on sheet 58 above, at the end of 1644 the governor-general and councillors in Batavia had decided on capturing the island of Qeshm as part of a blockade of Bandar-e Abbas, and the VOC employees there had been instructed to reconnoitre the island on the pretext of a hunting trip. This investigation was undertaken by the junior merchants Nicolaes van der Cappen and Dircq Sarcerius, 'committed to exploring the island of Kismis and its fortress', and concentrated on the fort at the eastern end of the island. The report that they compiled, a 'memorandum in the form of a message sent ashore' to the chief factor, Carel Constant, in Bandar-e Abbas is reproduced here on sheet 59, and is illustrated with two drawings. The one on the left shows the eastern side of the fort between the letters D and C and the northern side between C and B, and the one on the right shows the southern side between A and D and once more the eastern side between D and C. The western side of the fort, with the drawbridge over the dry moat and the first gate, is not shown. At the letter F there was the iron door that provided access to the inner fort. Among other things the report gives important information on the history of the constructon of this fort, which was originally Portuguese, was captured by the English in 1622, and after that handed over to the Shah. According to the report of the reconnaissance it had undergone renovation here and there in later years, but the fort as a whole was in a more or less ruinous condition. The dry moat was partly planted with date-palms and the drawbridge could no longer be raised. With the attack in June 1645, depicted on sheet 58, however, it turned out to be unexpectedly defensible and the Dutch did not succeed in gaining possession of it. After the unsuccessful attack on Qeshm one of the authors of the report, Dircq Sarcerius, would set out with the expedition under Roobacker to Basra to head the factory there for a short time. In 1684 the Company did succeed in gaining possession of the 'fortress of Kismis', after which it was occupied for eleven months with the aim of extracting more favourable conditions for the trade in Persia. In this connection see also the plan by Engelbert Kaempfer on sheet 82.